

Українські військові формування ХХ століття
Події, персоналій, документи

Рейд УПА в Румунію 1949 р.

Віталій Манзуренко
Василь Гуменюк



КРИВКА

ОДНОСТРІЙ



Рейди – це дуже важлива складова діяльності УПА, одне з найважливіших тактичних завдань. Вони несли ідеї визволення в широкий світ. Ми нашу боротьбу не ізолювали тільки до українського народу, а вже в 1943 році зв'язували з боротьбою других поневолених народів. Нам треба було підняти цю боротьбу серед інших народів: білорусів, прибалтів, народів Поволжя, Кавказу та Середньої Азії. Такі рейди відбувалися в Румунію і Словаччину. Крім того, мобілізуючи наших людей на боротьбу за свою незалежність, ми ставили питання про мобілізацію інших народів для боротьби за їхню незалежність. Ще ми робили дуже багато рейдів на схід: в Житомирщину, Вінниччину і далі. Всюди нас приймали дуже прихильно. Рейди піднімали міжнародний і загальнонаціональний авторитет УПА і УГВР, тому вони були важливі для нас.

21 липня 2007 року

В.Кук

Видання здійснено за допомогою
Андрія Худо та Олесь Пограничний.

Шановні читачі!

Ми живемо в спокійний час, і доля не ставить перед нами вкрай категоричних викликів. Ми маємо змогу більш-менш спокійно dokonувати свій життєвий вибір, обирати життєві стежки... Та ще навіть наші батьки добре пам'ятають ті часи, коли питання вибору було максимально звужене, а межові ситуації дуже імперативними... Наші батьки, діди і прадіди в складні часи виявляли подиву гідні подвиги. У різних ситуаціях, за різних обставин, а деколи, на жаль, і по різні боки "барикад"...

Але це наша земля, це наша історія, це наші предки, це наші герої.

І не абстрактна "державна", а саме ми повинні пам'ятати та цінувати свій рід, свою історію, своїх героїв і увічнювати пам'ять про них.

Ця книжка буде вінком до меморіалу нашим героям, їхнім нелегким долям і їхньому великому чинюві.

Світлій пам'яті наших бабусь

Марії Милянєць та Анелі Медвідь (Кріль) зв'язкових УПА присвячуємо

Андрій Худо
Олесь Пограничний

Українські військові формування XX століття
Події, персоналії, документи

Рейд УПА в Румунію 1949 р.

Віталій Манзуренко Василь Гуменюк

Видавництво **С**тарого **Л**ева

Бібліотека журналу «Однострій»
Львів-Рівне 2007

Координатор серії **Сергій Музичук**

Автори висловлюють щирю подяку за допомогу у виданні книги:

Володимирі Байку, Тарасу Валькові, к і н Володимирі В'ятровичу, Богдану Гедзу, Роману Гуменюку (м Львів), Євгену Забояркуну (м Кам'янка – Бузька), к і н Олександрі Івцуну (м Київ), Роману Козаку (м Львів), Людмилі Луканюк (м Косів), Володимирі Морозу (м Київ), Галині Панахид (м Львів), Ліліані Флорентіні Петруці (м Сучава, Румунія), Євгену Птиаку (м Київ), Олесью Пограйничому (м Львів), Василю Портяку (м Фастів), Андрію Худю, к і н Роману Шусту (м Львів)

Особлива подяка ветеранам УПА:

Василю Куку – “Ковалю”, “Лемішу” генерал-хорунжому УПА, Головному Командиру УПА, керівнику наукового відділу Братства ОУН та УПА (м Київ), Юрію Павеському – “Жуку” (м Червоноград), Мирославу Симичу “Кривоносу” – сотенному УПА (м Коломия)

Віталій Манзуренко, Василь Гуменюк

Рейд УПА в Румунію 1949 р – Львів-Рівне –56 ст., кольорові ілюстрації

Бібліотека журналу «Однострій» Серія «Українські військові формування ХХ століття Події, персоналії, документи»

Художник Богдан Пиргач

Книга в науково-популярній формі розповідає про передумови, підготовку та проведення рейду підвідділу УПА під командуванням сотника «Хмарі» до Румунії у 1949 р. Про цей захід українського підпілля не було вичерпної інформації через брак достовірної документальної бази. Авторам вдалося віднайти унікальні архівні документи, фото та слюгади, що дають змогу реконструювати хід подій, простежити долю учасників акції, довести велике пропагандивне значення рейду, основною метою якого було ознайомлення народів інших країн із метою боротьби українського національного підпілля, засвідчення перед світом факту існування УПА, встановлення контактів у сусідніх державах.

Видання вирізняється історичною достовірністю, новизною та повнотою залучених документів, містить значну кількість кольорових ілюстрацій та фото, багато з яких публікуються вперше.

Для широкого кола читачів

Передумови рейду УПА в Румунію

До середини XIX ст. землі Румунії перебували у насильній залежності від Османської імперії. Незалежною державою Румунія стала 1862 року. Напередодні Першої Світової війни вона займала майже 35% її сучасної території – практично вся західна частина (Трансильванія) належала Австро-Угорщині, а південні області – Болгарії. Вступивши у війну (1916) на боці Антанти (її збройні сили вторглися до Трансильванії), Румунія впродовж місяця була окупована австрійсько-німецькими військами, що вийшли на кордон з Росією в Бессарабії. Незважаючи на невдалий результат військових дій, після Першої Світової війни, Румунія отримала великі територіальні надбання практично всю Трансильванію, Бессарабію, північні землі Болгарії і північну Буковину, які до того входили до складу Австро-Угорщини та її союзників у війні – Болгарії Бессарабія, яка до 1914 р. належала Росії (країна Антанти), рішенням Паризької мирної конференції була приєднана до Румунії. Причиною цього був прихід більшовиків до влади в Росії.

У другій половині 30-х років XX ст., коли в Європі назрівала загроза нової світової війни, сусіди Румунії, передусім Угорщина та СРСР, заявили про свої територіальні претензії до неї. За дипломатичної підтримки гітлерівської Німеччини, внаслідок так званого Віденського арбітражу, Угорщина приєднала до себе землі, де на той час проживало понад 50% угорського населення. Скориставшись сприятливою політичною ситуацією, СРСР, на підставі тасмних статей пакту Ріббентропа-Молотова, пред'явив Румунії ультиматум, і в червні 1940 р. за два дні радянське військо захопило Бессарабію та Північну Буковину. Менш ніж за тижня, без жодних боїв, Румунія втратила практично всі території, здобуті внаслідок війни.

Це спричинило загострення в країні політичної кризи. Король Румунії Кароль II (1930–1940) був змушений зректися престолу. Його наступником став син Михайл (1927–1930, 1940–1947), а до влади прийшла зорієнтована на Німеччину група військових, яку очолював колишній військовий міністр генерал Йон Антонеску.

З початком військових дій між Німеччиною та СРСР (22.06.1941) Румунія стала союзницею першої і отримала як нагороду не лише Бессарабію, Північну Буковину, а й українські землі в межиріччі Дністра і Південного Бугу. Тут було утворено так звану Трансністрію.

Коли, наприкінці літа 1944 р., Червона армія

вийшла на довоєнний кордон з Румунією, король Михайл 24 серпня прийняв "соломонове" рішення, він не лише здав країну без бою, але й оголосив війну Німеччині, за що був нагороджений найвищою бойовою відзнакою СРСР – орденом "Перемога". Радянські війська захопили Румунію, а диктатор Й Антонеску був заарештований і згодом (1946 р.) розстріляний.

За підсумками Другої Світової війни Румунії було повернуто Трансильванію з численним угорським населенням та деякі південні землі. Оскільки країну контролювали війська СРСР, то, за переконанням радянського керівництва, вона мала стати членом єдиного соціалістичного табору. Це робило сподівання румунського короля на утримання влади примарним, а високий радянський орден не міг бути перешкодою від подальшого усунення його від влади.

Плануючи перемогу соціалізму в світовому масштабі, більшовицька партія ще в часи функціонування Комінтерну розробила оригінальний спосіб "підготовки кадрів для визволення від влади буржуазії країн". Вони проходили усебічний вишкіл на території СРСР і в майбутньому, як говорив репресований 1937 року радянський маршал М. Тухачевський, мали здійснювати "совітизацію" земель, "визволення" Червоною Армією.

Румунія в цьому процесі не була винятком. Вже в перші дні її окупації було створено "істинно демократичний уряд", ключові пости в якому посіли румунські комуністи та їх союзники. Цей уряд очолював Санатеску, згодом Радеску, а від березня 1945 року – доктор права Петру Гроза (Groza), колишній опальний міністр королівського уряду Румунії 20-х років. П. Гроза народився 07.12.1884 р. в містечку Бечія (повіт Гуьнедоара). Навчався в університетах Будапешта, Берліна і Лейпцига, став членом Народної партії, яку радянська історіографія характеризувала як реакційну, та згодом (після звільнення з міністерської посади) створив власну політичну структуру двої орієнтації "Фронт землевласників" і зближився з комуністами. За часів диктатури Й Антонеску 1943 р. заарештований і до серпня 1944 р. перебував у в'язниці, що, очевидно, й послужило підставою для високої довіри з боку Й Сталіна при формуванні румунського прорадянського уряду.

П. Гроза виконував обов'язки голови уряду до червня 1952 року. Він цілковито перейшов на позиції комуністичної партії і став одним з її лідерів. Після

відставки з поста голови уряду його було призначено головою Президії Великих національних зборів (аналог Верховної Ради) і він був на цій посаді аж до смерті 07.01.1958 р

За часів уряду Петра Грози відбулася остаточна "совєтизація" Румунії, котра здійснювалася в умовах військової присутності СРСР (останні підрозділи Радянської Армії покинули країну у 1958 р) Керівництво перебувало в руках центральних органів комуністичної партії Румунії яка як частина Комінтерну, була створена 1921 року Від 1932 року її очолював одностій Георгій Георгу-Деж (нар 08.11.1901 р у м Бирлад) Він був одним з улюбленців Й Сталіна і беззаперечним апологетом комуністичних ідей Спочатку Г Георгу-Деж був міністром в уряді П.Грози, а від жовтня 1945 року – генеральним секретарем компартії Румунії, тобто фактичним керівником адміністративно-командної системи, яка формувалася за зразком СРСР

Тандем Г.Георгіу-Деж – П Гроза методично і послідовно здійснював "совєтизацію" Румунії через усунення від влади представників некомуністичних партій, націоналізації великих промислових підприємств, а згодом – і земель Спочатку це були володіння, як вказувалося, "військових злочинців і осіб, що співпрацювали з гітлерівцями", а згодом просто великих землевласників У листопаді 1946 року були проведені вибори до парламенту, на яких компартія і її сателіти набрали 80% голосів Через півроку було сфабриковано змову так званої націонал-царанистичної (селянської) партії на чолі з Ю.Ману, внаслідок чого цю партію розпустили, а її керівництво засудили до тривалих термінів ув'язнення 30 грудня 1947 року остаточно ліквідовано будь-які влади повноваження монарха, і король Михайл емігрував за межі країни (ця подія в радянській історіографії названа народно-демократичною революцією)

У лютому 1948 року відбувся об'єднаний з'їзд комуністичної та соціал-демократичної партій, на ньому було утворено правлячу румунську робітничу партію (генеральний секретар – Г Георгіу-Деж) та Фронт народної демократії (ФНД) На позачергових виборах до парламенту в березні того ж року ФНД набрав уже 93% голосів і "диктатура пролетаріату" в Румунії утвердилася остаточно

Рештки політичних структур довоєнного періоду, щоб відстояти права на демократичний розвиток країни та її суверенну політику в міжнародних відносинах, спробували організувати збройний виступ Велике повстання розпочалося у березні 1949 році в прикордонному з Югославією повіті

Тимшоара У повстанні взяли участь не тільки етнічні румуни, а й серби, які проживали в цьому регіоні Участь незначної групи сербів у подіях 1949 року дала підставу пізніше заявити одному з румунських прокурорів, що "в рядах румунських повстанців знаходяться шовіністичні елементи Тіта з-поміж сербського населення з Банату Головним таким елементом сербської організації є Попович Георгій". На це в своєму звіті вказав заступник командира українських повстанців "Перебийніс"

Можливо, румунські повстанці розраховували на підтримку з боку Югославії, у якої на той момент склалися напружені стосунки з СРСР, не виключено, що спрацювали якісь інші чинники – достеменно невідомо Однак румунський уряд П.Грози та членики СРСР всяляк замовчували справжній розмах протикомуністичного виступу в Тимшоара, кинувши на його придушення значні сили (зокрема інформація просочилася і досягла керівництва УПА) Щоб встановити зв'язки з румунськими повстанцями на весняній відправі Проводу було ухвалено рішення здійснити рейд в Румунію, який мав пропалагандивне значення

Підготовка такого рейду разом з друком листівко-летючок румунською мовою та іншої пропалагандистської літератури, зайшло майже три місяці За цей час повстання в Тимшоара було повністю придушене, а його керівники захоплені та оперативною засуджені до смертної кари В умовах тогочасної інформаційної блокади ні Провід УПА, ні рейдуюча група (підвідділ) не знали справжнього стану справ у сусідній країні Тому основне завдання, яке було поставлене перед рейдуючими, – встановити зв'язки з румунськими партизанами, не могло бути виконане

Двожиттєве перебування підвідділу УПА на території Румунії засвідчило значні симпатії до антикомуністичних сил опору в СРСР, що в свою чергу, сприяло формуванню позитивного образу України в очах румунського населення

Роман Шуст,

декан історичного факультету

Львівського університету імені Івана Франка,

кандидат історичних наук.



Вид на Мармароські верхи в Румунії з Чорногірського хребта. У цьому напрямку рухалася рейдуюча група, перетнувши кордон.

Публікації про рейд

Перше друковане офіційне повідомлення про рейд в Румунію подав на своїх сторінках у травні 1950 року бюлетень "Осередок Пропаганди і Інформації" [2]. Наприкінці цієї публікації зазначено, що вона складена на основі звіту командира рейду, сотника "Хмари". Забігаючи наперед, зауважимо, що це була не пропагандивна заява, а реальний факт, адже текст публікації містить значні записки, взяті з цього унікального повстанського документа. Це дає нам підставу стверджувати, що примірник звіту "Хмари" потрапив за кордон, там був опрацьований і згодом використаний як джерело достовірної інформації.

Резонансна акція українського збройного підпілля, як вдало проведений румунський рейд, не залишилася поза увагою багатьох інших друкованих еміграційних видань, таких як "Бюро Інформації УГВР" [3], документального дослідження "Українська Повстанська Армія" П.Мірчука [4] та низки збірок документів 50-х років [5].

Всі ці публікації, базовані на інформації, викладеній у звіті сотника "Хмари". Вони також містять вільну інтерпретацію подій, щоб, як ми гадаємо, ще більше привернути увагу читача до проблем української визвольної боротьби. Наприклад, вступна частина всіх публікацій розпочинається характеристикою рейдів взагалі: "В історії УПА окреме місце займають бойово-пропагандистні рейди поза кордони СРСР, на території т.зв. народно-демократичних республік, народи яких, опинившись під фактичним пануванням московсько-більшевицьких імперіалістів, стали природними союзниками українського народу /.../ В 1945-47 рр. відділи УПА відбули вже декілька таких рейдів: на території Чехо-Словаччини, Польщі, а також в межах СРСР на території Білоруської ССР. Такі рейди зацісняють дружбу поневолених народів, здобувають розголос та симпатії для визвольної-революційної боротьби українського народу..." [2], [3], [5].

В "Бюро Інформації УГВР" [3] ця частина доповнена таким текстом: "1949 р. в підкарпатських областях, які являють собою особливо догідний терен для партизанки, далі ще існують і діють відділи УПА. Літом 1949 р.

один з таких відділів відбув пропагандивно-політичний рейд поза межі СРСР, на територію Румунії. Рейд пройшов успішно".

Далі практично всі публікації містять конспективний виклад звіту "Хмари", але не посилаються на цей документ: "Від 15.6.1949 до 1.8.1949 підвідділ УПА під командуванням сот.Хмари відбув рейд на територію Румунії. Мета рейду: поінформувати румунське населення про визвольну боротьбу українського народу, ширити протибільшовицькі настрої, вести пропаганду визвольних протибільшовицьких ідей, пропаганду спільного фронту визвольної боротьби всіх народів, поневолених більшовицькою Москвою. Повстанці перейшли українські та румунські села на території від м.Вішев до м.Сигіт. Під час рейду повстанці провели ряд роз'яснювальних пропагандивно-політичних розмов з українським і румунським населенням та розкинули кілька тисяч листівок в українській і румунській мовах. При переході кордону перша стежа підвідділу звела бій з більшовицькою погранзаставою. Пограничники розбіглися, залишаючи 2-х вбитих. Повстанці здобули 1 автомат, 1 кріс та військовий вивід. Румунський уряд кинув за підвідділом великі військові з'єднання, а більшовики замкнули кордон відділами погранвійськ. Однак підвідділ, зручно маневруючи, вийшов без жодних втрат".

Посилаючись на цю публікацію, Петро Мірчук* 1953 року у книзі "Українська повстанська армія" [4] продублював інформацію про румунський рейд, подаючи дещо інші терміни його



Сотник П. Мельник – “Хмара”, командир рейду. Яворівський архів (ЯА), фрагмент світлина № 42**

проведення та коротко виклавши хід акції: “Влітку 1949 р. за наказом Головного Командира УПА генерал-хорунжого Тараса Чупринки один підрозділ УПА під командуванням сотника Хмари відбув політично-пропагандивний рейд на території т.зв. Румунської Демократичної Республіки /.../ 17.6.1949 р. повстанський відділ вирушив з місця постою в напрямі советско-румунського кордону. В районі Жаб’є, за верхом Піп Іван, підрозділ затримався, щоб перевести потрібну розвідку. Тут, на полонині, перша повстанська стежа зустрілася з більшовицькою пограничною стежею, яку після короткого бою повстанці розбили. Від повстанських куль загинуло двох пограничників-емведистів. Повстанці здобули зброю і військове спорядження. Того ж дня в полудне на горі Регеска

підрозділ перейшов кордон і опинився на території Румунії. Тут затримався на полонині Гершту, де повстанці вперше зустрілися з румунськими селянами. Селяни дуже зацікавилися повстанцями, радо їх прийняли, доставили підрозділові харчі і подали потрібну розвідку. Після цього підрозділ зійшов з гір і пішов рейдом головним шляхом через румунські й українські села. Підрозділ перейшов околиці міст Вішев і Сигіт та побував в окремих селах впродовж 1-2 днів. Румунська міліція боялася виходити з міст, а охорона мостів, що була на шляхах, відступала перед повстанцями без бою. Населення скрізь зустрічало підрозділ радо. Два дні повстанці квартирували біля самого міста Вішев. Вони поширили тисячі листівок до селян, робітників та інтелігенції і провели ряд політично-роз’яснювальних розмов і декілька більших мітингів. К-р Перебийніс, що добре володіє румунською мовою, широко відповідав на всі численні запитання румунського населення. Підрозділ намагався теж установити контакт з румунським протибільшовицьким підпіллям /.../ 27.7.1949 р. підрозділ в цілості, без жодних втрат, вернувся на попереднє місце постою”.

Звертає на себе увагу, що в тексті П. Мірчука вказано: “...підрозділ перебував на території Румунії два тижні”, але це суперечить датам, поданим в “Бюро Інформації УГВР” - “з 17.6 по 27.7.1949”.

Своє коротке дослідження “Останній рейд УПА” подав у липні 1996 року дослідник національно-визвольного руху Богдан Бода з Івано-Франківська [6]. На відміну від попередніх публікацій, які нічого не повідомляли про кількісний і персональний склад рейдувального підрозділу (за винятком командира – сотника “Хмари” і його політичного заступника “Перебийноса”), тут вказано, що загін складався з 17 осіб, яких автор спробував ідентифікувати. Він також подає свою цікаву версію причини, що спонукала до рейду в Румунію.

“Влітку 1949 року сотня “Вихора” зробила засідку на відділ прикордонників між Жаб’єм і Ворохтою. Було вбито майора і двох прикордонників. До повстанського відділу потрапила карта радянсько-румунського кордону і документи, які були направлені в Крайовий Провід. Незабаром Мельник Петро “Хмара” одержав наказ створити групу із залишків вцілілих відділів УПА ТВ “Гуцульщина”, командиром якої він був /.../ Загін складався із 17 чоловік”.

***Мірчук Петро** (26.06.1913 – 16.05.1999) – політичний діяч, журналіст, член ОУН (від 1932). За свою діяльність шість разів його арештовували поляки. У Львові (1941) заарештований гестапо, перебував у німецьких тюрмах і концентраційних таборах, звільнений в 1944 році. Член проводу ЗЧ ОУН (1948-1952), співредактор низки націоналістичних видань. Від 1950 року в США, журналіст, професор. Видав понад 20 праць: гайдамаччина, життяєписи М.Міхновського, С.Коновальця, С.Бандери, Р.Шухевича, спогади “У німецьких млинах смерті” (1957), публіцистичні праці “За чистоту позицій українського визвольного фронту” (1955), “На історичному закруті” (1959), нариси з історії УПА й ОУН “Українська Повстанська Армія” (1953), “В революційному замку” (1964) та ін. Очолював Союз Укр. Політ’язв’яз в США, довголітній член Крайової Управи ООЧСУ та УККА.

****Нумерація світлин Яворівського архіву подається за виданням: «Яворівський фотоархів УПА». Книга-альбом. Львів, 2005**

Наприкінці свого дослідження Б. Бода стверджує, що "за успішний рейд сотенний Мельник Петро - "Хмара" отримав Золотий Хрест Бойової Заслуги, а всі учасники були підвищені у званнях і нагороджені Срібними Хрестами". На жаль, дослідник не вказав, звідки походить джерело цієї інформації, і вона є лише частково достовірною. Зокрема, при дослідженні списків нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 1-го та 2-го класів, повстанця з псевдонімом "Хмара" виявити не вдалося [7].

Як було проведено ідентифікацію повстанців, що брали участь у рейді, ми довідемося з наступного дослідження Б. Боди "Петро Мельник – командир "Гуцульщини" [8]. Тут зазначено, що: "Брат "Хмари" Мельник Іван був учасником рейду і допоміг встановити учасників рейду і підготовку до нього".

Збираючи матеріали до цієї книжки В.Гуменюк у червні 2002 року відвідав домівку останнього живого на той час учасника рейду Івана Мельника – "Залізняка" (нині вже покійного) у м.Снятині Івано-Франківської області. У спогадах ветерана жодної інформації про вирішальну роль трофейної карти

кордону не прозвучало. І. Мельник впевнено заявив, що наказ про відбуття рейду надійшов від Проводу, а в складі сформованого для рейду підвідділу були брати Білінчуки – Дмитро і Василь, уродженці Жаб'ящини. Свій терен вони знали, як п'ять пальців, зокрема і дислокацію застав без будь-якої карти, отож остання не була і не могла бути вирішальним чинником щодо проведення рейду.

Зупинимося на ще одному важливому питанні, а саме, хто керував рейдом. Б.Бода подає, що акцією командував "Хмара" – Петро Мельник. В той же час Михайло Білінчук, рідний брат іншого повстанця Дмитра Білінчука, який теж мав псевдо "Хмара", стверджує, що керував саме останній. На підтвердження цього, у книзі "Доля борця" М. Білінчук пише: "Мельника у 1946 році направили на Коломиїщину після смерті Козака (Микола Яворський – *авт.*), про нього нічого невідомо. Його діяльність припинилася і яка його очолював ніхто не знає" [9, с.20].

Про те, що рейд очолював "Хмара" – Дмитро Білінчук, також стверджує відомий дослідник національно-визвольного руху Григорій Дем'ян [10]. Він повідомляє, що учасником рейду, серед інших, був і Михайло Білінчук. "Від 15 червня до 1 серпня 1949 року підвідділ УПА під командуванням Дмитра Білінчука – "Хмари" провів успішний рейд на територію Румунії /.../ Підвідділові довелося вести й збройну боротьбу проти російських окупантів та їх румунських колабораціоністів. Уже при переході російського кордону перша стежа українських повстанців змушена була звести бій із більшовицькими емгебістськими підрозділами, що стояли на його охороні. Відтак румунський уряд кинув проти невеликого підвідділу УПА шлі з'єднання своїх військ, зрозуміло, не без втручання кремлівських вельмож. Москва ж, у свою чергу, дуже посилила охорону кордонів спецвійськами. І все-таки командир підвідділу застосував настільки блискучу тактику, що рейд завершився без жодних втрат. Варто відзначити, що стрільцями й командирами рейдового підвідділу були майже виключно гуцули". На жаль автором не вказано ні чисельності рейдувочою групи, ні її особового складу.

Учасники рейду

Незважаючи на деякі суперечності в публікаціях, спробуємо розглянути персональний склад рейдового підвідділу УПА. Зауважимо, що практично, всі джерела одноставно називають командиром рейду "Хмару". При цьому як матеріали УГВР, так і П.Мірчук зазначають його ранг як "сотник УПА". В інших джерелах подано скорочено "сот.", що можна розшифрувати або як "сотник", або ж "сотенний". Нагадаємо, що "сотник" – це військове звання (еквівалент капітана), а "сотенний" – функція, тобто командир сотні.

В УПА, де відчувався явний дефіцит вишколеного старшинського складу, військовими званнями не розкидалися (вони надавалися на основі офіційних наказів КВШ, ГВШ і УГВР).

И. Данилюк – "Перебийніс" - Світлина з Косівського музею визвольних змагань. Розшукала і передала Д.Кошак. Публікується вперше.



У ТВ 21 (тактичний відтинок) "Гуцульщина" лічені командири мали звання "сотник", в той час як сотенних (за підрахунками дослідника з Коломиї Михайла Андруска) було більше сімдесяти [11].

У цьому рейді брали участь два повстанських командири, що мали псевдо "Хмара", а саме: Петро Мельник та Дмитро Білінчук. Перший, і це доведено документально [12], мав військове звання "сотник", тоді як звання другого не встановлено. Відомо тільки, що в 1944-1945 роках Дмитро Білінчук – "Хмара" командував сотнею ім. Б. Хмельницького, яка організаційно входила до складу куреня "Перемога" (командир Юліан Матвій – "Недобитий").

Третім безумовним і однозначно названим в усіх публікаціях учасником рейду був "політичний заступник командира" "Перебийніс" – Назарій Данилюк, який вільно володів румунською мовою.

Серед інших учасників рейду М. Білінчук [9] називає "Недобитого", "Сибіряка", "Зубра", "Заведію" і "Білогруда", не ідентифікуючи їхніх справжніх імен і, водночас, говорячи про Івана Цвелюка з села Криворівні без зазначення його псевда [9, с. 21]. Додавши до складеного ним переліку "Хмару" (він наголошує, що це був Дмитро Білінчук) та "Перебийніса" матимемо 8 осіб; решта – залишаються невідомими.

Б. Бода подає іншу кількість повстанців, а саме 17 осіб. Тому подаємо його список повністю із зазначенням деяких розбіжностей щодо "Хмар" – Дмитра Білінчука:

1. "Хмара", Мельник Петро, командир.
2. "Перебийніс", Назар Данилюк, колишній поручник румунської армії.
3. "Остап", прізвище невідоме, стрілець.
4. "Чернота", прізвище невідоме, стрілець.
5. "Баз", Кузів Василь, охоронець "Хмар".
6. "Шабля", прізвище невідоме, стрілець.
7. "Кичера", прізвище невідоме, стрілець.
8. "Толуб", прізвище невідоме, кулеметник.
9. "Калина", прізвище невідоме, кулеметник.
10. "Чех", прізвище невідоме, стрілець "Перебийніса".
11. "Липкевич", Гаргат Іван.
12. "Хмара", Білінчук Дмитро, чотовий (?) [6], сотенний (?) [8].
13. "Галайда", Мельничук Іван, чотовий.
14. "Коваленко", прізвище невідоме, охоронець "Хмар".
15. "Залізник", Іван Мельник, молодший брат "Хмар".
16. "Вовк", прізвище невідоме, ровийовий.
17. Невідомий стрілець.



Кулеметники В. Білінчук – "Сибіряк" та І. Дебринок – "Непорадний" (РА, №74).

Зауважимо, що всі публікації про рейд до Румунії не торкаються питання про фотографування під час акції, як також того, хто саме фотографував. Однак ці автори в своїх дослідженнях подають світліни. Зокрема Б. Бода в газетній публікації [6] подав одну, в книзі "Петро Мельник – командир "Гуцульщини" [8] – дві, М. Білінчук [9] – три, Г. Дем'ян [10] – дві. Добре видно, що низка світлин, які подають автори вище вказаних публікацій, зроблені явно не під час рейду і не в Румунії.

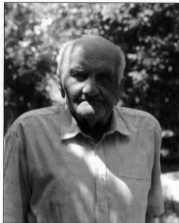
Свідчення учасника рейду Івана Мельника – "Залізника"

У червні 2002 року один з авторів (В.Луменюк) відвідав єдиного живого на той час учасника рейду до Румунії Івана Мельника – "Залізника". І. Мельник народився 1922 року в с. Камінне Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл., від кінця 50-х років мешкав у м. Снятині Івано-Франківської обл. В УПА перебував від 1944 року (спочатку в ТВ 22 "Чорний ліс", а згодом у ТВ 21 "Гуцульщина") пліч-о-пліч зі старшим братом Петром – старшиною високого рангу (курінний, командир ТВ, надрайонний провідник ОУН Надвірнянщини) [12].

У квітні 1953 року групу повстанців, у якій перебував І. Мельник, було заблоковано в селі Лойова Надвірнянського району. Під час бою Петро Мельник – "Хмара" загинув, а його брат Іван був тяжко поранений в живіт. Від смерті врятувало те, що він три останні дні (як і його побратими) нічого

**Брати Мельники Петро – “Хмара”
(ліворуч) та Іван – “Залізник” (РА, №44).**

**Ветеран УПА Іван Мельник, фото
В.Гуменюка, 30.06.2002 р.**



не їв. Оперативна група МГБ підбрала неприємного важкопораненого “Залізника” та завезла до обласного центру, де професор Сенітович зробив йому складну операцію. Поранений вижив і після одужання понад рік перебував в Івано-Франківському слідчому ізоляторі. Звільнений з-під арешту 1954 року. Поселився у Снятині, одружився, виховав доньку. Помер на початку лютого 2007 р.

Ветеран розповів багато цікавого і про себе, і про бойових побратимів, упізнав на світлинах Яворівського архіву кількох невідомих донині повстанців. З великою теплотою загадував рейд в Румунію: “Нам там було дуже добре. Румуни приймали, як своїх, годували, переховували, повідомляли про маршрути руху та чисельність урядових військ, рекомендували маловідомі стежки переходів у горах і лісах”.

З його слів було встановлено, що:

1. Командиром рейду був брат Івана Мельника – Петро Мельник, командир ТВ 21 “Гуцульщина”, сотник “Хмара”.
2. Заступник командира “Перебийніс” – Назарій Данилюк.
3. Чисельність рейдуючих 20-22 особи.
4. Учасники рейду Д. Білінчук – “Хмара” та І. Гаргат – “Липкевич” мали фотоапарати і багато фотографували.
5. Інші учасники, яких пам’ятав І. Мельник були В. Кузів – “Базь” та кулеметник Д. Ілюк – “Кичера”.
6. У складі групи були три брати, котрі походили з Польщі (Закароння). Вони з’явилися на Гуцульщині після 1947 року (прийшли з Чорного лісу). На жаль , їхніх псевдонімів І. Мельник не запам’ятав, а справжніх імен ніколи не знав.
7. При переході гір, незважаючи на літній місяць червень, на окремих вершинах лежав сніг.
8. У Румунії повстанців дуже добре приймало і українське, і румунське місцеве населення.
9. Після повернення з рейду деякі учасники були підвищені у військових рангах (зокрема І. Мельнику – “Залізнику” було присвоєно звання старшого булавного).

Румунський рейд у світлі повстанських документів

В архівах України та багатьох інших країн (Польща, Чехія, Словаччина, Німеччина, США, Канада) збереглися великі об’єми архівного матеріалу, що дають змогу науковцям вивчити діяльність та функціонування УПА на всіх етапах її боротьби. В архівах СБУ вдалося відшукати два звіти про рейд в Румунію (“Перебийноса” та “Хмари”), а з Яворівського фотоархіву УПА виділено масив із 27 світлин, котрі служать ілюстративним матеріалом цієї акції. Крім того, 13 світлин з рейду зберігалися в архіві зв’язкової УПА Василя Русинюк (нині цей архів у приватній збірці Г.Дем’яна). В Косівському музеї визвольних змагань виявлено єдину, унікальну світлинку, яку зробив, ймовірно, Іван Гаргат – “Липкевич”, а також світліну, аналогічну до сюжету №127 Яворівського архіву, де ті ж особи, за винятком Петра Мельника – “Хмари”, зафіксовані в дещо іншому ракурсі.

Звіт “Перебийноса” [13] має заголовок

"Двотижневий рейд в Румунію" і підписаний криптонімом "Д-45". Це об'ємний текст (10 стандартних аркушів формату А4 густо машинописного тексту – друковано через один інтервал), складений на пості 12 жовтня 1949 року. Цей документ підготовлений для Крайового проводу УПА, можливо для Головного Командира.

Звіт складається з семи розділів. Написаний грамотно, як щодо мови і стилістики, так і щодо суті викладеного матеріалу, глибокого аналізу побаченого й почутого. Текст містить мінімальну кількість граматичних помилок і технічних описок, що засвідчує високу кваліфікацію друкаря. Надрукований на машинці з первинним російським шрифтом, яка не мала українських літер "ї", "т" та "є". Перших дві замінені короткою паличкою без крапок (очевидно це підпілля), "модифікована" російська літера "ы", а замість літери "е" вжито російську "э".

Цілком можливо, що до основного звіту (перший примірник) додавалися світлинні з реїду, оскільки в тексті кілька разів вказано: "я фотографував", "ми фотографували", "ми сфотографувалися разом...". Таке припущення базується на тому факті, що світлинні з реїду в Румунію були широко відомі ще до віднайдення Яворівського архіву негативів, який містить якщо і не весь матеріал цієї теми, то більшу його частину (наприк-

лад, одна з таких світлин зберігається у приватному архіві П. Содоля, Нью-Йорк, США).

Попри обширність звіту, ознайомлення з ним не дає вичерпних відповідей на деякі запитання. Справедливо припускаючи можливість потраплення тексту незашифрованого документа в руки МГБ (що і сталося), його автор, очевидно свідомо, не назвав деяких деталей і зашифрував криптонімами імена повстанських симпатиків та інформаторів на території Румунії, і не подав жодного імені чи псевдоніма повстанців, які там побували (окрім командира – соти. Хмарі; себе він підписав "Д-45", не вказуючи псевда). Таким чином текст звіту не міг послужити підставою для репресій в Україні та Румунії, що неминуче мали б місце, якщо у звіті були названі справжні імена. У разі захоплення повстанців – учасників реїду, якщо затриманий сам не зізнавався до причетності в акції, МГБ не мало жодної зачіпки.

Практично з перших рядків звіту зрозуміло головне завдання, яке стояло перед рейдуючим відділом і про що у згаданих публікаціях говориться побічно, а саме: налагодження зв'язків з румунським антикомуністичним підпіллям, ознайомлення учасників цього підпілля з боротьбою УПА, проведення переговорів про можливу координацію дій по обидва боки радянсько-румунського кордону. Також, по мірі можливості, і залежно від настроїв населення планувалося вести агітацію і пропаганду, створюючи сприятливий ґрунт для реалізації програми дій антибільшовицького блоку народів (АБН).

Хоч у звіті про це не вказано, але абсолютно ясно, що таке стратегічне завдання для рейдуючого відділу могло поставити лише вище політичне керівництво українського повстанського руху. Тому версію щодо "ініціативи знизу", базовану на випадковому захопленні як трофею карти кордону, на нашу думку, треба відкинути.

Зробимо невеликий відступ і зупинимося на внутрішньополітичних реаліях Румунії навесні 1949 року. У березні саме на теренах Мармарошнини і околиць Темішоаре вибухнула антирадянське повстання. Воно проходило під антикомуністичними та антирадянськими гаслами і було спровоковане указом про заборону діяльності опозиційних партій (у комуністів, як відомо, всі некомуністичні організації вважають опозиційними). Повстання було погано організоване, доволі швидко (через зраду) розкопсоване, локалізоване і незабаром ліквідоване. Це докладно подано у п'ятому розділі звіту "Перебігніоса" під назвою "Політичне становище".

Яворів, вдалині Космач. Тут віднайдено 27 негативів з румунського реїду. Зв'язкова УПА Василя Русинюк зберігала 13 світлин з цього реїду, які зробили повстанці. З околиць Космача розпочався рейд в Румунію 17.06.1949 р., де і закінчився 27.07.1949 р.





Головний Командир УПА (1943 - 1950) Роман Шухевич - "Тарас Чупринка".

Саме тоді – у березні 1949 року у лісах поблизу Ходорова відбувалася весняна відправа вщого керівництва УПА за участю Головнокомандувача – Тараса Чупринки (Романа Шухевича). На таких відправах, безумовно, ретельно аналізували міжнародну обстановку і її учасники (а серед них був, як повідомляє зв'язковця Головнокомандувача Дарія Гусяк, провідник УПА–Захід Василь Сидор – "Шелест") знали про події в Румунії. Очевидно, було ухвалено рішення здійснити рейд до цієї країни для налагодження зв'язків з тамтешніми антикомуністичними повстанцями. Безпосередньо з Мармарошиною межував ВО 4 "Говерла", а конкретніше – ТВ 21 "Гуцульщина". Командиром цього ТВ був особисто знайний Р.Шухевичу по службі в об'єднаному батальйоні ("Роланд" та

"Нахтігаль") Петро Мельник – "Хмара". Напевно по організаційних зв'язках надійшла до нього відповідна команда. І вже за деякий час закін повстанців вирушив в рейд до Румунії.

Судячи з тексту звіту, була пророблена величезна організаційна робота по підготовці рейду – надруковано тисячі листівок, також румунською мовою, карикатур, інформаційних листівок та брошур, а в терені сформована босадатна група. Не слід забувати, що на календарі вже був 1949 рік, і навіть важко уявити, що Організація ще мала можливості для друкування та ких матеріалів, коли буквально кожна друкарська машинка перебувала під пильним наглядом МГБ.

Очевидно, також було проведено велику розвідувальну роботу, розроблено варіанти і місця перетину кордону "туди-назад", безліч інших питань, аж до найдрібніших деталей. Само собою зрозуміло, що коли в розробників плану рейду існувала детальна карта кордону, вона не була зайвою і свою роль відіграла. Наприкінці звіту Н. Данилюк – "Перейбийніс" пише, що на випадок повторення подібної акції треба мати карту Румунії в масштабі хоча б 1 : 500.000.

Єдине, чого не могло передбачити ні керівництво повстанського руху, ні безпосередні виконавці наказу про рейд, то це того, що на момент його проведення повстання в Румунії буде практично повністю придушене.

Звіт "Перейбийноса" дає змогу розписати подію по днях, а подекуди – навіть по годинах, прив'язати до місця і часу більшість світлин з Яворівського архіву та нанести на сучасну карту України і Румунії маршрут руху півділділу і по українській, і по румунській територіях. Ми спробуємо аргументовано відповісти на питання про те, хто ж командував рейдом, а отже запланував та успішно здійснив довготривалу і непросту акцію українського підпілля.

Перше речення звіту звучить так: "На 26 червня 1949 р. відділ сотні Хмари і я, як відпоручник з рамени пропаганди (всього 17 чол.) прямували до румунської границі між горами Ретеска і Стіг, щоб перейти в пропагандивний рейд на Румунію". Надали в тексті ще двічі згадується "к-р Хмара", але ці згадки зовсім не прояснюють того, кого мають на увазі – Петра Мельника чи Дмитра Білінчука. На світлинах Яворівського архіву, які однозначно належать до румунського рейду, і П.Мельник, і Д.Білінчук зафіксовані по 9 разів, з яких в чотирьох випадках вони обидва є на одному сюжеті.

У практиці дій УПА відомі випадки, коли для виконання конкретного завдання командиром бойового підрозділу призначали нижчого за рангом. Наприклад, в бою під Рушором сотенний "Юрко" (ім'я та прізвище невідомі) призначив командувати своєю сотнею чотового "Кривоноса" – Мирослава Симчича, який краще знав терен. Стосовно рейду в Румунію, то цілком зрозуміло, що українською територію до кордону, а це околиці Жаб'їнського (нині Верховинського) району Івано-Франківської області досконало знав Дмитро Білінчук, який народився і виріс у цих краях. Перебуваючи в підпіллі від часу висилки родини в Сибір у травні 1941 року, Дмитро, за свідченнями його краян, переховувався в полонинах, маючи там чимало кришок серед гір і скал. У цьому відношенні командир ТВ 21 Петро Мельник – уродженець с.Камінного Надвірнянського району Івано-Франківської області, який прийняв командування Тактичним відтинком "Гуцульщина" на початку 1946 року, явно поступався своєму "тезкові" по псевдоніму.

Якщо марш до кордону і його перехід – це хоч і важлива, але далеко

не найголовніша складова рейду, тому є всі підстави вважати, що командиром акції був призначений саме сотник "Хмара" – Петро Мельник. Багатолітній командир загону великого Тактичного Відтинку, кавалер Срібного хреста бойової заслуги 1-го класу та Бронзового хреста бойової заслуги, підвищений ГВШ до сотника з датою старшинства 22 січня 1946 року [7, 12, Петро Мельник мав не лише моральне право, але й прямий обов'язок командувати такою важливою акцією українського підпілля.

Віднянені документи та публікації не повідомляють, хто саме призначив командира рейду і його політичного заступника, але з усього випливає, що цим однозначно займався Крайовий провід, можливо, особисто Головнокомандувач УПА Роман Шухевич. Зауважимо, що йшлося фактично про налагодження міждержавних стосунків, а взаємини України і Румунії на всіх етапах історії були далекі від ідеальних. Рівень вимог до командира повстанського відділу був високим, і тому до його складу ввели не "залишки вцілілих відділів" (як подає Б.Бода), а найкращих, насамперед у моральному плані і вишколених у військовому.

Зайве говорити, що велика підготовча робота до рейду велася в умовах строгої конспірації, а про справжні завдання акції знало дуже обмежене коло осіб. У звіті сотника "Хмари" сказано, що місцем, звідки підвідділ вирушив у рейд, був постій неподалік села Космач (Косівського району Івано-Франківської області – *авт.*). Згідно звіту наказ про відбуття в рейд 17 червня 1949 року видав оточений провідник ОУН Коломиїщини "Борис" (Григорій Легкий), а до визначеної точки перетину кордону між СРСР і Румунією повстанці йшли майже 9 днів, оминаючи населені пункти, як сказано "на галицькій

стороні", окрім Кривого Поля (Верховинський р-н Івано-Франківської обл.), де, очевидно, запаслися харчами. Інформація, яку подають П.Мірчук та Б.Бода про початок рейду "в районі села Жаб'є за горою Піп Іван" (відстань від села Жаб'є до названої вершини лише по прямій лінії – понад 30 км!) помилкова хоча б тому, що тут була прикордонна смуга, нашігована агентурою, де сусід доносив на сусіда, а появу сторонньої людини вважали надзвичайною ситуацією.

Щоденник рейду за звітом Н. Данилюка - "Перебийноса"

26 червня 1949 р. (неділя)

Рейдулючий відділ спинився неподалік кордону на полонині Ретеска. Було тихе неділля надвечір'я, гори окутував туман. В авангарді групи йшла стежа розвідки в складі чотирьох осіб – кулеметників "Непорядного" і "Сибіряк" та двох стрільців – "Іваненька" і невідомого. Йшли обережно, намагаючись уникати хрустіння гілок, аж раптом загаркали автоматні черги та постріли з карабіна: стежа наткнулася на прикордонний наряд. Їх було, мабуть, 6 осіб. Впав поранений "Іваненько", його підхопив "Сибіряк". В цій ситуації не розгубився "Непорядний". Короткими чергами з "дехтяря" він примусив противника залаяти, а відтак і втекти з поля бою, залишивши вбитого і амуніцію – автомат ППШ, карабін та ручну гранату. Коли підійшла основна група, бій уже припинився. Перетнути кордон без втрат не вдалося – пораненого "Іваненька" потрібно було евакуувати на місце безпечного постою. На короткий нараді вирішили, що з пораненим підуть "Сибіряк" і "Непорядний", а решта 14 повстанців продовжать виконувати наказ.

27 червня 1949 р. (понеділок)

О другій годині ночі (це була північ за місцевим часом) відділ перетнув радянсько-румунський кордон в районі полонини Ретеска, за 2 км від застави на горі Стіг. Йдучи темповим маршем дорогами й стежками, знаними "Перебийносу" з минулих років, на світанку відділ прибув на румунську полонину Гершта. Тут "Перебийніс" сподівався зустріти когось знайомого, але нікого не виявилось. Між тим, румунські пастухи, довідавшись, хто завітав до них у гості, прийняли прибулих радо і доброзичливо, водночас нарікаючи на комуністичні



Вершина Чорногірського хребта, яку перетнув рейдулючий підвідділ.



Повстанці у гостях у румунської родини. Ймовірно Нижній Вишів, 03.07.1949 р. Опізнані: другий ліворуч Василь Рабнюк – "Чех", другий праворуч (з сигаретою) Василь Кузів – "Базь", сидить третій праворуч Петро Мельник – "Хмара" (РА, №127).

порядки, що їх запровадив уряд Петра Грози. Таке ставлення запевнило повстанський відділ в тому, що ніхто з пастухів не донесе на них румунським прикордонникам і цей день рейдуючі провели неподалік стаї. Як розпочало вечоріти, рушили вздовж потоку Соколів у напрямку села Поляни (Посніле-де-суб Мунте). Під час маршу "Перебийніс" заходив до помешкань знайомих йому людей, де довідався про деталі весняного антикомуністичного виступу, про арешти серед місцевого населення, а також про те, що контакт із румунськими підпільниками можливий хіба що у селі Єуд, до якого без провідника самим буде дістатися дуже важко.

28 червня 1949 р. (вівторок)

За порадою, як сказано у звіті, "авторитетних людей", через ніч з понеділка на вівторок відділ передислокувався на полонину Станішоара. Йшов дощ, повстанці промокли, отож цього дня сушилися на невеликій стаї. Позналилися з Г. – цікавим і гарним з обличчя хлопцем-пастухом, котрий виказав готовність супроводжувати відділ до села Єуд і сприяти налагодженню контактів з румунськими партизанами.

29 червня 1949 р. (середа)

У звіті сказано, що "...разом з нічю 29 червня" відділ зійшов до села Репеда (по-українському "Кривий" – *авт.*). Падав ярий дощ, отож повстанці разом зі своїм провідником Г. промокли, пройшовши сюди з полонины Станішоара орієнтовно 20 км. Провідник Г. велів почекати його на окраїні села, поки він наведе довідки у якійсь хаті. Минула година, друга... Г. як у воду канув. Мокнути на дощі було несила, і повстанці рушили в бік хати, вікна якої ще світилися. Біля неї зупинили чоловіка І., який виявився українцем. Розговорилися й І. запропонував зайти до його помешкання. Довго вговорювати промокших до нитки не довелося, і ось у хаті цього чоловіка повстанці розповіли, хто вони і за що борються. І був розчулений до краю, радо погодився аби гості заночували в нього на горішці стаїні. Оскільки хата І. знаходилася поблизу магістральної дороги, з міркувань безпеки господар повів повстанців до свого батька, котрий жив за річкою Соколів. На горішці його стаїні відділ переночував.

30 червня 1949 р. (четвер)

Цього дня відділ гостював у батька І., який виявився старим австрійським вояком, добре обізнаним зі стрільцьким вирядом. Господарі

цікавилися деталями боротьби українських повстанців, захоплювалися їхньою позицією. В свою чергу рейдуючі подарували їм дві брошури: "Хто такі бандерівці та за що вони борються" і "Большевицька демократизація Європи", а також кілька бофонів Мазея та Вітовського, плакатів "Сталін – свиня рие кулю земську". До речі, І. повідомив, що румунська міліція, очевидно, вже знає про перехід кордону, бо у містах Вишів і Сигіт та поїздах перевіряють документи. Після доброго відпочинку, ввечері І. відправив відділ у напрямку села Єуд. При переході мостів на ріках Вишів та Іза стійкові мільйонери, бачачи групу озброєних людей, ховалися за будку. За селом Леордіна повстанці подякували і попрощалися з І., котрий порадив завітати до обійстя одного авторитетного румуна.

1 липня 1949 р. (п'ятниця)

Зранку відділ вступив на обійстя румунської родини, куди рекомендував І. Це було на Вирфул Рункулуй, недалеко від села Розавля. Повстанці пригостили добрим сніданком. У тривалій розмові "Перебийніс" виклав плани рейдуючих, пояснив, хто вони такі та за що борються. З боку господаря було повне порозуміння: він погодився поїхати сам до села Єуд, розшукати там пастуха Г. і по можливості з'ясувати, яким чином можна встановити контакт з румунським підпіллям.

2 липня 1949 р. (субота)

Цей день рейдуюча група провела там же, поблизу с. Розавля, очікуючи інформації з Єуду.

Доброчинливий румун, який взявся полагодити справу, повернувся під вечір і приніс невтішні новини: в Єуді партизанів нема, лише окремі запальники, та й ті потвікали в гори, на південь. На минулому тижні в селі була велика облога, вбито ні в чому не винного вчителя, населення у паніці. Очевидно це стало відомо пастухові Г. з полонини Станішоара, і той зі страху, що не зможе допомогти рейдуочим, 29 червня втік поблизу с. Репеда. Таким чином, аби встановити хоч якийсь контакт з румунськими партизанами, необхідно було заглибитися на південь ще понад 150 км. Не маючи карти терену, грошей і доброго взуття, виконати таке завдання було нерально. Провівши нараду: "Хмара" і "Перебіийніс" вирішили повернутися поближе до кордону і шукати можливостей направити когось із місцевих жителів на південь для пошуку контакту з румунським підпіллям.

Румун, який їдв до Єуда, повідомив також, що серед населення ходять чутки, ніби у Мармароських горах з України в Румунію перейшло близько 5 тисяч українських партизан. Населення переконане, що немінуча нова війна і українські партизани є її провісниками.

Для рейдуочих стало зрозуміло, що незабаром розпочнеться урядова акція по їх блокуванню. Ввечері відділ, перейшовши річку Ізу, прибув до околиць Нижнього Вишева.

3 липня 1949 р. (неділя)

Вранці вояки зайшли до окраїнних хат Нижнього Вишева, де їх прийняли гостинно та нагодували. Розпочали розмови на політичні теми, повстанці розповіли хто вони і з якою місією прибули, роздавали агітаційні матеріали – листівки, плакати, брошури.

Особливим попитом користувався плакат "Сталін-свиня". Далі у звіті повідомляється: "Опісля ми перейшли в інші хати, ще ближче до Нижнього Вишева, де я зробив кілька знімком (відлічення – авт.) та провів розмову на різні актуальні теми, при чому роздав їм децю з леточку. Я був свідомий того, що наша пропаганда між румунським населенням скоро викличе за нами погоню румунських урядових військ..." Ввечері відділ відбув у напрямку села Рускова.

4 липня 1949 р. (понеділок)

Зранку цього дня рейдуочі вступили в с. Рускова до господаря Д., в stodолі якого квартирували цілий день. Тим часом по селі шастали 9 міліціантів і дружина Д. страшенно хвилювалася аби повстанців не виявили. Однак все обійшлося. Ввечері вояки зайшли до хати Д. Тут сталося ось що: "...ми розводили довгі дискусії на політичні теми з господарем і господинею. Почувши наші повстанські пісні, господиня була така зачарована, що забула за всякий страх і не знала меж своїх радощів. Це була одна з найсвідоміших родин, які ми стрічали в українських селах, одначе про Україну і про наш національно-визвольний рух знають дуже мало. Залишивши їм кілька плакатів "Сталін – свиня", бофонів Мазети і Виговського* та дві з вищезгаданих брошури, ми відійшли в напрям села Репеда (Кривий)".

5 липня 1949 р. (вівторок)

Зі звіту випливає, що цей день відділ провів у с. Репеда. І тут населення ставилося до нас дуже прихильно, а ми як і передише, проводили пропагандивні дискусії".

*"Перебіийніс" припустився помилки: бофонів із зображенням І.Виговського не існувало. Очевидно, йшлося про Д.Виговського.



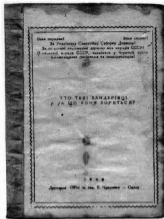
Повстанські гроші - бофони із зображенням гетьмана І.Мазети та Д.Виговського.

Листівка "Сталін-свиня рис кулю земську", яка користувалася великою популярністю в населенні Румунії під час рейду (з книги П.Дем'янюка "Барткова криниця", Мукачево: Карпатська вежа, 2006. – С. 58).





Брошури "Хто такі бандерівці та за що вони борються", які рейдуєчі роздавали українцям, що проживали в Румунії.



6 липня 1949 р. (середа)

Місце перебування відділу того дня не окреслено, але у звіті вказано: "Рівночасно ми довідалися з розвідки, що погранічники ходять полонинами та розпитують пастухів про партизанів, а в село Поляни прибуло кілька авт війська. Отже, командування погранічних військ уже повідомлене, що появилися якісь партизани з-за кордону, але ще не зорієнтоване в якому напрямі. Тому нам треба було конечно пробитися непомітно через Поляни на протилежні верхи..."

7 липня 1949 р. (четвер)

План про перехід "на протилежні верхи" вдався, і ранку цього дня відділ, перетнувши відповідне пасмо гір та в обидно пору прибув на полонину Рагашел. Тут ми побачили до 50 колиб (скотарок), з-поміж котрих виходили на пашу до 250 дійних корів, а з ними не менше людей різного віку. І всі українці /.../ Я особисто /.../ був тієї думки, щоб тим людям не показуватися і не робити жодної пропаганди **поки не осягнемо якогось вислідку в нашому завданні** (це підтверджує думку, що головним завданням рейдуєчих було встановлення зв'язку з румунським підпіллям - авт.), але моя пропозиція не була прийнята /.../ На домагання командира нашого відділу я відержав короткий мітинг, а описля хлопці ще продовжували розмови з поодинокими грушкани на політичні і економічні теми. Кілька старших мужчин і жінок втирали сльози, як почули мої слова, що ми є українські повстанці-бандерівці /.../ **Під час цієї зустрічі ми зробили з ними багато зв'язок** (виділен-

ня - авт.) та роздали їм кілька вищезгаданих брошур, багато плакатів "Сталін - свиня" та кілька протиколгоспних летючок..."

Зустріч на Рагашелі мала і поганий наслідок. В одній зі стай повстанці зустріли румуна, який заготовляв молочні продукти та попросили в нього харчі, пояснюючи жєстами та листівками, хто вони. Ні до чого путнього не домовилися - довелося кивкати на допомогу перекладача. "Перебийніс", який один у відділі знав румунську мову, прибувши на місце зауважив нервозність співбєсідника, але відступати не було куди. Румун виявився з... села Єуд, отож йому вручили кілька летючок для поширення серед односельчан і відпустили за миром. Через кілька хвилин повстанців повідомили, що той румун - партійний, і що він побіг у Поляни доповісти про повстанців прикордонникам. Отож побіданими, відділ направився на полонину Вертеп. Вже по дорозі їх догнав чоловік, який почав говорити: "Я стрічав румуна, з яким ви говорили на полонині Рагашел. Він показував мені ваші летючки і хвалився, що біжить в село зголосити про вас на командант. А оця стежка заведе вас на українську стаю Вертеп. Ви там зможете добре поїсти, а звіти починаються великі ліси, і далі ви вже самі знаєте, до цього місця я затоптував сліди за вами".

Далі "Перебийніс" пише: "Таке щирє ставлення зробило на нас приємне враження, і хлопці подарували йому кусок туалетного мила, бо там його майже неможливо дістати і за це він дуже дякував..."

У другій половині дня відділ прибув на полонину

Вертеп. "Тут ми перший раз в житті побачили таку велику череду – 1600 овець і 25 людей обслуги та 18 струнок для доїння. Ми скликали всю обслугу і провели пропагандивні розмови, при чому зробили кілька знімків" (виділення – авт.).

"Перебийніс" продовжує: "Про наш прихід на Вертеп скоро довідалися на полонині Станішоара (тут рейдуючі були 28.06 і звідси до села Єуд їх взявся провести пастух Г. – авт.) і незабаром до нас прийшов пастух В. та став цікавитися, як нам гостилося без Г. і хотів бачити, чи я дуже сердитий на нього". "Перебийніс" не виказав злості, лише сказав, що той поступив негарно. За те В. запросив рейдуючих на Станішоара, де для них, мовляв, приготовано барана. Але оскільки повстанці були дуже змучені, то вирішили заночувати на Вертепі, а барана, як буде нагода, спожити наступного дня.

8 липня 1949 р. (п'ятниця)

Ранком до повстанців знову прибув пастух В. і відділ відбув з ним на Станішоара. Відійшовши близько 2 км, почули кілька черг з ППШ та поодинокі постріли з "десятызарядки" (гвинтівка СВТ – авт.). Стало зрозуміло, що на Вертеп настуває військо, гадаючи, що повстанці – там. "Ми з пастухом В. обійшли лісом під його стаю, маючи на меті ще якусь з'їсти зготовленого нам барана. По дорозі я все розпитував, як нам краще дійти на полонину Гершту, бо я там хочу перейти кордон. Недалеко стаї ми стрінули в лісі пастуха С. – знайомого мені з попереднього (це свідчить, що в Румунії "Перебийніс" бував і раніше – авт.), який вже шукав нас, аби попередити, що коло стаї стрічав трьох румунських

вояків, котрі говорили акцентом рогагу (старої Румунії)". Спожити приготованого для повстанців барана не судилося – незабаром біля стаї появились солдати. "Ми взяли зі собою С., аби нас попровадив до головної дороги повще села Лути, а під час нашого відступу я все його розпитував про перехід лісами по другім боці річки Соколів до полонини Гершту в напрям Балцатул (до кордону із Закарпаттям – авт.). Перед дорогою ми ще спинилися на хвилину, щоб вибрати місце переходу, як раптом побачили на віддалі 40 метрів від нас 5 авт, навантажених військом у повному бойовому виряді. Опісля я відпустив С. з тією думкою, що коли його зловлять і стануть розпитувати, то щоб він також спрямував військо в напрямі гори Гершту, а самі швидко кинулися на дорогу, перебрали річку Соколів і чимскоріш почали дрпатися на гору в протилежному стрімкому березі між високі трави і буюкові корчі /.../. Під вечір ми вступили повечеряти на полонині Боку і там довідалися, що цього дня коло 25 авт підвели військо аж під гору Гершту. Отже мій план перейти кордон аж у Чивочні (в протилежному боці від сказаного пастухам В. і С. – авт.) має певні вигляди, тільки треба поспішати, щоб румуни не зорієнтувалися і не перетяли нам дорогу".

9 липня 1949 р. (субота)

"Перебийніс" пише: "Ранком 9 липня ми опинилися аж на горі Пічорул Лутаосій, де точно довідалися в одній стаї про пересування румунських військ. Цього дня ще прибули 50 авт війська; інші частини прибували вузькоколіською. Село Поляни не бачило стільки війська й під час війни, а населення дуже тривожилося, бо всі знали, що ці війська

Сніданок у румунській родині.
За столом сидять:
І. Мельник – "Залізник",
Д. Біліччук – "Хмара",
П. Мельник – "Хмара".
Ямовірно Нижній
Вишів, 03.07.1949 р.
(ЯА, №128).





Мітинг, який провели повстанці.
Ймовірно полонина Рагашел, 07.07.49 р. (РА, №136, №137).



прямують проти нас. Одні війська зайняли верхи Вертеп-Станішоара-Барсанеску-Корбу, а інші просунулися, аби перетяти нам дорогу коло границі з Закарпаттям в напрямі Балцату. Це означало, що мій план скерувати війська на Гершту повністю вдався і ми змогли спокійно ймовірно перебудувати до кордону в напрямі гори Чивчин”.

З одним ватагом, який супроводжував їх до кордону, повстанці домовилися, що за два тижні він розкине вручені йому листівки в районі міста Ситіт. “За його щире відношення до нас і за те, що відповтадив нас на слідуочу гору Лутоаса, винімаючи стежки, якими ходять румунські пограничники, я подарував йому кілька наших повстанських знімок (виділення - авт.) і мій штілет гарного гуцульського виробу” (інкрустований ніж - авт.). З полонини Лутоаса до майже самого кордону повстанців супроводжував ще один пастух. Дорогою вони розкидали велику кількість листівок і о 2.00 год. за московським часом (опівночі за місцевим часом - авт.) перетнули кордон у районі гори Чивчин, дивуючись, що там не було ні зораної смуги, ні дротів.

10 липня 1949 р. (неділя)

Вступивши до першої ж стаї на українській стороні в Чивчинських горах (найімовірніше це була полонина Мількова або Танасіюкова - авт.), повстанці з'ясували, що перетнули кордон за якихось 200 метрів від застави. Радянські прикордонники бачили відділ, але побоялися відкривати вогонь думаючи, що це лише якась частина більшої групи. Зате вдень полонини заповнили війська, підняті по тривозі, оскільки на кордоні були помилково розкинуто повстанські листівки. Війська намагалися заблокувати проходи на низини та відділ, петляючи на полонинах Альбін і Попада, прорвався через Мокрин і Лукою в напрямку на Голошину. В Грамотному вони зустріли друга Свіста (провідника СБ Жаб'ївщини - авт.), а тоді попрямували через Стовні-Голови, у Криворівні перейшли Чорний Черешш і вийшли з прикордонної смуги. У звіті сотника “Хмарі” зазначено, що вже після того, як відділ перетнув кордон, на румунській стороні чулися розриви артилерійських снарядів - це урядові війська навмання обстрілювали ліси і місця ймовірного перебування українських повстанців.

* * * *

Констатуючи факт повернення повстанців в Україну “Перебийніс” вважає рейд завершеним, оскільки подальші розділи звіту містять інформацію про економічну та політичну ситуації в Румунії, ставлення румунського населення до УПА, прикінцеві зауваги.

Зі звіту випливає однозначна відповідь про тривалість рейду: кордон у бік Румунії було перетнуто вночі з 26 на 27 червня

(неділя-понеділок), а у зворотньому напрямку – також вночі з 9 на 10 липня 1949 р. (субота-неділя). Отже, рейд на румунській території тривав рівно два тижні, як це і винесено в заголовок звіту. Нанесений на сучасну карту маршрут (кол. аркуш I), згідно з вказаними у звіті топонімами, вимірний курвиметром дає у підсумку пройдений шлях (по прямій лінії) майже 120 км., а з урахуванням рельєфу гірської місцевості це буде щонайменше 150 км; середній темп рейду – 11 км/день.

Повстанці побували в околицях Вишева (про що повідомляють матеріали УГВР та П.Мірчука), а ось в напрямку Сигота не йшли. В околицях цього міста за два тижні після 9 липня 1949 року повинен був розкинути листівки (летючки) ватаг з полонини Лутоаса, і це, мабуть, було зроблено. Факт появи листівок в околицях Сигота наприкінці липня мусів дезорієнтувати румунську владу, склавши враження присутності рейдуючих на румунській території і викликавши відповідну реакцію – рух військ, блокування кордону тощо. Отже, наведена в інформації УГВР та П. Мірчука дата закінчення рейду (01.08.1949) хоча й мала пропагандистський характер, все ж ґрунтувалася на реальних діях румунської влади наприкінці липня 1949 року в районі міста Сигіт. Зі звіту сотника "Хмари" відомо, що до "місяця попереднього постою", тобто в околиці Космача, підвідділ повернувся 27 липня 1949 року. Отже, загальний час рейдування по українській і румунській територіях – 9 днів руху від околиць Космача до кордону, 14 днів рейдування територією Румунії і майже два тижні (13 днів) маршу від кордону до місяця постою (разом – 35 днів).



Мітинг - розмова Н. Данилюка – "Перебийноса" з пастухами на полонині Вертеп. (ЯА, №149, №150).



Реконструкція перебігу рейду

Як випливає із звіту "Перебийноса", головним завданням, поставленим Проводом (або Головнокомандувачем УПА) було встановлення контакту з румунським антикомуністичним підпіллям. Побічно це яскраво підтверджує текст листівки румунською мовою (див. додаток 3), датованої червнем 1949 р. З-поміж інших аналогічних документів пропагандистного характеру, призначених для поширення серед румунського населення (зокрема і в Україні – на Буковині та Закарпатті, де існують окремі румунські села), ця листівка явно готувалася спеціально для рейду в Румунію, оскільки у ній звучить



Заступник командира рейду Н. Данилюк - "Перебийніс", стрілець В. Рабінюк - "Чех" і Д. Білінчук - "Хмара" з селянами-українцями. Ймовірно полонина Вертеп, 07.07.1949, друга половина дня (ЯА, №148).

заклик до співпраці з українським антикомуністичним підпіллям (Хай живе союзний фронт підкорених народів в боротьбі за національну незалежність!) і роз'яснює політика залежного від СРСР румунського уряду Петра Грози.

Уже в перших розмовах з громадянами Румунії 27 червня на полонині Гершті і дорогою на Поляни "Перебийніс" розпитує про антиурядові виступи і "...від них я довідався про переворот, що відбувся з початком весни в терені Крайови-Гурну-Северін і Тімішоара, щоб повалити уряд Петра Грози. Переворот не вдавася з причини зради..." (туті далі подані цитати зі звіту "Перебийніса" - авт.).

Співрозмовники повстанців не володіють точною інформацією, але кажуть, що румунських партизанів можна зустріти в селі Єуд, до якого понад 50 км. Рекомендують відвідати полонину Станішоара і знайомлять з

молодим пастухом Г., який "...дуже радо згодився піти з нами аж на місце, мимо дошкульного дощу, що ллявся майже без перерви".

Відразу другого дня після перетину кордону відділ у супроводі Г. йде прямою дорогою вздовж ріки-поток Соколів і під вечір прибуває на околицю села Репеда. Г. просить повстанців почекати, а сам іде до однієї хати розвідати ситуацію на мостах - чи там немає озброєної охорони. Іде, і... не повертається, фактично кинувши відділ напризволяще у невідомому місці, ввечері, під проливним дощем.

У контексті подальших подій можна легко, і на нашу думку, цілком достовірно відтворити те, що сталося на околиці села Репеда у середу ввечері 29 червня 1949 року. Отже, залишивши відділ чекати, Г. заходить до своїх знайомих. Відповідно до законів полонинського літування, він покинув своє село десь на початку травня і вже два місяці доглядає худобу на Станішоарі. Коли він йшов у полонину, в Єуді ще перебували румунські повстанці, серед них - і його односельці, а можливо навіть хтось з родини. Впевнені у своїй правді, вони переконували земляків, що

комуністичний уряд ось-ось буде повалено, пропонували вступати до їхніх лав. Відірваний від світу - на полонині з низин люди ходять рідко - Г. вважає, що за цей час нічого радикально не змінилося. Він веде партизанів, котрі хочуть встановити зв'язки з його земляками, прибувши для цього з-за кордону, і радіє, що хоч якось може долучитися до повалення ненависної влади.

Та знайомі у Репеді, куди він зайшов порадитися, повідомляють невтішну новину: повстання придушене, в Єуді пройшли арешти, селом шастають військові і міліція, партизани подалися на південь, знайти когось буде важко. А якщо він виведе - звичайно мимоволі - озброєних прибулх на якийсь урядовий гарнізон? Подумають - провокатор і тоді кулі не оминуть. Що робити? Г. мучить совість і він вирішує просто втекти, - "подалі від гріха". Згодом

Олексій Шикман - "Свист", провідник СБ Жаб'ївщини. Світлина надав В. Близнюк (с. Стари Кути Косівського р-ну Івано-Франківської обл.).



він шукатиме можливості виправдатися і навіть намовити свого приятеля В. приготувати для вояків з України барана на вечерю. Українські повстанці його зрозуміють і пробачать, радо погодяться скуштувати "королівської трапези", але на війні свято буває рідко.

Відділ, покинутий супровідником, знайшов вихід зі становища і вступає до обійстя української родини. Присмна зустріч, розмова зі старим вояком, але мета незмінна: село Єуд, зустріч з румунським збройним підпіллям. Короткий відпочинок – і знову марш на південь. Тепер уже в супроводі нового супутника – українця І. Про реальний стан справ у Єуді І. не знає, – то "румунські проблеми". Доц вихід, коротка червнева місячна ніч. Належно озброєний відділ йде добрим шляхом. Чого звертати на манаїці?

Дорогою трапляється міст, де стоїть озброєна охорона. Та повстанці не омивають моста. Від гріха подаль і його охоронці ховаються за будку і навіть не доповідають про нічну пригоду своїм зверхникам. Ті ж бо питатимуть: чому не стріляли? Та хай постріляють самі, коли такі розумні, вважали румунські охоронці.

У селі Леордіна І. знає одного надійного чоловіка. Він хоч і не українець, але комуністичну владу любить, наче сіль у оці. Хай він допровадить повстанців до Єуду – так буде краще. Адже Єуд – село румунське.

У звіті не сказано, як звали румуна з Леордіни, і навіть не позначено його криптонімом. Однак ця людина дуже прислужилася рейдуючим. Глибокий симпатик принципу "свобода народам – свобода людині", дещо обізнаний з реальним станом справ у румунському підпіллі, цей чоловік погодився стати на короткий час "резидентом" українських повстанців і вирушив до Єуду сам. Для висячення ситуації і

повернення назад він витратив майже півтори доби, але привів достовірні дані.

Вони були невтішні: в Єуді партизанів нема, є лише поодинокі втікачі, які переходяться від арештів. Повстання придушене і якщо хто й вилізь, зберігши структуру організації, то їх можна віднайти хіба що за 150 км далі на південь.

Що ж робити? Виконання наказу Проводу зривається, але якщо повстання в Румунії придушене і організованого спротиву комуністичній владі нема, то чи є сенс шукати зв'язків із заляканими терором особами, котрі перебувають на нелегальному становищі? Командир "Хмара" приймає рішення повернути ближче до кордону і розгорнути широкую пропаганду серед населення. Він зрозумів, що народ ставиться до прибулих прихильно, – досі ніхто не довіс властям, що зустрічав українських повстанців. Можливо їхня активна агітація і пропаганда спричиняться до того, що румунські партизани самі шукатимуть зв'язків з ними?

Дещо інакше думав "Перебийніс". Він вважав, що краще закоспіруватися, віднайти ще одного "резидента", готового відправитися на пошуки місцевих підпілників, з його допомогою "осягнути якогось висліді в нашому завданні", а вже тоді ширше заявити про себе.

13 повстанців серед цивільних осіб. На світлині опізані: 6. В. Кузів – "Базь"; 9. Д. Довганок – "Сокіл"; 10. Д. Ілюк – "Кичера"; 12. П. Мельник – "Хмара"; 13. І. Мельничук – "Галайда. Відсутні 6 учасників рейду: Н. Данилюк – "Перебийніс", Д. Білінчук – "Хмара", І. Мельник – "Залізник", В. Рабинок – "Чех", І. Гаргат – "Липкевич", а також один з братів із Закароння. Отже, можна стверджувати, що на території Румунії було зчонайменше 19 повстанців (ЯА, №141).



"Хмара" не погодився з "Перебийносом" і, як можна судити з подальших подій, мав рацію. На відміну від українського, румунське антикомуністичне підпілля дуже швидко ліквідувала влада. Гучні судові процеси з неодмінним у таких випадках смертними вирокami деморалізували народ, незвикли до таких порядків і вже за 3-4 місяці про реальний спротив маріонетковій владі Румунії мова не йшла.

Що було досягнуто в результаті рейду

Передусім спробуємо змодельовати, як Провід організував рейд. На наше глибоке переконання, це було так:

- відділ переходить кордон і, не вступаючи в поглиблені контакти з цивільним населенням, розшукує місця дислокації румунських партизанів;

- встановлюється контакт з ними, і українці пропонують провести переговори з керівництвом якнайвищого рівня румунської сторони;

- на переговорах узгоджуються позиції сторін і виробляється спільна платформа дій;

- після цього об'єднані групи румунських і українських повстанців рейдують узгодженими територіями, закликаючи до широких виступів народу проти маріонеткової комуністичної влади.

У разі перемоги антикомуністичних сил Румунії, ця країна стає союзником українського підпілля (стратегічна мета).

Як ми вже знаємо, цей план не вдався через фактичну відсутність румунського підпілля в якості реальної організованої сили. Українцям не залишалося нічого іншого, як приступити до самостійної агітації та пропаганди. І сталося несподіване: народ повністю сприйняв почуте, солідаризувався з мізерною жменькою відчайдушів, які ось уже понад чотири роки після війни ведуть боротьбу супроти могутньої імперії та й ще прибули до них, щоб розбудити тих, хто спить!

Що це було саме так є один неспростовний доказ: за два тижні рейду лише одна людина з сотень (якщо не тисяч), хто бачив і чув рейдуючих, свідомо доповіла про це комуністичній владі (маємо на увазі партійного техника з полонини Рагашел). Інші не просто мовчали, а не менш свідомо поширювали дезінформацію, зводячи зусилля влади на манівці. Повстанський рій з двох десятків стрільців перетворився на 5-тисячний корпус, а згодом урядові загони шукали рейдуючих саме там, де їх не було. Скадається на те, що й серед урядових вояків було немало симпатиків рейдуючих. Вони неодноразово відкривали цілком неспровоковану стрільнину, ніби подаючи сигнал: "Ми тут, сюди не йдіть". За два тижні рейду українці на румунській території жодного разу не пукали в хід своєї зброї, не зробили жодного пострілу!

Вислів П. Мірчука "населення скрізь зустрічало підвідділ



На поясі Д.Білінчука – "Хмари" з лівого боку футляр для фотоапарата (РА, №148, фрагмент).

rado" – це не перебільшення, а скоріше применшення фактичного стану справ і цілком можна зрозуміти спогад учасника рейду І.Мельника – "Залізняка": "В Румунії нам було дуже добре". І справді було так. Можна припустити, що рейдуючі не сподівалися такого теплою прийому. Це укріпило повстанців у переконанні, що їхня боротьба – справедлива, лозунги Проводу – правильні і ради втілення цих принципів у життя вартує змагатися до останнього подиху. Не рахуючи І. Мельника – "Залізняка", якого захопили живим двічі (вперше – провокативна боївка МГБ, а вдруге – важко пораненим) та чудом вижив, не відбувши тюремного покарання, усі учасники рейду в Румунію, мабуть, загинули в боях чи були розстріляні після судових процесів (за винятком "Базя" – В.Кузіва, про якого розповідь далі), але на компроміс з МГБ наперекір власним переконанням не пішли.

Політична ситуація в Румунії у червні-липи 1949 р. (аналіз "Перебийноса")

За відносно короткий час перебування рейдуючого підвідділу в Румунії, політичний провідник Назарій Данилюк - "Перебийніс" напружено опрацюював місцеві публікації і об'єктивно відобразив у звіті реальну політичну ситуацію. Систему румунської влади він цілком справедливо визначив як антинаціональну, маріонеткову та промосковську, котра, якщо і зберегла щось румунське, то лише мову.

Саме таке спостерігав "Перебийніс" під час рейду, навівши в своєму звіті цитати з Пушкіна і Мічуріна, опубліковані в румунських газетах, зробивши (дуже кваліфіковано) зворотний переклад. Співбесідники повстанців, авторитетні люди жалілись, що вони не лізають своїх часописів, називаючи їх "московськими шматками", а уряд Петра Грози "робить так, як йому диктують з Москви".

Показовим у цьому плані був судовий процес над ватажками повстання навесні 1949 року (яке фактично викликало рейд відділу УПА). Хоча у звіті цього не сказано, але той процес – точна копія судів епохи 30-х років в СРСР, а промова прокурора Николає Константінеску – це майже дослівний переклад того, що говорив радянський прокурор Вишинський про троякствів, бухаринців та інших "ворогів народу".

Загалом же в єдиному помилки повстанський провідник у тому, що така система швидко владі. Маючи університетську освіту і знаючи економічні закони функціонування державних інституцій він не міг собі уявити, що на суцільній брехні так довго може тривати суспільний лад.

Про кількісний склад рейдуючого підвідділу

Розглянемо докладніше, яка була кількість рейдуючих повстанців, спробуємо зробити поіменну ідентифікацію та дізнатися про їх подальшу долю. Здавалося, що перші рядки звіту "Перебийноса", якими він починається "На 26 червня 1949 р. відділ соти. Хмари і я, як відпоручник з рамени пропаганди, (всього 17 чол.) прямували до румунської границі між горами Ретеска і Стіг, щоб перейти в пропагандивний рейд на Румунію" та "відділ, залишивши стр. Сибіряка і Непорядного, щоб заопікуватися раненим..." стверджують: у рейд брало участь 14 осіб. Ми пам'ятаємо, що серед румунського населення ходили чутки про 5 тисяч повстанців.

Дослідник Б. Бода [6] подає 15 осіб, а в публікаціях УГВР та П. Мірчука це питання взагалі не висвітлено, хоча останній зазначає: "Рейд УПА поза кордони СССР свідчить про те, що Українська Повстанська Армія залишилась міцною і безздатною й після переходу на нові форми боротьби – малими підвідділами" [4].

Наприкінці свого звіту "Перебийніс" вказує, що у разі потреби повторення аналогічного рейду потрібно, "щоб... відділ був багато менший (4-5 чол.), бо у такому разі є краща можливість пересування і прохарчування". Нам незрозуміло, чому автор звіту применшив кількість рейдуючих. Про те, що повстанців було значно більше, свідчать світліни з Яворівського архіву. Вони дають змогу надійно ідентифікувати 10 встановлених та визначити ще 7 невідомих вояків УПА, що явно перевищує цифру 14, яку назвав "Перебийніс", 15 – дослідник Б. Бода та

Повстанці прощаються з румунською родиною. У центрі І.Гаргат – "Липкович" готується зробити знімок; судячи з того що в кадрі Д.Білінчук (сидить), ймовірно фото зроблено Н.Данилюком – "Перебийносом". Дивиться в об'єктив П.Мельник – "Хмара". Ймовірно Нижній Вишія, 03.07.1949 р. (ЯА, №130).



Світлина з румунського рейду, ймовірно фото "Липкевича" – І. Гаргат. З 11 повстанців ідентифікуються "Базь" – В. Кузів, "Сокіл" – Д. Довганюк, "Перебийніс" – Н. Данилюк, "Кичера" – Д. Ілюк та "Хмара" – П. Мельник. Унікальність сюжету в тому, що на жодних попередніх фото нема подібної будівлі. Отже, світліну зроблено в якомусь іншому населеному пункті. З Косівського музею визвольних змагань. Публікується вперше.



наблизитися до цифри 20-22, вказаної учасником рейду І. Мельником.

Найціннішим фотодокументом для кількісної характеристики відділу є світлина № 141 (див. с. 21), зроблена, очевидно, 7 липня 1949 р. на полонині Рагашел. Хоча сам знімок не найкращої якості (недостатня різкість), та серед великої групи цивільних зафіксовано 13 повстанців.

Здавалось би все вірно: 13 повстанців на фото, 14-й – фотографує. Та елементарні правила військової тактики вимагають, щоб для охорони військового підрозділу стояли стійкові – один чи два, найімовірніше три або й чотири (по периметру). Крім того на цій світліні відсутні п'ятеро раніше ідентифікованих повстанців: "Перебийніс" – Н. Данилюк, "Хмара" – Д. Білінчук, "Липкевич" – І. Гаргат, "Залізник" – І. Мельник, "Чех" – В. Рабилюк. Не відслідковується також один із трьох братів, котрі, за розповіддю І. Мельника – "Залізника" були родом із Закароння. У підсумку за принципом 13 сфотографованих плюс 6 відсутніх одержуємо загальну кількість 19 осіб. Додавши до цього ще трьох, які через поранення "Іваненька" (його самого, "Сибіряка" і "Непорядного") не потрапили на територію Румунії, маємо цифру 22, котру, як верхню межу, називав нам І. Мельник.

Які ж причини змусили "Перебийніса" зазевати у звіті кількість рейдуючих щонайменше на три особи? По-перше, це могла бути просто механічна помилка, що малоімовірно. По-друге, зауважимо, що вислів "відділ... всього 17 чол." можна розуміти як "не рахуючи командирів", тобто "Хмари" – Д. Мельника і "Перебийніса" – Н. Данилюка. По-третє, кількість рейдуючих могла бути строго визначена наказом Проводу, але наказ, з невідомих нам причин, чомусь порушили. По-четверте, що найбільш ймовірно, точна кількість не вказана з мотивів конспірації. "Перебийніс" добре розумів, що таку резонансну акцію будуть ретельно досліджувати спецслужби багатьох країн, передусім СРСР і Румунії. Спецслужби цих країн будуть розшукувати кожного учасника рейду буквально "під мікроскопом". Нашу думку, що це було справді так, підтверджує факт допиту в листопаді 1954 року останнього Головнокомандувача УПА Василя Кука – "Леміша" про рейд через п'ять років після самої події.

Ось, що він розповів на цьому допиті: "Пізніше (після 1947 року – *авт.*) організація українських націоналістів, що діяла на території західних областей України, приблизно в 1948 році, організувала рейд в Румунську демократичну республіку. Правда, цей рейд був невеликий, всього брало участь в рейді 20 чи 30 озброєних учасників ОУН-УПА, які готувалися на території діяльності красового проводу ОУН "Карпати". Керівництво цієї справою здійснював тоді керівник красового проводу ОУН "Шелест" (Василь Сидор – *авт.*).













Вказана рейдова група була забезпечена листівками зі зверненнями до населення Румунської республіки і потім нелегально вторглася в межі Румунії, де вона пройшла по ряду населених пунктів, недалеко від кордону.

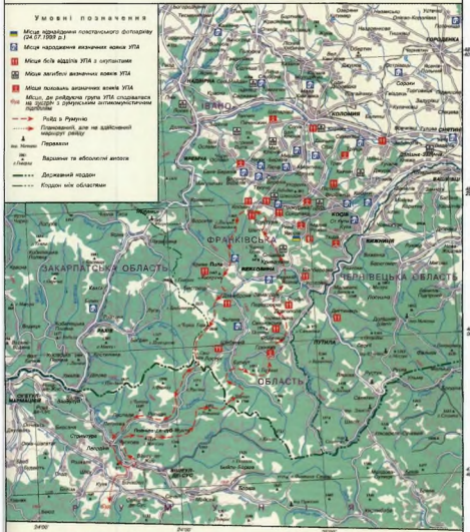
Пам'ятаю, що у звітах про діяльність цієї рейдової групи зазначалося [...] що з антиурядовим підпіллям на території Румунської народної республіки їм зв'язатися не вдалося.

Хто конкретно очолював рейдові групи [...] в Румунію, я зараз не пам'ятаю... Особливо велику активність по підготовці та засиланню рейдових груп [...] проявив Роман Шухевич" [14].

ТЕРИТОРІЯ ДІЙ УПА ТАКТИЧНОГО ВІДТИНКУ "ГУЦУЛЬЩИНА"

Умовні позначення

-  Міста вкрайдені повстанського загону (24.07.1993 р.)
-  Міста народжені визвольних воєн УПА
-  Міста бій вівідні УПА з окупантами
-  Міста легитимні визвольні воєн УПА
-  Міста виводили визвольні воєн УПА
-  Міста, де районна група УПА створилася на базі з українським автомобільним підрозділом
-  Райд в Рукмію
-  Планований, але не здійснений маршрут рейду
-  Перевали
-  Варшави та ієвські виводили
-  Державний кордон
-  Кордон між областями



© Картографічні роботи та дизайн карти: ТзОВ "Петрусики & Лів".
79025 м. Львів, вул.Львівська 115Б, тел. (032) 241 83 44.
© Гринько В.: ідея проекту і локалізація пам'яток місць, 2007 р.

Масштаб 1 : 650 000
а 1 см - 6,5 км

6,5 0 6,5 13 16,5 24 км



1. Рядовий 2-го полку Прикордонних військ НКВС СРСР.
2. Старший лейтенант Прикордонних військ НКВС СРСР.
3. Рядовий Внутрішніх Військ НКВС СРСР.
4. Старший лейтенант Внутрішніх Військ НКВС СРСР.
(Ілюстрації В. Кулікова за виданням: Jan Rutkiewicz
"Wojska NKWD. 1917 - 1946", Warszawa, 1998).

1. Кулеметник Дмитро Ілюк – "Кичера", червень-липень 1949 р.
2. Хоружий Дмитро Білінчук – "Хмара" червень-липень 1949 р.
3. Сотник Петро Мальник – "Хмара" червень-липень 1949 р.





1,3. Бoфoни нoмiнaлoм 25 тa 50 крб., рoзмiр 55x89, друкувaлись у Гaличинi, 1949 р.
 2. Бoфoн нoмiнaлoм 20 крб., рoзмiр 60x95, друкувaв Прoвiд ОУН нa ПЗУЗ у друкaрнi "Воля нaрoдaм" зa прoектoм Нiлa Хaсeвичa, 1943 р. Нaдaв Р.Гaлушкo (Львiв).
 4. Бoфoн нoмiнaлoм 50 крб., рoзмiр 165x86, друкувaв Львiвськiй крaсний прoвiд ОУН, 1948 р.
 5. Бoфoн нoмiнaлoм 50 крб., рoзмiр 110x190, друкувaв Львiвськiй крaсний прoвiд ОУН, 1948 р.
 6 - 8. Клiшe длa друкувaння бoфoнiв, рoзмiр 70x50. Знaйдeнi нa тeрeнax Микoлaївськoгo рaйoну Львiвськoї oблaстi 2002 рoку. Нaдaв О.Ляхнoк (Львiв).



1 - 3. Оригінальні бойові прапори УПА.

4. Прапор старшинської школи "Олені". Реконструкція, 2002 (Львівський Історичний музей).

5. Свідоцтво про закінчення підстаршинської школи УПА "Олені", червень 1944 р..





Світлина з Яворіського архіву,
можливо, роздавалися
повстанцями під час рейду
до Румунії.



Залучення ч.1. Орг.44 до наказу ГВШ ІУ.Орг.ч.2/44
в дан. 27.січня 1944 р.
функційні відзнаки-

1. Залучення ч.1. Орг.44 до наказу ГВШ ІУ.Орг.ч.2/44 від 27 січня 1944 р. про введення в УПА функційних відзнак "для впорядкування старшинства". Відзнаки носили на передплічті лівого рукава та на лівому боці коміра (З архіву ЦДВР, м.Львів).



Присягу складати на мечі.
На рукаві для руки поділяють
значок старшого чл. УПА м'ягкою

/-/О. Парубійакіс
м.о.Шер. ГШ

/-/Т. Чугаков
м.о.Гол.Шер УПА

УПА	1	чл. УПА
УПА	1	чл. УПА
УПА	1	чл. УПА
УПА	1	чл. УПА
УПА	1	чл. УПА



3



4

2. Присягу воїна УПА складає один з учасників рейду до Румунії Дмитро Біліничук - "Хмара". На униформи видно функційні відзнаки чотового, введені 27 січня 1944 р.

3. Зразок кокарди, яку використовували учасники рейду (див. фото на с. 7, 8).

4. Петлиці "зубчатки" - відзнаки, які носили на обидвох кінцях коміра униформи члени рейдувального підділду (див. фото на с. 8, 9, 22).

2





1. На відкритті пам'ятника Борцям за волю України в м. Косові Івано - Франківської області 22.10.2006 р. Ліворуч - ветеран УПА Михайло Маичук, праворуч - сотенний УПА Мирослав Симич - "Кривонос". Останній був заарештований 1947 року, відбув 32 роки таборів. Почесний громадянин м. Коломиї. Член Управління Братства ветеранів УПА Карпатського краю.

2. Хрест і каплиця на місці хати, де народився і вівір командир рейду до Румунії Петро Мельник - "Хмара" (с. Камініне Надвірнянського р-ну Івано - Франківської обл.).

3. Символічна могила Борцям за волю України у с. Верхній Березів Косівського р-ну Івано - Франківської обл. З цього села до УПА вступило біля 140 осіб.

4. Символічна могила Борцям за волю України у с.Льці Верховинського р-ну Івано - Франківської обл. У цьому селі народилися брати Білінчуки Дмитро - "Хмара" та Василь - "Сибіряк".

5. Хорунжий УПА Петро Підлетейчук - "Спартак", Голова Косівського Братства ветеранів УПА, надав велику допомогу у дослідженні румунського рейду. Фото В.Гуменика



2



3



4



5

З цього ми дізнаємося про приблизну кількість рейдуочих, їхнє завдання, місце формування групи та хто персонально готував до рейду з вищого керівництва. Цікаво, що один з двох звітів, а можливо і два, потрапили до Головного командування УПА. Щонайменше зі звітом був ознайомлений один з чільних командирів УПА В.Кук. Попри те, що ця інформація, надана на допиті, будемо вважати її основною. Як розповів, одному з авторів, В.Манзуренку, останній Головнокомандувач УПА генерал-хорунжий Василь Кук: "На допитах я намагався подати щонайменшу інформацію. Стверджував, у загальному, тільки те, що їм (слідчим органам – авт.) було відомо. Оминаючи будь-які дані про маловідомі персоналії та про ще живих і діючих в той час, на мою думку, повстанців".

Про фотографів.

Після ознайомлення зі звітом "Перебийноса" розповсюджена теза про те, що фотографувати в УПА було суворо заборонено, потребуватиме серйозного уточнення. Стає відомим, що під час рейду велось фотографування (про це у звіті наведено тричі – в описі подій 3-го липня і двічі – 7-го). Дивує те, що повстанські світлина, виготовлені належно заздалегідь, ще в Україні, були використані на румунській території як пропагандистний матеріал на рівні листівок (летючок), брошур та плакатів (див. опис подій 9 липня).

У своєму звіті, датованому 3 липня 1949 р. "Перебийніс" пише: "Опісля ми перейшли в інші хати, ще ближче до Нижнього Вишева, де я зробив кілька



Останній Головний Командир УПА (1950–1954) генерал-хорунжий В.Кук – "Коваль", "Леміш".

Провідники "Сталь" – В. Савчак (третій ліворуч) та "Перебийніс" – Н.Данилюк (четвертий ліворуч) з групою повстанців на пості в полонині Копілаш. Жовтень, 1949 р. Друга ліворуч стоїть Василяна Петрівчук – "Квітка". Світлина з архіву Василяни Русинюк.





Василина Петриanchuk – “Квітка”. Фото 1949 р. і сучасне. Перше зробив Н.Данилюк – “Перебийніс” на полонині Копілаш. З архіву Василини Русинюк.



знімок”. Цю фразу можна зрозуміти двояк: “я сам особисто”, або “я доручив сфотографувати”. Очевидно було і перше, і друге. Ветеран УПА Юрій Паєвський – “Жук” (мешкає у м.Червонограді Львівської обл.) засвідчує, що “бачив у “Перебийноса” якийсь фотоапарат та чув від інших, що той фотографує”. Медсестра УПА Василина Петриanchuk – “Квітка” (див. розділ “Де писався звіт “Перебийноса” та ж стверджує, що “провідник “Перебийніс” мав фотокамеру, сам фотографував і виготовляв світлини безпосередньо в схроні”.

Що ж стосується ситуації в рейді, то окрім “Перебийноса”, який вмів фотографувати (ми не встановили, чи мав він при собі фотоапарат в рейді), у відділі були ще два повстанці-фотографи з фотоапаратами. Відомо, що один з фотоапаратів був у Д. Біліччука – “Хмари”. На це вказував І.Мельник – “Залізник”, уточнюючи, що “фотоапарат Д. Біліччука видавав 8 знімків розміром 6 х 9 см”. Саме такі розміри мають всі 27 негативів з Яворівського архіву, на яких зафіксовані сюжети рейду. На збільшеному фрагменті світлини № 148 (див. с. 22) бачимо, що на поясі

“Хмари” – Д. Біліччука з лівого боку прикріплений футляр для фотоапарата німецької моделі “Zeiss-Ikon” саме на формат 6х9 см.

Другим фотографом був “Липкевич” – І. Паргат, який використовував іншу модель “Zeiss-Ikon” – з форматом кадра 4,5 х 6 см (цей фотоапарат видавав 16 сюжетів на одну заправку касети). В Яворівському архіві є унікальний сюжет, де зафіксовано момент, коли “Липкевич” готується сфотографувати своїм апаратом, про що вказувалось у одній із публікацій [15].

На жаль, у Яворівському архіві нема жодного негатива з румунського рейду, зробленого фотоапаратом “Липкевича” – І.Паргата. Не видно їх і в будь-яких інших матеріалах та відомих нам публікаціях, на підставі чого можна припускати, що ці світлини пропали, знищені, або ще не знайдені. Можливо, що вони зберігаються в архівах СБУ чи інших. Ймовірно, з часом дослідники історії УПА їх віднайдуть, що суттєво доповнить наше дослідження.

Підставою для оптимізму є світлина (с.24), виявлена в матеріалах Косівського музею визвольних змагань і надана для публікації директором Л.Луканюк. Ця світлина з румунського рейду, причому виготовлена контактним способом з негатива саме такого формату, який мав апарат “Липкевича”, тобто 4,5 х 6 см. Впевненості в тому, що фотографував саме І. Паргат додає те, що його самого серед сфотографованих нема.

Де був написаний звіт “Перебийноса”.

У процесі дослідження, ідентифікації та пошуків живих учасників Яворівського архіву, а також того, що залишилося від збірки фотодокументів, яку переховувала зв’язкова УПА Василина Русинюк (теж з Яворова) на публікацію серії світлин у газеті “Тижневик Галичини” (Івано-Франківськ) [16] відгукнулася мешканка Верховинського району Василина Петриanchuk – член ОУН, колишня медсестра УПА, вихованка лікаря “Люсі” – Луці Данилюк, дружини “Перебийноса”. В. Петриanchuk – “Квітка” розповіла, що “під осінь 1949 року надрайонний провідник Жаб’ївщини “Перебийніс” визначив групу підпільників, які мали зимувати на полонині Копілаш у верхів’ях ріки Білий Черемош. Група прибула на умовлене місце наприкінці вересня – коли з полонин зійшли останні пастухи і худоба. Всього їх було 22 особи. Бункер копали у лісових хашах, земля була глевка, будівництво йшло повільно. Але погода сприяла підпільникам, було

сонячно і тепло. Поки повстанці копали, "Перебийніс" сидів осторожно і безперервно щось писав, звіряючи вже написане з якимись нотатками у записнику, котрий тримав у похідній сумці. Наближатися в цей час до нього було суворо заборонено. У хвилини перепочинку і харчування, він все ховав до сумки, яку завжди носив на плечі. Мав великий – на триніжку – фотоапарат і періодично ним фотографував. Пізніше, коли бункер вже був готовий, вкладав у вічко шматок червоного скла та виготовляв невеликі світлинки – такого ж розміру, як і кіліше (негатив).

Одного разу серед пошти та пакунків, які повстанці принесли на полонину, виявилася друкарська машинка. "Перебийніс" сам друкував на ній у відкритому бункері. Підходити в цей час до нього ніхто не мав права, про що ддав провідник СБ "Свист" – О.Шикман (той самий, який згадується у звіті "Перебийноса" – авт.). Надруковане він старанно ховав до сумки, а дещо спалював.

Ближче до Покрови (14 жовтня) почало холодніти, хмаритися. Вже йшло до осінніх дощів. "Перебийніс" закінчив друкувати, упакував друкарську машинку в клунок і кудись пішов. Окрім провідника, з цього місця відлучатися ніхто не мав права. Якщо "Перебийніс" і раніше відходив на короткий час, то цього разу його не було довше – добу, чи півтори.

"Згодом, коли до нас на постій навідався провідник

"Сталь" (Василь Савчак – окружний провідник Буковини – авт.) з охоронцем "Козаком" (ім'я та прізвище не встановлені) випав сніг. З цієї нагоди група сфотографувалась у кількох варіантах. "Сталь" забрав із собою якісь папери від "Перебийноса", а також кілька фотографій і відбув у невідомому напрямку".

Зима 1949-50 року була довгою та тяжкою. Інколи повстанці виходили назовні та фотографувалися. Такі зимові світлинки трапляються у деяких публікаціях [17]. "Перебийніс" проводив різноманітні бесіди, але жодного разу не торкався теми, що саме він друкував на машинці в жовтні 1949 р. Як свідчить В.Петріянчук – "Квітка", вона навіть не підозрювала, що напередодні, влітку якийсь повстанський підвідділ УПА здійснив рейд в Румунію, а в складі тої групи був "Перебийніс". Мовчав про це також і І.Дебринок – "Непорадний", котрий зимував у тому ж бункері. Так вимагала сувора конспірація.

Отже, зі свідчень В. Петріянчук – "Квітки" встановлено, що під час рейду в Румунію провідник "Перебийніс" вів дорожні нотатки (щоденник), на підставі яких у вересні-жовтні 1949 року він написав і власноруч надрукував звіт про акцію. У середині жовтня цей звіт переданий по зв'язках. Куди і кому – нам невідомо. Напевно цей звіт забрав В. Савчак – "Сталь" під час перебування на полонині Копілаш. З протоколу допиту ГК УПА В. Кука стає відомим, що



Григорій Легкий – "Борис", окружний провідник ОУН Коломийщини, який згідно зі звітом сотника "Хмари" надав наказ про початок рейду до Румунії 17 червня 1949 р. (ІА, №96 (фрагмент)).



Петро Мельник – "Хмара" з румунськими пастухами. Липень, 1949 р. (ІА, №152).



*Назарій Данилюк – “Перебийніс”
(у центрі) серед учасників мітингу в
Румунії (РА, №140).*

він докладно був ознайомлений зі звітом [14]. Можливо в подальшому вдасться відшукати в архівах СБУ інформацію звідки і як потрапив до них цей матеріал. Наразі завдячуємо працівникам архіву СБУ, що цей цінний документ українського підпілля зберігся і став доступним для широкого кола дослідників.

Румунський рейд за звітом сотника “Хмари”

Як ми вже вказували, існує ще один документ про повстанський рейд - звіт сотника “Хмари” про рейд в Румунію. Його нам надав син “Сибіряка” (В.Білінчука) Василь Портяк, відомий літератор, автор сценаріїв до фільмів про УПА “Нескорений” та “Залізна сотня”. Звіт, що походить з архівів СБУ Івано-Франківської області, він отримав від А. Торшака, члена Управи Братства вояків УПА Карпатського краю.

Вказаний документ є фрагментом загального звіту ТВ 21 УПА-Захід за період з 15 червня до 1 серпня 1949 року. Він датований 28 липня 1949 р., тобто написаний, на відміну від звіту “Перебийноса” – Н.Данилюка, відразу після закінчення рейду, так би мовити, по гарячих слідах.

Це є машинописний текст обсягом три сторінки формату А4, друкований через один інтервал. Складається з чотирьох розділів: “Звіт про рейд на Румунію”, “Загальний політичний і економічний стан в Румунії”, “Румунські операції проти нашого руху” та “Большевицькі операції підчас нашого переходу на Румунію”. Наприкінці подано п’ять рядків інформації про акцію в селі Шепіт Косівського району, що сама собою ніякого відношення до рейду в Румунію не має. Друкований на машинці з російським шрифтом; замість літер “і” та “ї” вжито символ “ї”, а “є” передано символом “е”, або “э”. Текст містить багато описок і на підставі ознайомлення з ним можна зробити висновок, 28



*Дмитро Білінчук – “Хмара” з румунськими
дівчатками. (РА, №135).*

що кваліфікація друкаря цього звіту була нижча від кваліфікації друкаря звіту “Перебийноса”.

У тексті звіту “Хмари”, крім того, є багато помилок у транскрипції назв румунських населених пунктів. Це свідчить, що його автор не володів румунською мовою.

Інформація, яка доповнює або заперечує звіт "Перебийноса"

Попри лаконічність (три сторінки проти десяти у звіті "Перебийноса" – *авт.*), звіт сотника "Хмари" суттєво доповнює інформацію про рейд в Румунію, а децю навіть заперечує в порівнянні зі звітом заступника командира з політичної частини "Перебийноса".

Звіт розпочинається інформацією такого змісту: "Дня 17.06.1949 (п'ятниця – *авт.*) невелика група Повстанців в силі двох роїв зібралася недалеко села Космача і в цьому місці вони дістали доручення від Провідника Бориса відбутися рейд на Румунію. Дня 18.06.49 р. (субота – *авт.*) о 19-й годині вирушено в рейд".

Два рої – це ніяк не менше 20 осіб. У зв'язку з цим наші зауваження до кількості, яку вказав "Перебийніс", базовані на свідченнях І. Мельника – "Залізняка" та проведеному дослідженні свідлин з рейду, цілком підтвержує звіт командира рейду.

Інша важлива інформація – тут подано місце нульової точки, тобто початку маршу в Румунію. Космач – важлива опорна база УПА на Гуцульщині; у звітах МГБ вона неодноразово фігурує як "бандерівська столиця". Це далеко від прикордонної смуги і звідси по прямій лінії (за картою) до місця перетину кордону не менше 50 км, а з врахуванням рельєфу місцевості і необхідності маневрування між блок-постами МГБ і прикордонної служби – то всі 100 км.

Ще одне важливе доповнення – що наказ про початок рейду видав окружний провідник ОУН Коломийщини "Борис" (Григорій Легкий, родом зі села Словятин Підгаєцького (нині – Бережанського) р-ну, Лишар Срібного хреста заслуги. Загинув 20 жовтня 1950 року в селі Шешорях Косівського району в бою з опергрупою МГБ – *авт.*) Оскільки наказ надійшов саме від нього,

Фото з архіву Васирина Русинюк. Аналога в Яворівському архіві негативів нема. У центрі Д.Білінчук – "Хмара". Ймовірно полонина Вертеп, 07.07.1949 р. Публікується вперше.



Копія першої сторінки звіту П.Мельника – "Хмара". З архіву В.Портяка.

це означає, що у підготовці до рейду брав участь Окружний Провід ОУН паралельно з військовим командуванням УПА та про тісну взаємодію між обомма структурами на рівні вищого керівництва. Водночас це спростовує твердження тих дослідників, які розглядають рейд як ініціативу низової ланки УПА (в нашому випадку – керівництва ТВ).

Далі "Хмара" пише: "Дня 19.06.49 р. (неділя – *авт.*) перейдено село Криве Поле (нині Кривопілля – *авт.*) район Жаб'я і більше сіл на галицькій стороні не переходили, але подалися на полонини і по трьохденному марші група Повстанців задержалася недалеко кордону за верхом Піп Іван. Тут треба було провести розвідку, в котрому місці нам удасться перейти кордон (і) з тою метою вислано чотирьох розвідників на полонини. Розвідники мали завдання ознайомитися з цивільною населенням дані про ворожі сили, а саме як часто переходять стежі по кордоні".

Відстань від гори Піп Іван (Чорногірського хребта, висота 2026 м



Василь Кузів – “Базь” (перший ліворуч) з побратимами – односельцями командиром П. Мельником – “Хмарою” та його братом І. Мельником – “Залізником”. Всі троє були учасниками рейду в Румунію (РА, №77).

над рівнем моря – авт.) до гори Стіг, де й було здійснено перехід, по прямій лінії – близько 10 км. Тут слід додати, що фраза “вислано... розвідників на полонини” не означає, ніби в місці зупинки рейдувочої групи, чи недалекож околицях є якісь населені пункти; гора Піп Іван сама є полонинським тереном. “Цивільне населення” в нашому випадку – це не мешканці якихось населених пунктів, а пастухи, які випасають худобу на полонинах (у цьому мікрореєоні такий випас розпочинається 20 травня і закінчується 20 вересня – авт.).

Далі в звіті фактично повторюється інформація “Перебийноса”: “По дорозі розвідники стрінули ворожу стежу в силі 8-ох бійців на полонині Гропа. По короткій перестрілці з нашої сторони став важко ранений у дві руки стрілець “Іваненко” (у “Перебийноса” написано “Іваненько” – авт.). По ворожій сторони



Обід у румунської родини. Крайній ліворуч Дмитро Ілюк – “Кичера” (РА, №129).

двох убитих і до наших рук попала трофейна зброя – 1 автомат, 1 кріс та інший виряд./.../ В сутичці з ворогом відзначився кулеметник “Непорядний”, який зі своїм кулеметом розігнав большевицьку стежу, і того самого дня о годині 2-й за моск [овським] часом ми перейшли кордон на горі Редеска недалеко Стога. Для 25.06 (субота – авт.) ми вже були на території Румунії на полонині Гершгу”.

З того випливають такі важливі доповнення: бій між розвідувальною групою рейдувочих і прикордонним нарядом відбувся на полонині Гропа. Це альпійське пасовище розташоване на схилах однойменної гори, абсолютна висота якої – 1763 м над рівнем моря. Від орієнтовного місця сутички до кордону – близько 5 км по прямій лінії. Деталізується поранення повстанця “Іваненка” (повідомлення “Хмари” утверджує нас на думці, що мова йде про Івана Максим'юка з Дземброні – авт.) “в дві руки”. Виявляємо суперечності між кількістю прикордонників – у “Перебийноса” їх 6 осіб, а в “Хмари” – 8. Крім того “Хмара” пише, що на румунську територію рейдувочі перейшли 25 червня (у суботу), тоді як “Перебийніс” датує це 26 червня (неділя).

Стосовно перебування на території Румунії звіт “Хмари” може розглядатися як загальном конспективний виклад того, що пише “Перебийніс”. На відміну від попереднього звіту, тут трапляються помилки в назвах населених пунктів через незнання румунської мови. Там, де у “Перебийноса” зазначений мешканець села Репедя І, в “Хмари” подано “Іван”. І в “Перебийноса”, і в “Хмари” зазначено доброзичливий прийом повстанців і українським, і румунським місцевим населенням. Вказується намагання встановити контакт з румунськими партизанами в селі Єуд, однак у звіті “Хмари” на цьому не акцентується, як на головному завданні рейду. Можна припустити, що це завдання міг одержати тільки “Перебийніс”, який і намагався його виконати. Наприкінці рейду думки щодо подальших дій у “Хмари” та “Перебийноса” були різні. Перший вважав, що потрібно повернути ближче до кордону і розгорнути широку пропаганду серед



Іван Гаргат – "Липкевич" серед румунських пастухів на одній із полонин. Окрім нього (стоїть між двома цивільними 4-й справа) "Хмара" – П. Мельник (5-й зліва) та "Хмара" – Д. Білінчук (сидить на передньому плані). (ЯА, №147).



Дмитро Довганюк – "Сокіл" з румунськими дівчатами (ЯА, №134).

населення. Другий вважав, що потрібно краще законспіруватися, знайти серед місцевого населення ще одного помічника, готового відправитись на пошуки місцевих підпільників і з його допомогою "осягнути якогось вислід у нашому завданні", а вже тоді ширше заявити про себе.

"Хмара" лише, що серед транспортів з румунськими військами, які були кинуті на перехоплення рейдувочої групи, він зауважив "три машини більшовиків", тобто радянських вояків. Очевидно, що операцію з блокування рейдувочого відділу тісно координували між собою високі чини Румунії та СРСР. Чисельність блокуючих підрозділів "Хмара" оцінює в "кілька тисяч війська різного роду зброї". Вже після того, як повстанці перетнули кордон у зворотному напрямку, на румунському боці було чути вибухи важких снарядів – це урядові війська Петра Грози наосліп обстрілювали ліси з гармат і мінометів.

Не менш "гостинно", за словами "Хмари", зустріли рейдувочих родинні терени. На блокування групи було кинуте понад 1500 прикордонників, які прочісували ліси і полонини, а також найвіддаленіші в горах села. При цьому населенню говорили, що на територію СРСР з Румунії вторгнулася група власців, сподіваючись очевидно на неприязне ставлення гуцулів до такої категорії військовиків та ненавмісне інформування про пересування озброєних людей. "Хмара" зазначає, що лише "по кількадевному марші ми вийшли із загрозливого положення" (тобто покинули прикордонну смугу, де велось блокування рейдувочих – *авт.*) і "дня 27.07 (понеділок – *авт.*) група в цілості повернула на свій постій, з якого вийшла на Румунію".

З-поміж учасників рейду "Хмара" називає лише поручника "Перебийноса" – Н. Данилюка та хорунжого "Галайду" – І.Мельничука, а на початку звіту – вже зазначених "Непорядного" – І.Дебринюка та "Іваненка" – І.Максим'юка, зовсім не торкаючись абсолютної чисельності рейдувочих.

Зважаючи всі "за" і "проти" в питанні про те, хто з двох "Хмар" – П.Мельник чи Д.Білінчук очолював рейд у Румунію і, відповідно, написав цей звіт, ми вважаємо, що командиром, без усякого сумніву, був Петро Мельник, 1910 р.н., з села Камінне Надвірнянського району Івано-Франківської області.

Аналізуючи перші публікації, в яких вказувалося про рейд повстанців до Румунії, можна стверджувати, що першоджерелом для них був саме звіт сотника "Хмари". Як цей звіт потрапив за кордон нам зараз невідомо. Та існування діючого, сповненого небезпек, повстанського зв'язку в 1949 році є факт незаперечний.

Про долі учасників рейду

1. Командир рейду "Хмара" – Мельник Петро Васильович (фото с.7), народився 10 жовтня 1910 року в с.Камінне Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл. Навчався у Станіславській гімназії, де став членом ОУН, його неодноразово заарештовували. Служив у польській армії (кавалерія), учасник польсько-німецької війни, пораненим потрапив у німецький полон. Комбатант загону



Іван Мельничук – "Галайда".
(ІА, №69, фрагмент).

ДУН "Роланд", згодом - об'єднаного охоронного батальйону, який короткий час перебував у Білорусії. З 1943 р. – вишкільник УПА (у Чорному лісі), згодом сотенний, командир куреня "Давони". Від 1946 р. – командир ТВ 21 "Гуцульщина", де перебував до літа 1949 р. Після румунського рейду – надрайонний провідник Надвірнянщини; в 1951 р. захоплений провокативною бойкою МГБ. У квітні 1952 р. втік з-під варті і ще рік провів у підпіллі. Загинув 27 квітня 1953 року у бою біля села Лосва Надвірнянського району (місце поховання невідоме).

2. Заступник командира рейду, політичний провідник "Перебийніс" – Данилюк Назарій Степанович (фото с. 8), народився 1910

Василь Рабинюк – "Чех" (у центрі) під час румунського рейду.
Також на світліні П. Мельник – "Хмара" та Д. Довганюк – "Сокол".
(ІА, №131, фрагмент).

р. в селі Витилівка Кіцманського р-ну Чернівецької обл. Закінчив юридичний факультет Чернівецького університету, можливо служив у румунській армії. До УПА перейшов з мельниківського Буковинського куреня. Виконував найрізноманітніші функції, зокрема керівника відділу пропаганди Коломиїщини, згодом – надрайонного провідника ОУН Жабівщини. Загинув восени 1951 року під час переходу румунського кордону.

3. "Хмара" – Білінчук Дмитро Дмитрович (фото с. 22). Народився 1919 р. у селі Ільці поблизу Жаб'я (нині смт. Верховина Івано-Франківської обл). Напередодні війни родину Білінчуків виселили до Красноярського краю, Дмитра в цей час не було вдома. З того часу та до арешту 1952 р. перебував у підпіллі. Закінчив старшинські курси в Космачі, був командиром чоти в сотні ім. Богуса, пізніше – сотенним у курені "Перемога". Від 1948 р. – в охороні командира ТВ 21 Петра Мельника. Один з фотолітописців УПА в 1945-1951 рр., автор багатьох сюжетів Яворівського архіву. Захоплений за зрадою, засуджений до смертної кари, розстріляний у Лук'янівській тюрмі в м. Києві (за інформацією брата Михайл Білінчука - 24.06.1953 р.).

4. "Базь" – Кузів Василь Іванович (фото с.30), охоронець "Хмари" – П. Мельника. Народився 7 жовтня 1927 року в с. Камінне Надвірнянського р-ну Ів-Франківської обл. До лав УПА вступив у 16 років (ТВ 22 "Чорний ліс"). Весь період від 1943 до 1951 рр. провів пліч-о-пліч зі своїм командиром, перейшовши з ним 1946 р. на Гуцульщину, а після рейду до Румунії – в Надвірнянський р-н. Заарештований 1951 р. провокативною бойкою МГБ. Засуджений до розстрілу; згодом вирок замінили на 25 років таборів. Працював у шахтах Ворути, де потрапив під транспортер та зазнав важкого каліцтва (одну ногу нижче коліна відірвало, другу травмувало). Після цього переведений на спецпоселення. Дозволу на виїзд до України не одержав. Одружився, виховав сина і дочку. Помер 7 жовтня 1981 р. в Омській обл., де й похований.



5. "Кігчера" – Люк Дмитро (фото с. 30), кулеметник УПА. Родом із с. Криве Поле Верховинського р-ну Івано-Франківської обл. В УПА від 1944 р. (сотня ім. І. Богуна). Він проявляв зразки виняткової витривалості й відваги, славився снайперськими навиками в одиночних пострілах з МГ-34, з яким не розлучався до кінця свого перебування у лавах повстанців. Загинув у бою з опергрупою МГБ у с. Пистинь Косівського р-ну (1951 р.).

6. "Липкевич" – Гаргат Іван Онуфрійович (фото с. 23), професійний фотограф. Народився 1923 р. в с. Іванківка Богородчанського р-ну, Івано-Франківської обл. В УПА вступив 1943 р. (ТВ 22 "Чорний ліс"); разом з "Хмарою" – П. Мельником 1946 р. перейшов на Гуцульщину. Фотографував німецьким апаратом "Zeiss-Ikon" з форматом кадра 4,5 x 6 см. У Яворівському архіві збереглося 12 сюжетів виконаних ним; світлини "Липкевича" відомі і з інших джерел. Після рейду до Румунії перейшов до Надвірнянського р-ну. Як встановив чернівецький дослідник Нестор Мизак, в 1951 був направлений на зв'язок з групою УПА-Південь. 27 вересня 1951 р. заарештований у с. Покутинці Виньковецького р-ну Хмельницької обл. Етапований до слідчого ізолятора в Івано-Франківську, де був закатований під час допитів [18].

7. "Сокіл" – Довганюк Дмитро Гаврилович (фото с. 31), кулеметник. Народився 1928 р. в с. Тюдів Косівського р-ну Івано-Франківської обл. В УПА від 1944 р. (сотня ім. І. Богуна, згодом – курінь "Перемога"). Після румунського рейду перебував у підпорядкуванні окружного проводу Буковини. Захоплений за зрадою у 1952 р., засуджений до розстрілу. Згодом вирок замінили на 25 років таборів. Повернувся до рідного села на початку 80-х років. Переслідувався КГБ. Помер 8 березня 1981 р. з симптомами гострого отруєння (родичі вважають, що був отруєний у поїзді, коли повертався від приятеля з м. Стрия). Похований у рідному селі.

8. "Галайда" – Мельничук Іван Григорович (фото с. 32). Народився 1915 р. в с. Береськ Локачеського р-ну Волинської обл. До УПА перейшов 1943 р. від партизанів С. Ковпака. Був командиром чоти в сотні ім. Богуна (командир "Вихор" – Микола Харук) аж до розформування сотні 1949 р. Загинув на Прикарпатті 1950 або 1951 р. за нез'ясованих обставин. Дружина та двоє синів були виселені в 1945 р. до Архангельської області, де перебували до початку 60-х років, після чого повернулися на Волинь.

9. "Чех" – Рабинюк Василь Васильович (фото с. 32). Родом з села Черганівка Косівського р-ну Івано-Франківської обл., охоронець "Перебийноса". В УПА від 1943 р. Виконував кур'єрські функції, характеризувався винятковою відвагою. Декілька разів здійснював рейди малими групами на Закарпаття, через що одержав свій псевдонім. Захоплений 1951 р. на кордоні з Румунією (ймовірно в час загибелі "Перебийноса"). За офіційною версією засуджений до розстрілу і розстріляний, але є дані, що був закатований під час слідства. Дружина Параска і дочка Дарія проживають у рідному селі; там ростуть його внуки і правнуки.



Іван Мельник – "Залізник".
(ІА, №77, фрагмент).

Невідомі повстанці – учасники рейду до Румунії. Ймовірно родом із Закароння. Фото зроблено не під час рейду. (ІА, №80).





Світлина з зображенням Дмитра Білінчука – "Хмари", яку отримав його брат Василь на заслання в Красноярському краї. Це фото спонукало В. Білінчука втекти та вступити в лави УПА на Батьківщині. Надав Михайло Білінчук, що зберігає її як родинну реліквію.

10. "Залізник" – Мельник Іван Васильович (фото с. 33). Молодший брат командира "Хмари" – П.Мельника. Народився 1922 р. в с. Каміне Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл. В УПА від 1944 р. (ТВ 22 "Чорний ліс"). У 1946 р. перейшов на Гуцульщину, де пробув до 1949 р. Після румунського рейду направлений до Надвірнянського району (мережа збройного підпілля ОУН). Захоплений провокативною бойкою МГБ в 1951 р.; разом з братом і групою інших повстанців втік з-під варті 1952 р., в квітні 1953 року був захоплений важкопораненим після закінчення бою з опергрупою. Після майже річного лікування та допитів його звільнили з-під варті для компроментації в очах інших, ніби він погодився на співпрацю зі спецслужбами СРСР. Оселився в Снятині, одружився, виховав дочку Лідію. Помер на початку лютого 2007 року.

11–13. Невідомі повстанці (фото с. 33). За свідченням І.Мельника – "Залізняка" в румунському рейді брали участь три брати (мабуть, двоюрідні), які

були родом із Закароння (тепер територія Польщі). При уважному вивченні світлин з румунського рейду, всіх трьох можна упізнати серед рейдуючих. І.Мельник згадує, що вони спочатку були в ТВ 22 "Чорний ліс", а пізніше, орієнтовно 1947 або 1948 року їх перевели на Гуцульщину. Подальша доля жодного з них невідома.

На початку свого звіту "Перебийніс", подає псевда трьох повстанців, а саме: "Сибіряк", "Непорядний" та "Іваненько", які йшли у рейд, але не перетнули кордону. Подаємо їхні біографічні дані.

14. "Сибіряк" – Білінчук Василь Дмитрович (фото с. 9), рідний брат "Хмари" – Д.Білінчука. Народився 1926 р. в с. Ільці біля Жаб'я, 1941 р. разом з родиною був виселений до Красноярського краю. Отримавши листа зі світліною від брата 1945 р. втік з місця заслання. Прибув у Карпати, влився в лави повстанців. Перебував поруч з братом, кулеметник. Відзначався доброю фізичною силою, був спритний і відважний. Загинув 1952 р. на горі Кострича (околиця с. Ільці) після важкого поранення, прикриваючи відхід братової бойки. У підпіллі був одружений з Ганною Хімчак, яка в березні 1952 р. народила сина Василя. Син "Сибіряка" Василь

Максим'юк Іван – "Іваненько" ("Іваненко"). З книги М. Андрусіва "Брати вогню". Коломия: Вік, 2004. – С. 588.

Портяк автор сценаріїв до фільмів "Нескорений" та "Залізна сотня".

15. "Непорядний" – Дебринюк Іван Миколайович (фото с. 9), кулеметник. Народився 1927 р. в с. Трійця Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. Двоюрідний брат Василя і Дмитра Білінчуків. В УПА від 1944 р., перебував переважно у підвідділах "Хмари" – Д. Білінчука. Характеризувався надзвичайною відвагою і майстерністю вести кулеметний вогонь зі свого "дехтяра" (ДП-27). Під час захоплення (за зрадою) групи "Хмари" 1952 року зміг вирватися з оточення. Залишившись сам, вирішив загинути героїською смертю, здійснивши акт відплати за смерть побратимів. У серпні 1952 року, довідавшись про виїзд опергрупи на облаву в район Космача, зробив засідку на лісовій дорозі й розстріляв зі свого кулемета командирського легковика, вбивши чотирьох офіцерів Косівського гарнізону МГБ. Загинув у цьому бою.

16. "Іваненько" (очевидно "Іваненко" – *авт.*) – Максим'юк Іван (фото с. 34). Біографічні дані невідомі; можливо це особа, три



Група повстанців після мітингу на румунській території. Другий праворуч вояк озброєний кулеметом ДП-27. Останній праворуч, за свідченням ветерана УПА Ю. Паваського, Ямовірно, Дмитро Петричук – “Бистрий”. (ЯА, №142).

фотографії якої вміщені у книзі М. Андрусяка “Брати вогню” [19]. Тут подано, що “Іваненко” – Максим’юк Іван (1918 – 52), с. Дземброня Верховинського р-ну, господарчий референт ОУН.

Наприкінці щодо персонального складу учасників румунського рейду та їх загальної кількості зауважимо, що коли інформація про їх псевдоніми подана Б. Бодою та М. Білінчуком відповідає дійсності, то на світлинах залишаються неідентифіковані такі повстанці: “Остап”, “Чернота”, “Шабля”, “Голуб”, “Калина”, “Коваленко”, “Вовк” (реєстр подав Б. Бода) і “Зубр” (інформація М. Білінчука). Разом – 8 осіб, з яких три псевдоніми належать братам із Закерзоння. Додавши до 16 встановлених повстанців та 5 невідомих, маємо 21 особу – найбільш ймовірну чисельність групи, яка була сформована для здійснення рейду до Румунії.

Озброєння рейдуючих

Суперечливі дані в публікаціях про рейд стосовно кількості повстанців, захваної під терміном “відділ” чи “підвідділ”, не повинні вводити в оману, оскільки названа у звіті цифра “17”, якщо навіть дещо применшена чи збільшена,

Д. Ілюк – “Кичера” з кулеметом МГ-34 серед повстанців та місцевого населення в Румунії. (ЯА, №139).



мала в УПА конкретну назву – рій. Очевидно цей термін не вжито лише з огляду на персональний склад учасників рейду, адже там був командир ТВ, керівник відділу пропаганди округу, сотенний, чотовий і, можливо, інші старшини чи підстаршини.

Рейдуючий рій був належно озброєний і абсолютно безпідставне твердження, нібито “повстанці були легко одягнуті і не брали з собою кулеметів чи боеприпасів, щоб було легко маневрувати, а вступати в бойові сутички вони не мали завдання” [8; с. 19]. За весь час рейду по території Румунії повстанці не зробили жодного пострілу (в усякому разі про таке в звіті не повідомляється). Лише при перетині кордону, як знаємо, була коротка, але запекла перестрілка з радянськими прикордонниками.

З боку повстанців учасниками бою було четверо осіб, серед яких два кулеметники – “Сибіряк” і “Непорадний”. Сутічка закінчилася перемогою рейдуючих і як трофей були здобуті пістолет-кулемет Шпагіна (ППШ), карабін та ручна граната не вказаних марок. Не обійшлося без втрат – був поранений І. Максим’юк – “Іваненько”. Для його супроводу в терен довелося відкликати з рейду двох кулеметників – В. Білінчука – “Сибіряка” та І. Дебринюка – “Непорадного”. Обидва були озброєні російськими ручними





Д.Білінчук – "Хмара" з групою румунських селян. Ліворуч – кулемет ЗІМ "Солотурн" ("Сура"). (РА, №133).

кулеметами В.Дехтярьова марки ДП-27 (див. фото с. 9). У повному викладі з зарядженим диском (47 патронів калібру 7,62 мм) цей кулемет важив близько 11 кг. Його скорострільність – 600 пострілів за хвилину, прицільна віддаль – 1500 м. Окрім вказаних повстанців, таким кулеметом був озброєний ще один (невідомий) учасник рейду, що можна бачити на світлинах №142, с. 35.

У розпорядженні рейдуючих по румунській території було ще два ручних кулемети, які легко ідентифікуються на світлинах. Д.Люк – "Кичера" був озброєний німецьким MG-34 (див. фото №139, с. 35). Цей кулемет конструкції Л.Штанге, створений 1934 року важив близько 12 кг і стріляв кулями калібру 7,92 мм на прицільну віддаль до 2000 м, скорострільність – 900 пострілів за хвилину. Набої подавались з магазину (75 шт.), або стрічки (ленти) на 50–250 шт. На фото 128, с. 17 другий ліворуч повстанець має на плечах стрічку з набоєм. Цілоком ймовірно, що вони були саме для кулемета, якого мав Д.Люк – "Кичера"

На одній із фотографій (№133, с. 36) Д.Білінчук – "Хмара" стоїть з групою румунських селян, ліворуч – угорський кулемет ЗІМ "Солотурн", ширше відомий як "Сура". Ним був озброєний Д.Довганюк – "Сокіл", що видно зі світлини 131, с. 32. Цей кулемет виготовлявся за швейцарською ліцензією. Він мав такі тактико – технічні характеристики: вага у повному викладі 9,5 кг; калібр 8 мм, магазин різкового типу на 25 набоїв, прицільна віддаль – 2000 м.

Учасники рейду були озброєні також автоматичною зброєю – пістолетами-кулеметами російського та німецького виробництва. Зразки ППШ-41 з магазинами дискового (71 набій) та секторного (35 набоїв) типів бачимо на фото 148 (с. 20) та 130 (с.23) – ними озброєні Д.Білінчук – "Хмара" та П.Мельник – "Хмара". На світлині 129 (с. 30) до пояса І.Гаргата – "Липкевича", який сидить за столом перший ліворуч, приг'ятий підсумок з двома секторними магазинами до такого пістолета-кулемета. У повному викладі ця зброя мала вагу близько 5 кг. ППШ-41 міг зробити до 900 пострілів за хвилину на прицільну віддаль 200 м. Калібр – 7,62 мм.

Заступник командира рейду з політичних питань Н.Данилюк – "Перебийніс" був озброєний німецьким пістолетом-кулеметом МР-40. Ця зброя, яку зазвичай називають "шмайсер" (насправді це конструкція

Г.Фольмера), своєрідний символ німецької армії, мала такі тактико-технічні дані: вага 4,5 кг; магазин на 32 набої калібру 9 мм, скорострільність 500 пострілів за хвилину, прицільна віддаль 200 м.

Російською "десятизарядкою" марки СВТ-38 (конструкція Ф.Токарева) у рейді був озброєний В.Кузів – "Базз" (див. фото 127 на с.14). Ця гвинтівка дозволяла здійснити до 25 пострілів за хвилину кулями калібру 7,62 мм на прицільну віддаль до 1500 м. Магазин СВТ-38 вміщав 10 набоїв. Дехто з повстанців переробляв гвинтівку (шляхом нескладної ручної модифікації ударно-пускового механізму) на режим авто-матичного ведення вогню, такої собі "автомат".

На озброєні рейдуючих були також гвинтівки з ручним режимом подачі набоїв. На фото 127 на с.14 та 130 на с.23 ліворуч бачимо стрільця, озброєного німецьким карабіном "Маузер". Ця винятково надійна і шанювана всіма зброя, а саме гвинтівка "Маузер" калібру 7,92 мм була сконструйована ще 1898 року. Її виготовляли по ліцензії у багатьох країнах. Магазин вміщав 5 набоїв, скорострільність – до 10 пострілів за хвилину, прицільна віддаль – до 2000 м.

На фото 128 (с. 17) праворуч біля перил стоїть російська гвинтівка конструкції С.Мосіна, ширше знама як "трюхолінійка". Мала аналогічні до "Маузера" тактико-технічні дані, відрізняючись лише калібром (7,62 мм) та надійністю. Треба думати, що беручи в рейд малопопулярну у партизанів зброю з ручною перезарядкою (а отже з низькою

Чи був ведмідь у лавах УПА?

скорострільністю), виходили з особистих уподобань. Можливо, що ті, хто її мали, володіли навичками снайперів.

Багато хто з рейдуючих був додатково озброєний також пістолетами (див. фото 131 на с.32 та 134 на с.31), точні моделі яких надійно ідентифікується російським встановити важко, оскільки зброя знаходиться у приг'яній до пояса кобурі. Більшість повстанців мають також ручні гранати, з яких надійно ідентифікується російська Ф-1 "лимонка" (на реміні у Д.Ллюка – "Кичери", фото 129 на с.30) та німецька М-24 ("макогін") у крайнього праворуч на фото 128 с.17. Перша була осколковою (радіус ураження до 250 м), а друга фугасною (радіус ураження 25 м). Не ідентифіковані гранати бачимо також у П.Мельника – "Хмари" (фото 152 с. 27) та невідомих повстанців (фото 80 с.33).

Отже, на початку рейдуючий рій ("підвідділ") був дуже добре озброєний (5 ручних кулеметів) новітньою в переважній більшості на той час зброєю і готовий до належного опору в разі потреби. Недарма на початку рейду у сутичці з прикордонним нарядом 26 червня було здобуто швидку перемогу, постої на румунських мостах ховалися за будки, а при поверненні з рейду 9-10 липня застава в Чивчинських горах побоялася обстріляти повстанську групу, оскільки справедливо сумнівалася в своїй перемозі.

Учасниками рейду до Румунії (це стосується повстанців, що надійно ідентифіковані), були вояки, котрі вступили до лав УПА не пізніше 1945 року. На той час за плечима кожного з них був тривалий період (від чотирьох і більше років) збройної боротьби та величезний досвід перебування у підпіллі. У загальних ризах ми знаємо, що це життя було в безперервній напрузі, сповнене небезпек і тривоги. Наше наступне дослідження про те, як складалася доля учасників майбутнього румунського рейду після Другої Світової війни.

У нелюдських умовах боротьби за незалежність рідної землі герої нашого дослідження поводитися дуже гідно, про що можна стверджувати не лише на підставі спогадів тих, хто їх пам'ятав, а й унікальних фотодокументів, що чудом збереглися.

Серед масиву повстанських світлин з Гуцульщини є декілька сюжетів (зараз відомо дев'ять), які зафіксували вояків УПА безпосередньо в Румунії (Данилюк Назарій – "Перебийніс", Рабінюк Василь – "Чех", Білінчук Василь – "Сибіряк"). Тому ми вирішили виділити окремо цей епізод з життя повстанців та розповісти про нього.

Найпершу з вказаних світлин на початку 90-х років розшукала Дарія Кошак – "Христя", учасниця підпілля і багатолітня бранка ГУЛАґу. На виставці в м.Косові Івано-Франківської обл., яку Д.Кошак організувала 1994 року, ця світлина привернула увагу неймовірним сюжетом: у засніженому лісі з ведмедем стоїть В.Білінчук – "Сибіряк".

Цей сюжет, а також коментар до нього в книзі "Брати грому" [17, с. 321, 481] 2001 року опублікував М.Андрусяк. 2005 року фонди Косівського музею визвольних змагань поповнили ще чотири світлин з ведмедем. Вони походять з особистого архіву Володимира Яким'юка – "Аскольда" (с.Тюдів Косівського р-ну), учасника підпілля, захопленого 1952 року і засудженого до розстрілу та згодом помилуваного і звільненого після багатьох років перебування в таборі. В.Яким'юк до самої смерті зберігав декілька поживтілих від часу повстанських світлин, не бажаючи розлучатися зі своїм скарбом. На жаль, ветеран не залишив докладних



Повстанці серед пастухів на одній із полонин. Н.Данилюк – "Перебийніс" озброєний МР-40. (ІА, №151).

спогадів про те, коли, де і за яких обставин він та його побратими заприятелювали з наймогутнішим звіром Карпат, як склалася подальша доля ведмедя та хто зробив ці, по-своєму унікальні, світліни.

У фондах Центру досліджень визвольного руху (м.Львів) виявлено ще чотири світліни аналогічної тематики, які передав М.Андрусяк, однак їх первинне походження невідоме. Єдине, що можна стверджувати на підставі оцінки сюжетів – це те, що всі дев'ять світлин зроблені приблизно в один час, однак на значному просторовому відрізку.

Достовірних відомостей щодо історії з ведмедем, озвучених чи написаних безпосередніми учасниками подій, зображених на світлинах виявити не вдалося. В.Яким'юк – "Аскольд" не вважав за потрібне докладно описати деталі цього, на його думку дріб'язкового, епізоду з повстанського побуту. Решта опізнаних загинули в боях (Данилюк Назарій – "Перебийніс", Білінчук Василь – "Сибіряк") чи були захоплені та розстріляні (Харук Микола – "Вихор", Рабівнюк Василь – "Чех"). Тому все, що стосується інформації про реальний перебіг подій, пов'язаних з ведмедем, це тільки перекази, очевидно, з невеликим додатком домислів. Ми спробуємо викласти їх у хронологічній послідовності появи, навіяши всі аргументи "за" і "проти" щодо реальності почутого.

1995 року у розмові з Дарією Кошак – "Христею" (нині покійною) на питання про те, з якої okazji Білінчук Василь – "Сибіряк" міг фотографуватися з ведмедем та й ще зимової пори, коли ці звірі перебувають у сплячці (нагадаємо, що на той момент була відомо лише перша світлина), Д.Кошак розповіла історію, яку почула в осередку пропаганди, де вона працювала в підпіллі до свого арешту (січень 1947 р.). Ця історія з часом обросла добрячим пластом домислів, але цікава сама собою і можливо, що таке могло й справді бути.

...На початку літа 1945 р. загін НКВС рейдував у верхов'ях Чорного Черемоша, винищуючи бункери і криївки. В одній з лісових гушавин вони зустріли ведмедича з малим, якому було від сьми кілька днів. Коротка кулеметна черга – і вже смакували ведмежатинною, нашвидкоруч спеченою на вогні (гуцули, до речі, ведмежого м'яса в їжу не вживали через одвічне табу). Перелякане ведмежатко втекло від напасників, але його ніхто й не переслідував – м'яса ж на ньому нема!.

За кілька днів голодні й знесилене ведмежа, що жалісливим скавунінням кликала свою матір, знайшла у лісі повстансья бойка "Хмари" (Дмитра Білінчука). Молодший брат командира бойвки кулеметник Василь Білінчук – "Сибіряк", взяв мали



Ведмідь-повстанець зі своїм вихователем – Василем Білінчуком – "Сибіряком". Розшукала Д.Кошак. З Косівського музею визвольних змагань.

на руки. Воно трусилося від холоду та страху і тулилося до повстанця, ніби до матері. Знаючи, що без допомоги людей звірятко загине, повстанці взяли його з собою.

На пості, де бойвка розташувалася перекусити, "Сибіряк" вийняв із наплечника пляшку молока, яку принесла харчова разом з хлібом та солониною і спробував напоїти неочікуваного гостя. Ведмежа спочатку пручалося, але як тільки відчуло смак молока, присмокоталося і спорожнило пляшку, після чого заснуло блаженним сном.

"Ну що, брате, – пожартував командир, – маємо поповнення, проводи вишкіл!" "Поповнення" було явно недоречним, але кинути на вірну смерть кумедне звірятко "Сибіряк" не міг – не дозволяла совість. Харчові отримали строге розпорядження – щоденно постачати бойвку свіжким молоком. Думали, мабуть, що

Ведмеда несе Василь Білінчук – “Сибіряк”; другий зліва Харук Микола – “Вихор”, четвертий – Дебринюк Іван – “Непорадний”, крайній праворуч – Яким’юк Володимир – “Аскольд”. Інші – не ідентифіковані. Світлина з архіву ЦДВР. Публікується вперше.

хтось захворів і воно потрібне для швидшого одужання. Тому молоко приносили регулярно.

Ведмедик оклигав і навіть загравав з людьми. Йшов за повстанцями немов пес, а що природний інстинкт не створював проблем у пересуванні по гористому терену, то й проблем у бойки з ним не виникало. Окрім, звичайно, з харчуванням.

“Сибіряк”, а з ним і всі інші думали, що набравшись трохи сил і підрісши, за місяць-другий ведмедик сам відстане від людей, заживе за своїми ведмежими законами. За природних обставин ведмежа ходить за матір’ю декілька понад рік, відлучаючись неохоче, навіть часом та змушена застосувати силу, чи просто втікати від вже дорослого нащадка. Отож “Сибіряків” вихованець не збирався покидати тих, хто змінив йому ведмежицю і наполегливо супроводжував повстанську бойку, не розуміючи, на яку небезпеку наражається сам та наражає повстанців.

Надходила зима і треба було споруджувати криївку. Ведмеді будують собі на зиму барліг, але їх вчать це робити матері. Крім того, інстинкт будівництва барлогів зумовлений виснаженням хар-



чових резервів (до речі, ведмеді харчуються переважно рослинною їжею), а ведмедика-повстанця годували всім, чим могли. Звір звик до хліба, кулеші, солодкого і кислого молока, а що таке м’ясо – не віддав. Справедливо вважаючи, що скуштувавши раз м’ясного, ведмідь може стати агресивним до людей, його виховували вегетаріанцем. Та правду кажучи, і у самих повстанців м’ясо на обід було доволі рідко.

До криївки ведмідь зайшов, як до своєї законної квартири – барлоги, але в сплячку не впадав, хоча інстинкт є інстинктом – став повільним в рухах, їв набагато менше. Це було доречно – харчів на зиму не наstarчили! Бувало, що з криївки виходили у якихось справах і здійснювали короткі марші. Ведмідь йшов слідом, і щоб не залишити зрадливих слідів, звіра доводилося нести. “Добре, що наш “Сибіряк” має здоров’я, а то би дстав кили” (грижа – діалектне) – жартували партизани, немало потішаючись, як вайлуватий і кремезний Василь несе на плечах ведмеда, а на грудях – більш як півпудовий кулемет Дегтярьова.

Невідомо, що ж сталося після зимівлі з ведмедем-повстанцем. Найімовірніше, що його полишили в якихось хащах, і він таки повернувся



Перепочинок. Справа наліво: Білінчук Василь – “Сибіряк”, невідомий, Рабинюк Василь – “Чех”, Яким’юк Володимир – “Аскольд”, Харук Микола – “Вихор”, Данилюк Назарій – “Перебийніс”, невідомий. З фондів Косівського музею визвольних змагань. Публікується вперше.



до дикою життя. Самі повстанці вбити звіра не могли – як вже сказано, у Іжу гуцудли ведмежатини не вживають, а шкіру треба було б вичинити, що в підліллі зробити практично неможливо.

Подана історія (її підтверджує також Ю. Паєвський – “Жук”) викликає багато слухних запитань. Наприклад, що робив ведмідь під час перестрелок, де залишався в лісових нетрях, коли бойвка заходила в села тощо, але право на існування ця версія має.

Зовсім іншу історію на сторінках книги “Брати грому” розповів Михайло Андрусак. Вона базується на споминах сотенного М. Симчича – “Кривоноса”, який за час перебування у лавах УПА декілька разів зустрічався з карпатськими ведмедями у різних ситуаціях (охочих довідатися докладніше відсилаємо до цієї книги, сторінки 479-481). Згідно цієї версії ведмедя повстанська бойвка виявила у лісі, коли той підірвався на міні. Ось як вона звучить у першоджерелі: “...Перевершив усіх у стосунках з ведмедями Сибіряк – Білінчук Василь. Якось з невеличкою групою повстанців Сибіряк наткнувся на пораненого на міні ведмедя. Бурий стівав кров’ю і майже не подавав ознак життя. Добросердому Сибірякові шкода стало звірини. Кілька кілометрів з-під Чорногори ніс пораненого звіра до повстанського табору. Якимось дивом зумів виходити тварину. Ведмедисько так прив’язався до свого рятівника, що бігав за ним, мов собака. Навіть перед фотоапаратом позував разом із Василем. Історія настільки дивовижна, що повірити важко. Але є очевидці. А найголовніше – є світлина!” (17, с. 481).

На час написання цих рядків нам була, як вже сказано, відома лише одна світлина, де з ведмедем сфотографований “Сибіряк”. На наше запитання про джерело інформації стосовно історії з одиозним ведмедем М. Симчич – “Кривоніс” відповів, що про це в дуже загальних рисах йому оповідали бойові побратими, а деталі додав М. Андрусак.

Чи має право на існування ця версія? Так, але дуже малоімовірно. Якщо розглянути світлини в комплексі, то відразу впадає у вічі те, що всі вони зроблені в стислий хронологічний відрізок і всі – взимку. Ось ведмедя несуть ніби мертвого (2 сюжети), ось на узліссі повстанці пірколом обступили його, наче мисливці здобич (1 сюжет), ще три, де “Сибіряк”, “Непорадний” і невідомий повстанець сфотографовані самі, троє повстанців з ведмедем і, нарешті, група біля кривки, де Данилюк Назарій – “Перебийніс” гладить звіра по голові.

З цього випливає, що ведмідь підірвався на міні взимку. Група

Колі “бойовому побратимові” важко, його несуть... Справа наліво: “Сибіряк” (несе ведмедя), “Перебийніс”, 6-й – “Вихор”, 9-й – “Чех”. Публікується вперше. З фондів Косівського музею визвольних змагань.

повстанців, проходячи лісом, випадково натрапила на пораненого звіра і взяла його з собою, щоб надати необхідну допомогу. Ймовірність такого розвитку подій майже неможлива і ось з яких причин: ведмедя, який на зиму не впав у сплячку, росіяни називають “шатуном” (українського відповідника ми не знайшли). Мисливці знають, що “шатуни” – особливо небезпечний звір, а поранений – байдуже, на міні чи з рушницю, це взагалі смертельна загроза для людини. Отже, якщо б сильним не був Білінчук Василь – “Сибіряк”, здоровий глузд не дозволив би йому чи кому-небудь з повстанців навіть наблизитися до пораненого на міні, невпаляю в зимову сплячку ведмедя.

Зліва направо: Назарій Данилюк – “Перебийніс” (на плечі має футляр від фотоапарата), Іван Дебринюк – “Непорадний” та Микола Харук – “Вихор”. Світлина з архіву ЦДВР. Публікується вперше.



Третю версію стосовно цієї серії світлин сформулювали наші сучасники, ґрунтуються вона на аналізі сюжетів. Згідно з цією версією повстанці або знайшли щойно вбитого ведмеда, або вполували його щоб поласувати свіжим м'ясом та взяти шкуру для утеплення крійки. Для жарту сфотографувалися ніби з живим звіром. Про це свідчать те, що на всіх світлинах у ведмеда очі закриті, отож він – мертвий.

Не відходяючи цієї версії зазначимо, що і вона має ряд слабких сторін. По-перше, як вже вказувалося, на Гуцульщині нема традиції вживати в їжу ведмеже м'ясо, а майже всі опізані на світлинах – вихідці з Гуцульщини. По-друге, полювання на ведмеда – непроста справа навіть у мирний час, не те що за умов, коли загони УПА перебували в стані постійної блокади, і кожен постріл (чи вибух міни) розконспірував місцеперебування підвідділу з усіма наслідками, які випливали з цього. Ці світлини зроблені найімовірніше в період зими 1945–46 рр. На це вказує ось що: Білінчук Василь – “Сибіряк” появився в Карпатах, втікши з місця спецпоселення у Красноярському краї в травні-червні 1945 року, а Кошак Дарія – “Христя” і Сімчич Мирослав – “Кривоніс” були заарештовані 1947 року. Які історія з ведмедем була взимку 1946-47 рр., а тим паче пізніше, вони б про неї нічого не знали. Саме на цей період припадає послена блокада територій дій підвідділів УПА загонами “червоної мітли” і “чорної рубахи”, коли кожен вихід з бункера чи крійки (та ще по сіңгу!) був смертельно небезпечний. А тут йдеться про полювання з фоторепортажем. Погодьтеся, таке непросто організувати навіть у мирний час. По-третє, фотографувати в УПА було якщо не строго заборонено, то все-таки обмежувалося і під шим кутом зору незрозуміло, кого і як хотіли розсмішити чи обдурити 10 повстанців (разом з тим, хто фотографував)?

Дев'ять сюжетів на одну тему дають підставу стверджувати, що найімовірніше йдеться про живого ведмеда, прирученого в дуже молодому віці. Сонливість звіра зумовлена інстинктом і, крім того, попри показну масивність, маємо справу з молодого твариною. Дорослий (2 роки) ведмідь досягає зросту людини і важить 150-200 кг, тож навіть могутній “Сибіряк” не справився б з транспортуванням живого чи мертвого звіра на велику віддаль.

Незалежно від того, чи справді було спілкування повстанської бойки з живим ведмедем, чи звір потрапив до їхніх рук убитим, незаперечним є факт фотографування, який переслідував певну мету. Він засвідчив, що бездержавна армія УПА, навіть у вельодських умовах тотальної блокади жила повноцінним життям, радіючи прекрасному, і її вояки зберегли найкращі людські риси.

Деякі сльві про невідомого нам фотографа, який залишив для нас справді унікальні кадри з повстанського життя. Дуже прикро, що Володимир Яким'юк – “Аскольд” не повідомив нікому, хто ж фотографував ці загадкові сюжети. Тому ми можемо лише припускати, що це робив Білінчук Дмитро – “Хмара” своїм незмінним “Zeiss-Iкопом”, з яким побував і в румунському рейді. Оригінальні повстанські світлини мають розмір 6 х 9 см, отож це контактні відбитки з плівки, аналогічних негативам з Яворіського архіву. Такі типи знімків, як це засвідчили Василина Петріянчук –



Кулеметник Іван Дебринюк – “Непорядний”. Світлина з архіву ЦДВР. Публікується вперше.

Назарій Данилюк – “Перебийніс”. Фото з Косівського музею визвольних змагань. Публікується вперше.



“Квітка” та Іван Мельник – “Залізник”, виготовляли повстанці безпосередньо в бункерах і на постаях, оскільки для фотографічного процесу потрібні мінімум приладдя і реактивів.

З іншого боку, футляр від фотоапарата бачимо в Данилюка Назарія – “Перебийноса”, але він особисто присутній на багатьох сюжетах, отож фотографував хтось невідомий. Версія з Д.Білінчуком – “Хмарою” ймовірна, але враховуючи те, що сотенний любив потрапити “в кадр”, логічно припустити, що він би скористався з нагоди сфотографуватись за таких унікальних обставин.

Сподіваємося, що згодом кількість сюжетів з ведмедем розшириться і ті, ще невідомі ні нам, ні широкому загалу світліни дадуть змогу остаточно з’ясувати всі обставини незвичайних стосунків повстанців з живою природою Карпат.

Кулеметник УПА Василь Білінчук – “Сибіряк”

Серед багатьох вояків УПА, що мали стосунок до рейду в Румунію і до виховання повстанського ведмедика ми вибрали одного: Василя Білінчука – “Сибіряка”, щоб докладніше розповісти про його трагічну, як і у багатьох українців у той час, долю.

У родині Дмитра і Євдокії Білінчуків із с. Ільці поблизу Жаб’я (тепер смт. Верховина Івано-Франківської обл.) було п’ятеро дітей – чотири сини і дочка. Найстарший син – Дмитро – народився 1919 року, найменший – Василь 1926 року.

Родина Білінчуків була господарями середнього достатку, та коли 1939 року Галичину приєднали до СРСР, їх зачислили до куркулів. Тоді вони мали трьох корів і коня. Розповідають, що хтось написав донос про націоналістичні настрої в родині. Так це було, чи ні – точно не встановлено. У травні 1941 року родину Білінчуків виселили до Красноярського краю.

На час депортації старшого сина Дмитра не було вдома. Представники радянських каральних органів, які проводили акцію



Невідомий повстанець. Світлина з архіву ЦДВР. Публікується вперше.

з якоїсь невідомої нам причини, не задокументували цього факту. Надалі в радянських документах не згадувалося про Дмитра. За ними, родина Білінчуків складалася з шести осіб – батьків і чотирьох дітей. Невдовзі розпочалася війна і слід за старшим сином загубився цілком. Для родини це було навіть добре, адже Дмитро вступив до ОУН, згодом – в УПА. Щоб не зашкодити родині, він не з’являвся на теренах села, отож його ніхто і не шукав. Тому й ніяких претензій до родини не пред’являли і 1946 року їм навіть дозволили повернутися в Україну.

Тим часом Дмитро, під псевдонімом “Хмара”, закінчив старшинську школу в Космачі і 1944 року вже був командиром чоти в сотні ім.Богуна (к-р Ю.Матвійів – “Недобитий”). Під час німецької окупації

Біля повстанської крівики. Стоять справа наліво: Василь Білінчук – “Сибіряк”, невідомий, Микола Харук – “Вихор”, Василь Рабинюк – “Чех”, Володимир Яким’юк – “Аскольд”, невідомий. Гладить ведмедика Назарій Данилюк – “Перебийніс”. Привертає увагу, що “Перебийніс” поголений, тоді як на фото на с.40 (внизу) – з бородою. З фондів Косівського музею визвольних змагань. Публікується вперше.



його розшукувало гестапо, але марно. "Хмара" славився відвагою, яка межувала з авантюризмом, доля берегла його і від куль, і від полону майже 12 років. Згодом він вже командував сотнею, а від 1946 року перебував в оточенні командира ТВ 21 Петра Мельника, тезки по псевдоніму, тобто теж "Хмари".

Наприкінці 1944 р., коли Карпати зайняла Червона армія, "Хмара" написав листа родині в Красноярський край, де вклав свою світліну в повстанському однострої (фото с. 34). В той час, коли практично кожен поштовий лист переглядали радянські спецслужби та цензура, це був дуже непродуманий вчинок. Однак лист дійшов до адресата непроглянутим і молодший син, нікому нічого не сказавши, зник з дому. Батьки і влада порухали його зниклим безвісті – найімовірніше загиним чи то в Єнісеї, чи в тайзі – в Красноярському краї таке не дивина.

Василь тим часом прибув у Карпати, розшукав брата Дмитра ("Хмару") і став стрільцем УПА. З огляду на його тернистий шлях в повстанці одержав адекватний псевдонім – "Сибіряк".

Родина Білінчуків по спадковості характеризувалися кремезною тілобудовою, але Василь перевершував усіх фізичною силою. Відповідно до його фізичних даних в УПА за ним закріпили ручний кулемет ДП-27, що у повному виряді важив понад 11 кг. Розповідають, що "Сибіряк" носив "дехтяр" як іграшку і вів прищільний вогонь в певних обставинах, утримуючи зброю однією рукою.

Доволі колоритною історією, пов'язаною з "Сибіряком", було те, що він приручив ведмеда, властиво виховав звіра з молодого віку. Про це ми вже розповідали.

Тривалий час доля берегла братів Василя та Дмитра Білінчуків від ворожих куль і полону. Ряди повстанців невмолимо ріділи, а вони оманили всі пасти та інші підступи ворогів, яких було немало.

1949 року "Хмара" і "Сибіряк" вийшли до складу підділду для рейду до Румунії. На початку рейду в перестрелці з радянськими прикордонниками був поранений один зі стрільців Іван Максим'юк – "Іваненко", "Сибіряк" фактично врятував побратима від смерті. Після бою його і ще одного кулеметника, до речі, двоюрідного брата Івана Дебринюка – "Непорядного" відправили в запліля разом з пораненим. Саме тому за кордон до Румунії Василь не потрапив. Згодом, після успішного завершення рейду, "Сибіряк" знову з братом, і доля далі їх береже.

1951 року "Сибіряк" у підпіллі одружується з Ганною Хімчак, родом з Кривого Поля (нині с.Кривопілля Верховинського р-ну). У березні 1952



Брати Білінчуки: ліворуч – Дмитро – "Хмара", праворуч – Василь – "Сибіряк" (ІА, №66).

року вона народить сина і назве його Васильком.

Чи побачив батько свого сина – невідомо, бо сталося невиправне. Ось, що розповів про це Михайло Білінчук:

"Навесні 1952 року Проць Хімчак – "Степ", який був охоронцем "Хмари" одного вечора відлучився ніби для заготівлі продуктів. Він словистів працівників МГБ, що на горі Коштрича (окраїна села Льці біля Жаб'я, нині Верховина – *авт.*) знаходиться бойівка "Хмари". Оперативники викликали підмогу з Коломиї і вночі оточили гору. На щастя повстанців, гора була велика, хребет довжиною кілька кілометрів. Тому облавники зробили засідки, де вони чекали появи повстанців. Під горою була одна хата, в якій жила самотня жінка. Вранці брат "Хмари" Василь пішов до цієї жінки попросити щось з продуктів. Господня дала йому один хліб і грудку сиру. Коли "Сибіряк" переходив через перелаз у плоті до лісу, його помітили оперативники і, щоб взяти живим, прострелили обидві ноги вище коліна. Поранений,

зтикаючий кров'ю, Василь доповз до лісу, де знаходилася бойка. Адже про його міць серед гудулів ходили легенди. В той час не було сильнішої людини в Жаб'ю. Повстанці розповідали, що він брав дві бочки з бринзою, зв'язував докупи, навішував на "десятизарядку" і вносив на гору висоотою біля кілометра. Та що бочки з бринзою – Василь однією рукою стріляв з кулемета Дегтярьова.

Коли поранений "Сибіряк" доповз до "Хмар", він сказав: "Прощай, брате, відступати я вже не можу. Виходить, а я вас прикрию.." Він розумів, що його важкопораненого нести треба було двома повстанцями. Попрошавшись з братом, Василь прийняв вогонь на себе. З ним залишився його двоюрідний брат Іван Дебринюк – "Непорадний", який допомагає нести бій з обланниками. Наступальники боялися наблизитися і всі сили звернули на вогонь кулеметників.

Відпустивши брата, важкопоранений "Сибіряк" відстрілювався зі свого "дехтяря" до останнього патрона і дав змогу відійти друзям. Останню кулю, за

повстанською традицією, він приборг для себе. За той час, коли тривав останній бій Василя Білігчука, його брат і п'ять повстанців прорвалися у протилежному напрямку.

Скільки загинуло обланників та скільки було поранено – ніхто не знає. Очевидці розповідали, що зі злості командир радянського спецподрозділу наказав пристрелити зрадника "Степа", вважаючи, що той спеціально завів опергрупу під кулеметний вогонь. З розповідей місцевих жителів відомо, що санітарна машина була заповнена вбитими і пораненими. Оперативники взяли у місцевого мешканця коня, прив'язали мертвого Василя Білігчука – "Сибіряка" колючим дротом за ноги і волоком тягли сім кілометрів до райцентру. Вони були вшешенці, що вбили Дмитра Білігчука – "Хмару", та місцеві жителі впзнали, що це його брат.

Так славно віддав своє молоде коротке життя Василь Білігчук – "Сибіряк" вірний син України за її волю та незалежність.

Про реабілітацію учасників рейду

Перед тим, як приступити до викладу справи по-суті, спробуємо зрозуміти ситуацію, що склалася під час цього рейду з погляду стороннього спостерігача. Уявімо собі, що без ніякого попередження на територію вашого населеного пункту приходить група озброєних людей з сусідньої країни з незрозумілою для вас місією і звертається до мешканців з проханням розміститися на нічліг, поїсти тощо. Якими будуть ваші дії?

Перша і природна в таких випадках реакція – повідомити владу про цей факт. Бо чого ж доброго можна чекати від озброєної чужою мовою ватаги, як не грабунку, насильства та інших неприємностей?!

У нашому випадку спостерігаємо цілком протилежне. Навіть коли припустити, що у звіті командирів рейду П.Мельника – "Хмари" та Н.Данилюка – "Перебийноса" викладені неправдиві свідчення про чуїне ставлення населення Румунії до нежданих прибульців, той факт, що загалом невеличка група озброєних людей впродовж двох тижнів рейдує незнайомою територією і при цьому уникає сутічок та оточення чисельними урядовими військами, засаджує, як мінімум, те що

1) з перших контактів з місцевим населенням українські повстанці зарекомендували себе коректними і виваженими людьми, яким можна довіряти,

2) рівень довіри до прибульців мусів бути вищим, як до власної влади,

3) ідеї, проголошувані учасниками рейду, мали бути співзвучними з власним розумінням суспільної справедливості, бо лише в такому разі місцеве населення могло допомогати українським повстанцям матеріально і морально,

4) за весь час рейду всі без винятку учасники демонстрували зразки високоморальної поведінки. Легко зауважити, що якби в рейдуючій групі була хоча б одна особа з кримінальними (в прямому значенні цього слова) нахилами, група не мала б жодних шансів вийти без втрат з території чужої держави.

Дії повстанців у рейді та ставлення до них місцевих мешканців, українців і румунів, дають підстави стверджувати високу моральність та коректність українських воїнів. З цього виникає питання як тепер ставиться українська держава до тих, хто боровся за її незалежність?

У суперечливій історії з приводу визнання справедливої боротьби УПА за незалежність нашої держави українська юстиція, керуючись зако-нодавчими актами вищих органів влади (передусім Верховної Ради) зробила досить багато в умовах протидії потужного лобі, шляхом індивідуальної реабілітації воїнів УПА і членів ОУН.

Приємно зазначити, що до категорії реабілітованих повстанців УПА з числа учасників рейду до Румунії зараховані: Д.Люк – "Кічера", В.Рабинок – "Чех" та І.Мельник – "Залізник". Нагадаємо, що "Кічера" був відомим кулеметником у сотнях ім. Богуна та

Б Хмельницького, курені "Перемога". Про його неймовірну вдагу написав у своїх спогадах Юліан Матвій "Недобитий", окружний провідник ОУН Буковини [20] Дмитро Ілюк загинув 1951 року в бою з опергрупою МГБ в селі Пістинь Косівського р-ну Івано Франківської обл., вдовоювавши в лавах підпільної армії майже вісім років

Василь Рабинюк – "Чех", член ОУН, охоронець провідника Н Данилюка – "Перебийніс" Восени 1951 року був захоплений на кордоні з Румуноєю Мешанці з Черганівки Косівського р-ну, звідки Василь був родом розповідають, що його закованого в кайдани привели до батьківської хати на опізнання Батько, скрипавши серце, почав було відмовлятися від сина, моляв, не знаю, хто це такий... Думав, що таким способом захистить його від смерті Несподівано заарештований заговорив: "Не треба, тату! Я – ваш син, борюся за незалежну Україну! вона обов'язково буде! А тепер, – звернувся до конвоїрів, – чемо! Я готовий відповісти за свої слова і дії!". За вирок ом радянського суду В Рабинюка розстріляли

Іван Мельник – "Залізник" разом зі старшим братом Петром ("Хмарою") перебував у лавах повстанців майже 10 років 1951 року був захоплений провокативною бойовою, перебував рік під слідством. Перехитривши радянських оперативників йому в групі з шести осіб вдалося вирватися на волю У квітні 1953 року в перестрелці був важко поранений Вижив лише завдяки талантові лікаря-хірурга та своєчасно зроблений операції. Згодом слідство поновили Врешті-решт, дивлячись на слабкий стан здоров'я, І Мельника звільнили з під варті без суду, що дало підставу недругам заявити, ніби він погодився на співпрацю Однак, як ми знаємо, на 1954 рік організоване підпілля було практично ліквідоване, і "здати" кого б це не було він просто не міг Понад 35 років перебув під наглядом спецслужб, але дочекався незалежності України.

З відомих тринадцяти учасників рейду шестеро (Н Данилюк – "Перебийніс", І Мельничук – "Талайда", В Білінчук – "Сибіряк", І Дебринюк – "Непорадий", І Максв'юк – "Іваненко" та Д Ілюк – "Кичера") загинули в боях Якшо останній з них (Д Ілюк) реабілітований (як стало відомо з відповіді СБУ № 24/2 1548 від 30 05 2007 р.), то на інших п'ять повстанців кримінальних справ, напевно, не було, хоча оперативно розшукує справи, які закінчуються стандартним – "бандит убит" із зазначенням відповідної дати та місця, мають десь зберігатися в архівах. Ось тут маємо юридичний казус: відсутність кримінальних справ звільняє від юридичної реабілітації вказаних повстанців, залишаючи реабілітацію моральну, якої на державному рівні сьогодні в нас нема. І це виникає запитання, на підставі чого був реабілітований Д Ілюк, адже, згідно з радянським вдоводством на нього не було заведено кримінальної справи він не був заарештований, а загинув

За різних обставин семеро з відомих учасників рейду було захоплено в полон П'ятеро з них засуджено, а саме Д Білінчук – "Хмара", В Рабинюк "Чех", І Гаргат – "Липкевич", В Кузів "Баз", та Д Довганюк – "Сокол" Трое повстанців – Д Білінчук "Хмара", В Рабинюк – "Чех" та Д Довганюк – "Сокол" – до вищої міри покарання, причому стосовно перших двох смертний вирок було

виконано, а Д Довганюк – "Соколу" смертну кару замінили 20 річним ув'язненням у таборах І Гаргат – "Липкевич" помер (чи був закатований?) під час слівства в Івано Франківській тюрмі МГБ. В Кузів "Баз", вбдубавочи табірний термін був важко травмований, став інвалідом та до рідної України йому не дозволили повернутися Помер в Омській області, де і похований Із семи повстанців, де і потрапили до полону та були засуджені (отже, на них заведені кримінальні справи), тільки В Рабинюк – "Чех", відповідно до вказаного листа СБУ, реабілітований

Залишається сподіватися, що й інші учасники рейду до Румунії, яких місцеве населення вважало за героїв та всіма можливими способами оберегало від неминучого захоплення урядовими військами і котрих в нашій країні, за яку вони віддали життя, вважать "злочинцями", будуть не лише реабілітовані, а й признані героями Насамперед мова йде про Петра Мельника "Хмару", сотника УПА, ліцаря Срібного хреста бойової заслуги

Лист – відповідь СБ України щодо можливості озвнявлення з кримінальними справами повстанців – учасників рейду

		Прим № 12	
СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ		Генеральний штаб-квартира Київ, "Дніпро"	
Державний архів № 20 від 1975 № 101/101/101 № 101/101/101		Міжрайонний 2802, м. П'яти, шт 154	
Шляхем Шляхо Володарювачу!			
Ваше звернення № 01-01-2007 і листи нашої відповіді стосовно і подальшого стосовно повстанців, які брали участь в рейді УПА в Румунії (1947), надійшли.			
Підтверджуємо, що з архівних матеріалів справи на реабілітованих Максимі Д.Б., Рабинюку Д.Б. та Ілюку Д.Б. не мають подібностей в Україні Служба Безпеки України в Івано-Франківській області на підставі відповідної вказівки передала та діє і чинна відповідно Україні.			
У зв'язку з кримінальними справами, які закінчилися смертю, членів загону України на підставі (з 15 лютого Вершини Руму України на 24 грудня 1981 р. "Про виключення Закопу України "Про реабілітацію жертв воєнних дій в Україні", повноваження на проведення справ суду ліквідовано.			
Згідно з даними справи щодо закінчення і подальшої об'єкції в кримінальній справі № 101/101/101, а також в Україні СБ України в Івано-Франківській області № 101/101/101.			
З повагою, Володимир Гречук			С. Гречук



Перша сторінка звіту І.Данилюка – "Берійняк" (ДА СБУ, Ф.13, спр. 376, т. 66, арк. 227). Публікується вперше.

І класу та Бронзового хреста бойового заслуги, командира куреня "Дзвони", згодом командира ТВ 21 та командира рейду до Румунії. У вересні 1951 року в Надвірнянському районі його захопив радянський прокативна бонка МГБ Виродков року велось інтенсивне слідство, під час якого "Хмару" схилили до співпраці. Подальші слідчим надії командир ТВ 21 шукав слушною нагоди втекти. Це йому вдалося зробити 26 квітня 1952 р. Причому відразу зникло шестеро заарештованих, серед них брати Мельники Роздобуши зброю, ще рік втікачі оперували на теренах рідної Надвірнянщини, хоча по своїх каналах радянська спецслужба поширювали чутки, ніби "Хмара" не втік, а вдушений "зі спецзавданням". Через рік після втечі 27 квітня, групу "Хмару" було блоковано в одній із хат у с. Лоєва Зав'язався нерівний бій, під час якого П. Мельника було поранено. Віддавши наказ побратимам відходити, "Хмара" відстрілював до останнього набою, якого за неписаними правилами підпілля, залишив для себе. Таким чином, його кримінальна справа

залишилася незакінченою, оскільки суду над ним не було. Але про реабілітацію повстанського командира досі не йдеться.

Так само склалася доля і його тезки по псевдоніму – Д.Бичнучка, який провів у підпіллі майже 12 років. У 1941–43 роках його розшукувало гестапо, котре також іменувало Дмитра "бандитом", про що по всій Косівщині були розклеєні німецькі листівки. Розстріляний 1953 року в Лук'янівській в'язниці м Києва, він не погодився на пропозицію співпраці, не зламав повстанської присяги. Те саме можна сказати і про повстанського фотографа Івана Гаргата – "Липкевича" (помер у в'язниці), Василя Кузіва – "Базя" (засуджений до розстрілу, а згодом заарештованого до Сибіру без права повернення до рідної землі) і всіх інших, хто боровся, страждав і загинув за державну незалежність України.

Ще одне питання яке, постійно виникає під час вивчення архівних документів, що стосуються національно-визвольного руху в Україні – це обмеження доступу до них. Працівники державних архівів посилаються на статтю 16 Закону України "Про Національний архівний фонд і архівні установи", де вказано на обмеження доступу до документів. Щоб зрозуміти проблематику цього питання, пропонуємо найцікавішу, на наш погляд, частину цієї статті:

"Доступ до документів Національного архівного фонду, що містять конфіденційну інформацію про особу [...] обмежується на 75 років від часу створення цих документів, якщо інше не передбачено законом. Раніше зазначеного строку доступ здійснюється з дозволу громадянина, права та законні інтереси якого можуть бути порушені, а в разі його смерті – з дозволу спадкоємців" [21]

У цій статті акцентовано на досить великому часовому періоді. Має пройти 75 років від часу створення документів і тоді, в кращому разі, буде надано дозвіл на ознайомлення з ними. Якщо ж український повстанець, який боровся за незалежність нашої країни і за 75 років не буде реабілітований, то про ознайомлення з його справою в майбутньому історикам і науковцям можна тільки мріяти.

У зазначеному листі СБУ зазначає: " в Управлінні Служби безпеки України в Івано-Франківській області зберігаються архівні кримінальні справи на Бичнучка Д.Д., Довганюка Д.Г., Кузіва В.І. та Гаргата І.О., що у різний час переглядалися Івано-Франківським обласним судом згідно із вимогами Закону України від 17 квітня 1991 року "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні". Усіх їх визнано засудженими обґрунтовано і такими, що не підлягають реабілітації

Ознайомлення з кримінальними справами, за якими не було скасовано вироків, чинним законодавством України не передбачено (п 15 Постанови Верховної Ради України від 24 грудня 1993 р. "Про глумлення Закону України" "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні"), оскільки це є прерогативою органів суду і прокуратури".

Отже, маємо сподіватися, що і в Україні, за прикладом інших країн, буде ухвалено зміни в чинному законодавстві,

які дозволять у найближчий час реабілітувати повстанців та дозволять історикам і дослідникам працювати з недоступними досі архівними документами. Нашим державникам не потрібно

забувати, що ідея, за яку боролися та видавали своє життя українські повстанці, знайшла своє втілення 1991 року, коли Україна стала незалежною державою

Словник рідко вживаних та діалектних термінів

Акцент рогату – специфічна вимова в румунській мові, характерна для центральних регіонів країни

Боїшка – невеликий підрозділ УПА (до 10 осіб), що діяв автономно на обмеженій території

Бункер, бункр з німецького буквально ‘яма, підземне сховище’ – старанно облаштоване і замасковане укриття (переважно в землі) для перебування там підпільників ОУН та УПА в кількості до кількох десятків осіб впродовж тривалого часу (наприклад, зимівлі)

Вагар – керівник громади пастухів на поліонні.

Виряд – те ж що й обладунок – комплекс озброєння та допоміжних пристроїв (наприклад фляга для води) військовика (солдата).

Квартирувати – мешкати, проживати де-небудь

Колиба – нескладна будівля де ночують пастухи при випасанні худоби на поліонні

Командант – начальник відділу міліції чи прикордонної застави в Румунії.

Кощара огороджена відкрита територія для утримання і випасання худоби (переважно овець)

Кривіва – полегшене замасковане укриття для перебування невеликої групи підпільників ОУН та УПА впродовж нетривалого часу

Кріс – довгоствольна нарізна зброя, що стріляє одиничними пострілами (карабін або гвинтівка)

Летючка – листівка, відозва (назва походить від того що цей вид агітаційних матеріалів часто розкидали з літаків)

Мішчант – міліционер

Наплевщик – рюкзак

Обійстя – місце проживання родини (включає будинок допоміжні споруди, приміщення для худоби, а також присадибну ділянку)

Полонина – високогірне пасовище в Карпатах куди виганяють худобу для пасовищного утримання в літній період (травень – вересень)

Постій старанно законспіроване місце дислокації повстанського підрозділу, привал

Скотарка – тимчасова огорожа для худоби з дахом

Стайня – приміщення для худоби, розташоване неподалік хати

Станційний, станційна – довірена особа, яка забезпечувала підпілля ОУН та УПА іжею одягом місцями дислокації і т.д. на заданій території.

Стая – облаштоване приміщення на поліонні, куди заганяють худобу під час непогоди (дощ або сніг) з окремим відділком для ночівлі пастухів

Спійковий – вартувий.

Стодоли – приміщення, куди звозили снопи зернових культур для їх подальшого обмолочування

Струнка – пристосування для доїння овець на поліонних

Харчова, харчовий – довірена особа, яка привозила їжу до місця дислокації повстанського підрозділу, дотримуючись правил конспірації

Шплет – бойовий ніж кустарного виробництва, що за формою нагадує кортик

Перелік використаних скорочень

АБН – Антибільшовицький Блок Народів
ВО – Військова Округа
ГВШ – Головної військової штаб
Гестапо – Geheime Staatspolizei (з ним), таємна державна політична поліція третього Рейху
ГК УПА – Головної командир УПА
ГУЛґар – Главное Управление лагерей (з рос)
ЗЧ ОУН – Закордонна частина ОУН
КВШ – Крайовий військовий штаб
КГБ – Комитет Государственной Безопасности (з рос)
МГБ – Министерство Государственной Безопасности (з рос.)
НКВС – Народний Комисаріат Внутрішніх Справ
ООЧСУ – Організація Оборони Чотирьох Свобід України

ОУН – Організація Українських Народів
ППШ – пістолет-пулемет Шпагтіна (з рос)
СБУ – Служба Безпеки України
СВТ – Самозарядная винтовка Токарева (з рос)
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
США – Сполучені Штати Америки
ТВ – Таспичний відінок
УВК – Українське Вільне Козацтво
УГВР – Українська Головна Визвольна Рада
УККА – Український конгресний комітет Америки
УПА – Українська Повстанська Армія
ЦДВР – Центр дослідження визвольного руху (м.Львів)
ЧА – Червона армія
ЯА – Яворівський архів

LIBERTATEA POPOARELOR!



LIBERTATEA OMULUI!

PENTRU CE LUPTĂ UPA.

ARMATA REVOLUȚIONARĂ UCRAINEANĂ /UPA/ LUPTĂ ÎN CONTRA POPOARELOR, CE REALIZEAZĂ IDEI IMPERIALISTE, „ELIBEREAZĂ”, „IAU ÎN APĂRARE” SAU „PUN SUB OCROTIRE” ALTE POPOARE, PENTRUCĂ SUB AĞESTE CUVINTE MINCIUNDAȘE SE ASCUNDE PERFIDA REALITATE, CA: SUBJUGARE, ASUPRIRE, JAF, FOAMETE ETC.

DEACEEA UPA LUPTĂ ÎN CONTRA OCUPANȚILOR RUȘO-BOLȘEVICI PÂNĂ CE NU VA CURĂȚA UCRAINA DE ȚOȚI „ELIBERATORI” ȘI „OCROTITORI” ȘI PÂNĂ CE NU VA DOBÂNDI STATUL UCRAINEAN INDEPENDENT, ÎN CARE ȚĂRANUL, MUNCITORUL ȘI INTELLECTUALUL SĂ POATĂ DUCE UN TRAIU LIBER ȘI ÎNBELȘUGAT ȘI SĂ-ȘI POATĂ DESVOLTA VIAȚA SA CULTURALĂ ȘI POLITICĂ.

MOARTE CĂLĂULUI STALIN ȘI CLICEI BOLȘEVICE!
SĂ TRĂIASCĂ CONDUCĂTORUL MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE UCRAINENE
STEPAN BANDERA.

IUNE. 1948.

REVOLUȚIONARI UCRAINENI.

Libertatea popoarelor!

Libertatea omului!

PENTRU CE LUPTĂ UPA.

Armata revoluționară ucraineană /UPA/ luptă în contra popoarelor, ce realizează idei imperialiste, „eliberează”, „iau în apărare” sau „pun sub ocrotire” alte popoare. Pentru că sub aceste cuvinte se ascunde perfida realitate, ca subjugare, asuprire, jaf, foamete etc.

De aceea UPA luptă în contra ocupanților rușo-bolșevici până ce nu va curăța Ucraina de toți „eliberatori” și „ocrotitori” și până ce nu va dobândi statul Ucrainean independent, în care țărănul, muncitorul și intelectualul să poată duce un trai liber și să-și poată dezvolta viața sa culturală și politică.

Moarte călăului Stalin și clicei bolșevice!

Să trăiască conducătorul mișcării revoluționare ucrainene Stepan Bandera

Iunie, 1948

Revoluționari ucraineni

Свобода народам!

Свобода людині!

ДЛЯ ЧОГО ВОЮЄ УПА.

Українська повстанська армія /УПА/ бореться проти народів, які здійснюють політику імперіалізму, яка передбачає „звільнення”, „захист” чи „опіку” над іншими народами. Але під цими словами приховується жорстока реальність, насамперед поневолення, насильство, розбій, голод і т.д.

Тому УПА воює проти російських більшовиків-окупантів аж до того, поки не очистить Україну від усіх „визволителів” та „опікунів” і поки не буде встановлено незалежність української держави, в якій селяни, працівник та інтелігенція зможе вільно жити та здійснювати своє культурне та політичне життя.

Смерть тирану Сталіну та більшовизму!

Хай живе Степан Бандера, керівник українського революційного руху

Червень, 1948

Українські революціонери

LIBERTATEA POPOARELOR !



LIBERTATEA OMULUI !

PENTRU CE LUPTĂ UPA.

ARMATA REVOLUȚIONARĂ UCRAINEANĂ / UPA / LUPTĂ ÎN CONTRA IMPERIALIȘTILOR ȘI ÎN CONTRA IMPERIILOR. PENTRUCĂ LAEI POPORUL DOMINANT SUB JUGĂ VIATA CULTURALĂ ȘI POLITICĂ A POPOARELOR DOMINATE, EXPLOATÂND TOTODATĂ ȘI ECONOMIA LOR, DEACEEA UPA A LUPTAT ÎN CONTRA „NOUEI EUROPE” GERMANE A LUI HITLER ȘI ÎN PREZENT DUCE LUPTĂ APRIGĂ ÎN CONTRA IMPERIALISMULUI RUȘO-BOLȘEVIC A LUI STALIN. MOARTE CĂLĂULUI STALIN ȘI CLICEI BOLȘEVICE !

IULIE 1948. REVOLUȚIONARI UCRAINENI.

Libertatea popoarelor!

Libertatea omului!

PENTRU CE LUPTĂ UPA.

Armata revoluționară ucraineană /UPA/ luptă în contra imperialiștilor și în contra imperiilor. Pentru că laei poporul dominant sub jugă viața culturală și politică a popoarelor dominate, exploatând totodată și economiilor. Deaceea UPA a luptat în contra „noiei Europe” Germane a lui Hitler și în prezent duce aprigă în contra imperialismului rușo-bolșevic a lui Stalin. Moarte călăului Stalin și clicei bolșevice!

Iulie, 1948

Revoluționari ucraineni

Свобода народам!

Свобода людині!

ДЛЯ ЧОГО ВОЮЄ УПА.

Українська повстанська армія /УПА/ бореться проти імперіалістів та проти імперій. Тому, що в них домінуючий народ підкоряє культурне та політичне життя підкорених народів, підкоряючи одночасно їхню економіку. Ось чому УПА воювала проти німецької “нової Європи” Гітлера та зараз веде жорстоку боротьбу проти російського більшовицького імперіалізму Сталіна. Смерть тирану Сталіна та більшовизму!

Липень 1948

Українські революціонери

LIBERTATEA POPOARELOR!



LIBERTATEA OMULUI!

TĂRANI, MUNCITORI ȘI INTELLECTUALI ROMÂNI!

NOI REVOLUȚIONARI AI POPORULUI UCRAINEAN, SUBJUGAT DE MOSCOVA, NE ADRESĂM CĂTRE DV. - FI ȘI FIICE ALE POPORULUI ROMÂNESC, ÎNCREDIȚI DE IMPERIALISMUL RUȘESC: NU VĂ ÎNCREDEȚI ÎN IMPERIALISMUL RUȘO - BOLȘEVIC. CARE ASTĂZI ÎL FACE PE PRIETENUL POPORULUI VOSTRU. ASTA NU ESTE DECĂT O PERFIȚĂ ÎNȘELĂCIUNE PENTRU CA MĂINE SĂ VĂ SUBJUGE CU TOTUL, ATĂT DIN PUNCT DE VEDERE ECONOMIC CĂT ȘI SOCIAL.

GUVERNUL REPUBLICII ROMÂNE ÎN FRUNTE CU PETRU GROAZA ESTE AGENȚIA IMPERIALISMULUI RUȘO - BOLȘEVIC. CE EXECUTĂ ȘI VA EXECUTA ÎN MOD ASCULTĂTOR TOATE ORDINELE SALE. ACEST GUVERN NU ASIGURĂ INTERESELE VOASTRE POPULARE DAR ASIGURĂ ȘI VA ASIGURA ȘI ÎN VIITOR INTERESELE IMPERIALISMULUI RUȘO - BOLȘEVIC.

FERIȚI - VĂ! CREAȚI, PÂNĂ NU - I PREA TĂRZIU, ORGANIZAȚII SUBTERANE PENTRU LUPȚA REVOLUȚIONARĂ - ELIBERATOARE ÎN CONTRA IMPERIALISMULUI RUȘO - BOLȘEVIC.

UNIȚI - VĂ CU NOI PENTRU LUPȚA COMUNĂ ÎN CONTRA ACESTUI DUȘMAN! ÎNTĂRIȚI FRONTUL COMUN AL LUPTEI ÎN CONTRA IMPERIALISMULUI RUȘO - BOLȘEVIC, CARE PE NOI NE - A SUBJUGAT IAR PE VOI VĂ AMENINȚĂ CU O SUBJUGARE CĂT DE CURÂNDĂ.

SĂ TRĂIASCĂ CONDUCĂTORUL MIȘCĂRII NAȚIONALE UCRAINENE STEPAN BANDERA!
SĂ TRĂIASCĂ FRONTUL ALIAT AL POPOARELOR SUBJUGATE ÎN LUPȚA PENTRU INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ!

MOARTE CĂLĂULUI STALIN ȘI OLICEI BOLȘEVIC!

REVOLUȚIONARI UCRAINECI.

Iunie, 1949.

Libertatea popoarelor!

Libertatea omului!

TĂRANI, MUNCITORI ȘI INTELLECTUALI ROMÂNI!

Nod revoluȚionar ai poporului ucrainean, subjugat de Moscova, ne adresăm ctăre dv.-fi și fiice ale poporului Românesc, îngrozit de imperialismul rușesc: nu vă încredeți în imperialismul ruso-bolșevic care astăzi îl face pe prietenul poporului vostru. Asta nu este decât o perfidă înșelăciune pentru ca mâine să subjugă cu totul, atât din punct de vedere economic cât și social.

Guvernul Republicii Române în frunte cu Petru Groza este agenția imperialismului ruso-bolșevic, ce execută și va executa în mod ascultător toate ordinele sale. Acest guvern nu asigură interesele voastre populare dar asigură și va asigura și în viitor interesele imperialismului ruso-bolșevic.

Feriți-vă! Creați, până nu-i prea tarziu, organizații subterane pentru lupta revoluȚionară - eliberatoare în contra imperialismului ruso-bolșevic.

Uniți-vă cu noi pentru lupta comună în contra acestui dușman! Întăriți frontul comun al luptei în contra imperialismului ruso-bolșevic, care pe noi ne-a subjugat iar pe voi vă amenință cu o subjugare cât de curândă.

Să trăiască conducătorul mișcării naționale ucrainene Stepan Bandera!

Să trăiască frontul aliat al popoarelor subjugate în lupta pentru independența națională!

Moarte călăului Stalin și olicei bolșevic!

Iunie, 1949

Revoluționari ucraineni

Свобода народам!

Свобода людині!

СЕЛЯНИ, РОБІТНИКИ ТА ІНТЕЛІГЕНТИ РУМУНІ!

Mit, revoluȚioneri ucraineanului țării, ponevoleni Moskvou, zalykani rosijskim imperalizmom, zvertsaemoja do Vas, siani i docki rumunskogo țării: ne doveriȚite bolșevnickomu imperalizmu, jkijj sjozdni povoditja jk drug vașogo țării. Ce țyljki pidstupije obdurovannja dja togo, đob zjntja ponevoloviti Vas z ekonomičnoi ta soćjalnoi točki zoru.

Urad Rumunskoi Respubliki na čoli z Petru Groza - e agenція bolșevnickogo imperalizmu, jkijj vikonuce i bude slujajno vikonuvati vsi jogo nakaži. Cijj urad ne zabezpečuce vași narodni interes, ale zabezpečuce i bude zabezpečuvati v majbutnjomu interes bolșevnickogo imperalizmu.

Berajtesja! Tvoritj, poķi ne piżno, organizujte pidpila dja vizvoljnoi borotbjni proti bolșevnickogo imperalizmu.

Ednajtesja z nami dja spiljnoi borotbjni proti đrjogo voroga.

ZakriȚitj spiljnij front borotbjni proti bolșevnickogo imperalizmu, jkijj nas pidkorja, a vam poğrojuce skorim ponevolennam.

Jaj jilje kerivnik revoluȚijnogo ruħu Stepan Bandera!

Jaj jilje soćjalnij front pidkorjenih narodiv v borotbjni za naćionalnu nezalezjnostj!

Smerť tiranu Stalynu ta bolșevizmu!

Červeni 1949

Ukrainські революціонери

Захід.

Відтинок 21

З В І Т

за час від 15.VI - 1.VIII.1949р.

Звіт про рейд на Румунію.

1. Дня 17.VI.1949 р. невелика група Повстанців в силі двох рот зібралася недалеко села Космача і в цьому місці вони дістали доручення від Провідника Бориса відбути рейд на Румунію. Дня 18.VI.49р. о 6 годині 19-й вирушен в рейд. Наш напрям був в Чорногору на верх Пш Іван, а звідси далше до большевицько-румунського кордону. Дня 19.VI.49р. перейдено село Крайє Поле рай. Мабя і більше сіх на галицькій стороні не переходили, але подалися на полонини і по трьохденному марші група Повстанців задержалася недалеко кордону за верхом Пш Іван. Тут треба було повести розвідку, в котрому місці нам удасться перейти кордон з тов метов вислано чотирьох розвідчиків на полонини. Розвідчики мали завдання осмігнути від цього селення населення, дані про ворожі сили, а саме як часто переходять стежі по кордоні. По дорозі розвідчики стрінули ворожу отому в силі 8-ох білиць на полонині Грала. По короткій перестріці з нашої сторони став важко ранений у дві руки отримець Іваненко. По ворожій стороні двоє убитих і до наших рук попала трофейна зброя - 1 автомат, 1 кірс та інший вряд. Годину пізніше долучили до нас розвідники. В сутечці з ворогом відначився кудеметчик Непорадний, який зі своїм кулеметом розігнав большевицьку отому, і того самого дня о годині 2-й за моск. часом ми перейшли кордон на горі Бадаска недалеко Отога.

Дня 25.VI. ми уже були на території Румунії на полонині Герету і в цьому місці ми перебули день. Харчі діставали від румунів, які дуже цікавилися нашим приходом на їх територію. Того самого дня ми рушили далше в дорогу по ріці Соколов в напрям села Луги. Недоходячи до цього села ми задержалися в хаті одного румуна. В нього кватерували ми 2 дні. Тут ми мусіли задержатись і повести докладну розвідку по лінії нашого маршу. Ми були зорієнтовані, що зараз ввійскових румунських сил майже немаз за винятком місцеві міліції. Міліція для нас грізна не була і тому ми рішили зійти з гір і податися на села, щоб маверувати головними дорогами. Дня 27.VI. ми зійшли в перше село Криву. В цьому селі ми довідалися, що тут живуть майже самі українці. Тому, що падав сильний дощ, рішено в цьому селі в одного господаря на ім'я Іван заквартирувати. Під час нашого побуту на квартирі ми розповіли господареві хто ми є і яка наша боротьба проти Радянського Союзу та чого ми сюда прийшли. Назов метов з інформувати всіх українців і румунів про нашу боротьбу в ССОР. Господар добре зрозумів, хто ми є і погодився нас перепроводити далі і направи нашого маршу. По цілоднічному нашому марші перейдено такі села: Рукон /українське село/, Джордну /румунське село/. Ці села поселені над ріками Соколов і Візан, які ми проходили.

Слушаю, яка була на мостах, устуняла нам дорогу ховаючися поза будки. Господар, який провадив нас, розповідав нам, що якісь партизани перейшли кордоном до Румунії. У зв'язку з тим в місто Сигот прибуло більше румунського війська. Ми ж румунським військом було 3 машини большевицькі. Цілий день в Сиготі була така перевірка документів, що його перевіряли до 15 разів. Нам отаюло ясно, що ці всі розшуки за нами. Уже було рано, як ми опинилися коло села Рвасалія. Тут, перебувши день, ми зійшли передвечером до румунських господарів, щоб повечеряти та розповісти населенню, хто ми є. Рівноч нам йшло про те, щоб повязатись з румунськими партизанами, що мали б знаходитись недалеко цього села. Звідси відігнав одного румуна до села Звуда, який мав нас повязати з румунськими партизанами. В цьому місці ми перебули 2 дні, а що нам не вдалося повязатись з румунськими партизанами ми змусили були далше рушити в дорогу на Нижній Вісеч. Ранком ми перейшли річку Вісеч, головний в'язх і залізничний в'язх,

який провадить на місто Вішев. Під Вішевом ми заквартирували у хатах і тут розвадик багато доточив до румуноських селян, інтелігенції та робітників різного змісту. Дещо відпочивши, ми рушили далі в дорогу по полудні. Около півночі ми дійшли до села Гуокова. В цьому селі перебули ми 2 дні коло українського населення. Тут ми довідалися, що румуни підготовляють на нас облогу. У зв'язку з такими відомостями напрям нашого маршу змінився. Це тієї самої ночі передіено село Криму і ми почали подаватися в гори. Дня 7. УВ. ми опинилися на верхах Вертопи. На цих верхах на одній подонній ми отримали більшу кількість населення з села Подіть. Це були самі українці. Поручник Перебийніс провів з ними розмову пропагандистного характеру, а вони роздали нашу літературу: "Хто такі бандерівці! і за що вони борються" та роздали листівки "За що борються УПА". Люди дуже цікавилися нами та привадили нас як своїх рідних братів. Ці українці розповідали про різні кризиси, які заподіяли їм румуни, мадяри, а тепер мосякає при допомозі уряду Петра Гроза. Коло полудня нас повідомив один українець, що румун завідуєчий цією полощиною в партійний і він пішов у село зголосити на команді міхціці ці що в тут. Я дав наказ збиратися і ми рушили далі в дорогу. На дорозі ми заквартирували в отаї українця. Пероночували тут і ч. ми ране рушили далі в свої напрям. Коли ми відійшли від отаї кількасот метрів, то румуни почали обстрілювати отаю. Це було ясне, що за нами вже йде румуноська військова погоня. Тому рішено маневрувати далі в полонину Степечару. По полудні ми довідалися, що по всіх полонинах з більшою кількістю румуноського війська. Ми самі бачили, як румуни оточували отаю. На кілька хвилинок ми маневрували далі. Нам за воюю ціну буде конечно перерватися в цього окруження. В той напрям, де ми подавалися, треба було ще раз перейти ріку Соколов, головний влік Луга-Соляна і Вулькторівку. По полудні це все було перефороване. Ми сиділи на узгір'ї і хвилювали на влік по якому суводилися машини навантажені військовою Петру Гроза. Промо не хотілось вірити, що проти нас - шалот горбунки воєнів УПА румуноський комуністичний уряд має такі шедакі. Військові завдання. Вечером ми поманеврували далі. По цілонічному марші ми опинилися на горі Лутоса, де були українські отаї. Тут ми зайшли в одну отаю, щоб дещо відпочити і розвідати про ворога в тому напрямі в якому ми думали далі маневрувати. Я довідався, що ворог отягнув більші сили військової протива, тому рішено якнайскоріше подаватися до кордону і дня 10. УВ. о год. 2-й моск. чаю передіено кордон на горі Чівчин.

II.

Загальний політичний і економічний стан в Румунії.

Побут наш в Румунії тривав повних 2 тижні. Під час цього побуту кілька українських і румуноських отів від міста Вішева аж недалеко міста Сиготи. Всі жодили ми не зводили, бо нашим завданням було вести революційну пропаганду між українським та румуноським населенням. Під час нашого рейду в тих теренах розкинено кілька тисняч листівки до румуноського населення. Населення як румуноське, так і українське дуже цікавилось нами, читало нашу літературу і отавляло до нас дуже добрі крим партійних урядників, які живуть тут таким самим опособом як в СССР.

Загалом населення без огляду на національність отавно бідує. На населення передовсім у господарському відношенні сильно натискає уряд Петр Гроза. В такому положенні, які зараз знаходиться селянство і робітництво в румунії, отавно подумати. Не можна нічого купити з харчевих продуктів ані в текотильних виробів, ані інших товарів широкого вжитку. Якщо в місті з десь якісь товари, то селяни і робітники не мають можливість їх купити бо ціни непростійно високі.

Румунські операції проти нашого руху.

Після нашого переходу за кордон на території Румунії, румунський уряд видав наказ, що ввечері по 9-й годині не можна ходити в областях по дорогах та рівною скріплено уюди отації міліції та охорону мостів і доржавних об'єктів. По короткому часі з корінної Румунії приїхала більша кількість військ до міст Сигету і Вішева. Ці війська розпочали проти нас акцію. Згідно з думкою цивільного населення проти нас як в акції брали участь кілька тисяч румунського війська різного роду зброї. З румунським військом ми в бої не зустрілися. Коли ми опинилися за кордоном, то до нас доходили звуки вибухів тяжких отрядів. То румунські війська обстрілювали лісові, через які ми проходили з гранатометів і гармат.

17.

Большевицькі операції під час нашого переходу на Румунію.

Для 24.УІ. після нашого порестрілки з большевиками недалеко кордону ворог отлігнув більші сили пограничників до операції в горах, а головне в прикордонній поліції. Згідно з донеєнними розвідки було кількасот пограничників в радіопаратами та особами, які оперували на полонинах кілька чинів підляняного переходу на Румунію. Для 11.УІІ. після нашого переходу до краю через кордон з Румунією ворог розпочав це більші операції в горах, так що ледя нам вдалось прорватись в Кошовський район. Проти нас було кинено около півтори тисячі прикордонних військ, які оперували цілий тиждень на полонинах лісами а навіть деякими селами, які з висунути найдалше в гори. Під час своєї акції большевики говорили до населення, що властивої перейали кордон в Румунію до Радянського Союзу. Прикордонники робили ревізії по хатах та особисті ревізії при особах цивільного населення, питалися в людей чи не мають долларів від тих, хто перейшов з Румунії, розпитували людей чи не бачили війська з близькими пагонами. По кількохденному марші ми виявили в загрозливого положення.

26.УІІ. в селі Шипіт Кошовського району зружний Галайда з трьома вояками УПА убили фінагента Штеня та поранили одного революціонера. Правдиве прізвище Штеня Мартичук Іван. Це комсомолець це від першої большевицької окупації ЗУЗ. Відзначався особлявою жорстокістю по відношенні до населення гірських оід Вруотурі і Шипіт.

Для 27.УІІ. група в цілоості повернула на свій постій, з якого вияшла на Румунію.

Постій, 28.УІІ. 1949 р.

Сотник Дмара.

The Ukrainian Insurgent Army (UPA in Ukrainian) was Ukrainian guerrilla group, created during the Second World War (official date of foundation 14th October 1942) by S. Bandera's wing of Organization of the Ukrainian nationalists (OUN in Ukrainian). Primary goal of UPA was formation of the independent state on ethnic Ukrainian lands which at that time were the arena of bloody war between Nazi Germany and communist USSR. At first UPA fought against the Germans and their allies, but from 1944 its main enemies were Soviet troops (mainly those of Ministry of Internal Affairs and Ministry of State Security, though Soviet Army troops were used against UPA as well). The last UPA units fought till 1952 and the last armed fight with Ukrainian nationalist underground was recorded in 1960.

Important part of UPA tactic were raids, organized across both Ukrainian and neighboring lands. Their objectives were not just armed struggle, but also propaganda of UPA ideas and creation of the network of UPA supporters. One such raid (which becomes the subject of this book) was successfully carried on Romanian territory in June-July 1949. Small UPA sub-unit (c. 20 guerrillas) broke through well-guarded Romanian-Soviet border in Carpathian Mountains and raided across Romanian territory for two weeks, organizing mass meetings with local population and explaining, what is UPA and what it is fighting for. Ukrainian guerrillas traveled about 120-150 km of Romanian territory visiting many villages and towns in Maramureș region: Repedeș, Leordina, Ruscova et cetera, trying to get in contact with Romanian anticommunist underground. Local population was very friendly, supplying guerrillas with food and intelligence about movements of Romanian anti-guerrilla forces (there were c. 10 thousands of them armed with guns and mortars).

Without any losses and without having a single fight raiding group returned to Ukrainian territory. During the raid guerrillas took a lot of photos, and after the raid two detailed reports were made for the UPA leadership: one – by the commander of the raid «sotnik» (captain) Peter Mel'nik – nom de guerre «Khmaras» ("Cloud"), and another – by his «political» deputy Nazari' Danilyuk – nom de guerre Perebyjnis'. By some miracle all this documents survived – photo negatives were found in a Yavoriv village in Ivano Frankivsk region and reports were found in the archives of the State Security services of the USSR (now in the archives of State Security Service of Ukraine). Thanks to them it's possible to recreate the route of raiding group, places, where mass meetings were held, and general attitude of local population towards Ukrainian guerrillas.

Available photos allowed authors to identify many members of the raiding group and trace their fate – which was tragic: almost all of them were either killed in combat or were captured and either executed or condemned to many years of hard labor.

Authors hope that in the villages, visited by raiding group, there are some people, who still remember them and can complement information in the book. We ask you to look at the photos, and if you can identify any unknown person on them please, e-mail your information and any additional info about this raid to:

vic@polynet.lviv.ua

Armata revoluționară ucraineană (ARU sau UPA) este o grupare armată a poporului ucrainean, apărută în timpul celui de-al doilea război mondial (se consideră că data oficială a instituirii este 14 octombrie 1942) la inițiativa așezii Organizației Naționaliste Ucrainene (OUN) condusă de Ștefan Bandera Șeful (obiectivul) principal a ARU era înființarea unei state independente pe teritoriile etnice ucrainiene, care la vremea respectivă era arena cruntului război dintre Germania fascistă și URSS comunistă. După alungarea fasciștilor de pe teritoriile ucrainiene (1944), activitatea lor a fost îndreptată împotriva formațiunilor militare a URSS (îndeosebi contra forțelor armate de interne, serviciilor speciale și miliției) folosind tactica luptei partizane. Lupta formațiunilor ARU a durat până în 1952 (ultima confruntare armată a avut loc în 1960) și s-a terminat odată cu distrugerea tuturor formațiunilor armatei ucrainiene.

Una din tacticile folosite de ARU, destul de relevante, erau raidurile (nu numai pe teritoriul Ucrainei ci și pe alte teritorii etnice din alte state) care aveau drept scop nu lupta armată ci propagarea ideii luptei pentru eliberare, largirea cercului de simpatizanți și stabilirea unei climat prielnic activității formațiunii. O asemenea acțiune a avut loc în iunie – iulie 1949 pe teritoriul României, despre care se vorbește în această carte. Sub formațiunile ARU (aproximativ 20 persoane) au forțat frontiera dintre România și URSS în zona masivului muntos din Carpați și timp de 2 săptămâni au colindat teritoriile românești organizând mingitur printru populația civilă explicând ce înseamnă ARU și pentru ce luptă. În acest răstimp revoluționarii ucrainieni au tranzitat aproape 120 – 150 km din teritoriul României, vizitând numeroase sate și orășele din județul Maramureș: Polenaș, Repedeș, Leordina, Ruskova, Lugheș, imprejurările Veseului etc., încercând să stabilească contacte cu formațiunile române anticomuniste. Au fost primiți cu simpatie de populația locală, care le-a asigurat alimente și îi informa despre traseele și direcțiile înaintării forțelor armate regulate, în număr de 10 mii, care aveau misiunea de a-i prinde pe activiștii ucrainieni, fiind dotați cu muniție grea (tunuri și branduri).

Grupul s-a întors în Ucraina, fără să înregistreze pierderi, sau să fi evitat vreo luptă. În timpul acțiunii, revoluționarii au realizat multe fotografii și au fost întocmite două rapoarte amănunțite pentru conducerea ARU, de către șeful grupului sotnicul Petro Melnik zis „Hmara” (în traducere „nor”) și adițional pe chestiuni politice Nazari' Daneliuc, zis „Perebyinoc”. Aceste documente, printre-o mănăstire s-au păstrat până-n ziua de azi: negativele fotografiilor au fost descoperite în satul Iavoriv din regiunea Ivano Frankivsk iar rapoartele s-au păstrat în arhivele serviciilor speciale ale URSS (actualul SBU, adică Serviciul de Securitate din Ucraina).

În baza analizei acestor documente, a fost posibilă reconstituirea detaliată a traseului, a respectivelui grup, local desființării acțiunilor în masă și atmosfera relațiilor dintre revoluționarii ucrainieni și populația civilă.

Fotografiile existente sau permis identificarea a mai multor din participanții raidului, stabilirea unor date biografice și urmărirea destinului lor, care a fost destul de drastic: practic toți au murit în luptă sau au fost arestați și împușcați sau condamnați la ani grei de închisoare.

Autorii acestei cărți spera că în locurile vizitate de acest grup mai există încă persoane, care-și aduc aminte de acest eveniment și pot completa informațiile descrise în această carte.

Vi rugăm să primiți atenți fotografiile făcute de revoluționarii ucrainieni și să recunoașteți persoana dumnezească sau cea a rudelor apropiate și să răspundeți apelului nostru, informații pe care vom fi bucuroși să le primim la adresa: vic@polynet.lviv.ua

Список джерел

- 1 Яворівський фотоархів УПА Упорядник В Гуменюк – Львів Сполом, 2005. – 236 с
- 2 Політично-пропагандивний рейд УПА на територію Румунії в 1949 р. // "Осередок Пропаганди й Інформації": 1950 – Рік III – № 4; див також "До зброї": 1950. – № 9 (22)
3. Із збройних дій УПА і збройного підшля на українських землях під московсько-більшовицькою окупацією (в СРСР) // "Бюро Інформації УГВР": 1950. – Вип. 7. // Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто, 1994 р. – Т. 10: Українська Головна Визвольна Рада С 298 321
- 4 Мірчук П Українська повстанська армія 1942 1952 Мюнхен, 1953 – С 218–220
- 5 Політично-пропагандивний рейд УПА на територію Румунії в 1949 р // УПА в світлі документів боротьби за УССД 1942–1950 рр Збірник документів. Видання ЗЧ ОУН Бібліотека українського підпільника –1957 – Ч 6 – С 241–244
- 6 Бода Б Останній рейд УПА // "Вперед" Тисменицька районна рада –1996 р –13 лип.
- 7 Манзуренко В Лицарі найвищих бойових нагород УПА в наказах ГВШ //Український визвольний рух – Львів Мс, 2006 – Збірник 7 – С 267–287
- 8 Бода Б Петро Мельник – командир "Гуцульщини". –Івано-Франківськ Лілея НВ, – 2002 – С 93–96
- 9 Бліщук М Доля борця Публіцистичний нарис про командира УПА "Хмару" з Верховини Львів Край, 1998 – 26 с
- 10 Дем'ян Г Гуцульщина у визвольній боротьбі ОУН і УПА Нарис історії та фольклористики // Микола Домашевський Історія Гуцульщини Львів Логос, 2000 – Т 5 – С 354–356
- 11 Андрусяк М Командири відділів 21-го (Коломийського) тактичного відтинку УПА "Гуцульщина" – Коломия Вік, 2005 – С 80
- 12 Содоль П Українська повстанча армія 1943–49 Довдник П – Нью-Йорк Пролог, 1995 – С 61–62
13. Двотижневий рейд в Румунію// ГДА СБ України, Ф 13, опр 376, т. 66, арк 227–236
14. Справа Василя Кула.№51895.ГДА СБ України, Т 2 Протокол від 11 11 1954 р – С 140
- 15 Гуменюк В Фотограф УПА "Липкевич" // Український визвольний рух – Львів Мс, 2003 Зошит 1.– С 159–164
16. Гуменюк В Хто вони? П'ять світлин з архіву зв'язкової УПА // "Гижевик Галичини" – 2000 – 27 лип
- 17 Андрусяк М Брати грому – Коломия Вік, 2001 С 346, 351
18. Мизак Н, Горбатюк В. За тебе, свята Україно – Чернівці Видавничий дім "Букрек", 2006 – С 234–236
- 19 Андрусяк М Брати вогню – Коломия Вік, 2004 – С 511, 523, 588
- 20 Недобитий [Юліан Матвіїв] Бій з більшовиками під Сеньківським біля села Гриняви //Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто, 1989 Т 4 Чорний Ліс С 81
- 21 «Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архіви установи» Закон України від 13 грудня 2001 р №2888 – III// Архіви України Київ, 2002 №1 З. – С. 11
- 22 Матеріали сайту www.forum.milua.org

Автори будуть вдячні за будь-які уточнення та доповнення, які можна надіслати на адресу vit@polynet.ua

Зміст:

<p>Передумови рейду УПА в Румунію 3</p> <p>Вступ 5</p> <p>Публікації про рейд 6</p> <p>Учасники рейду 8</p> <p>Свідчення учасника рейду Івана Мельника – “Залізняка” 9</p> <p>Румунський рейд у світлі повстанських документів 10</p> <p>Щоденник рейду за звітом Н Данилюка – “Перебийноса” 13</p> <p>Реконструкція перебігу рейду 19</p> <p>Що було досягнуто в результаті рейду 22</p> <p>Політична ситуація в Румунії у червіт-липи 1949 р. (аналіз “Перебийноса”) 23</p> <p>Про кількісний склад рейдуючого підрозділу 23</p> <p>Про фотографія 25</p>	<p>Де був написаний звіт “Перебийноса” 26</p> <p>Румунський рейд за звітом сотника “Хмарин” 28</p> <p>Інформація, яка доповнює або заперечує звіт “Перебийноса” 29</p> <p>Про дол учасників рейду 31</p> <p>Озброєння рейдуючих 35</p> <p>Чи був ведмідь у лавах УПА? 37</p> <p>Кулеметник УПА Василь Биличук - “Сибіряк” 42</p> <p>Про реабілітацію учасників рейду 44</p> <p>Словник рідко вживаних та діалектних термінів 47</p> <p>Перелік використаних скорочень 47</p> <p>Додатки 48</p> <p>Резюме 54</p> <p>Список джерел 55</p>
---	---

Науково-популярне видання
 Бібліотека журналу «Однострій»
 Серія «Українські військові формування
 ХХ століття. Події, персоналії, документи»

Віталій Манзуренко, Василь Гуменюк Рейд УПА в Румунію 1949 р.

Редактор *Сергій Музичук*
 Літературний редактор *Мирослава Прихода*
 Технічний редактор *Віталій Манзуренко*
 Художник *Богдан Пулюк*
 Комп'ютерний дизайн *Наталія Манзуренко*
 Верстка *Сергій Музичук*
 Підписано до друку 01.09.2007 р.

Формат 64х90/4 Гаретура Таймс. Друк офсетний.
 Умовн. друк арк. 8 Облік.-видавн. арк. 7.44 Зам. №1771
 Наклад 300 пр.

Видавництво **С**тарого **Л**ева

Свідчення про внесення до Державного реєстру видавців
 ДК № 3442 від 26.03.2006 р.

ТОВ «Видавництво Старого Лева»
 а/с: 8839, м. Львів, 79044
 тел./факс: (032) 290-18-72
 e-mail: lev@starolev.com.ua
 www.starolev.com.ua

Видруковано з готових фотоформ
 СПД «Історія» С.Б.
 Вул. Соборна 3/28, м. Львів, 53000
 e-mail: cig@ivn.com



Редакцією військово - історичного журналу «Однострій» розпочато видання книг у серії «Українські військові формування ХХ століття. Організація, уніформа, символіка». Серія розповідатиме про історію створення, структуру, уніформу, відзнаки, нагороди та прапори національних військових та парамілітарних формувань українців періоду Визвольних змагань (1918-1920) та Другої Світової війни (1939-1945).

У 2006 році видано першу книгу під назвою «Українська Повстанча Армія». Готуються до друку випуски:

- Леґіон УСС, 1914-1918
- Галицька Армія, 1918-1920
- Дружини Українських Націоналістів, 1941-1943

Координаційна рада буде щиро вдячна кожному, хто підтримає наш проєкт матеріально, або зможе посприяти отриманню цікавих фото та документів. Просимо звертатися до С.Музичука за тел. +38-066-780-22-15 e-mail: odnostriy@ukr.net

Видання «Рейд УПА в Румунію 1949 р.» розпочинає нову серію «Українські військові формування ХХ століття. Події, персоналії, документи». Книжку можна придбати: ТзОВ "Криївка", пл.Ринок, 14, Львів. Тел. +38(032) 272-18-18 e-mail: info@kryjivka.com.ua, www.kryjivka.com.ua



КРИЇВКА

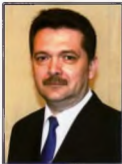
Остання криївка в Україні, нещодавно відкрита для відвідувачів. Істина Свобода зароджується в підпіллі. Лише тут можна вільно думати, «голосно говорити» про справжні речі, вшановувати своїх героїв і грізно дивитись на ворогів. Час змінився та ми все ще в підпіллі, тому приходь, приєднуйся і будь готовий боротись за своє. Адже....

БОРОТЬБА ТРИВАЄ!

Пл. Ринок, 14 (потрібно знайти)

ГЕ-ЩО НАШЕ!

glasses70



Манзуренко Віталій Володимирович

Редактор військово-історичного журналу "Однострій"

Народився 1957 р. у м. Львові, 1980 року закінчив Національний університет "Львівська політехніка". Багато років дослужує питання фалеристики. Сфера наукових зацікавлень – історія і проблеми української фалеристики, вивчення національно-визвольного руху українців у ХХ ст. Від 2000 р. заступник головного редактора військово-історичного журналу "Однострій". Подковник УВК. Заступник уповноваженого УВК Канади та США в Україні. Нагороджений Хрестом УВК з мечами та Хрестом Другої дивізії УНА (2002). Автор понад 60 наукових статей українською, російською, польською та англійською мовами.



Гуменюк Василь Васильович

Науковий співробітник, кандидат біологічних наук

Народився 1950 р. у с. Яворів Косівського р-ну Івано-Франківської обл. (там, де віднайдено відомий архів повстанських негативів). 1972 року закінчив Львівський зооветеринарний інститут, здобув фах "ветеринарний лікар", працює у науково-дослідному інституті аграрного профілю. Фотограф-любитель, учасник і дипломант кількох фотовиставок 80-х років. Автор книги-альбому "Яворівський фотоархів УПА" (Львів: Сполом, 2005), та низки публікацій в газетах і журналах, присвячених темі повстанських світлин, техніки їх виготовлення та, здебільшого, трагічній долі авторів-фотографів УПА.

В.Манзуренко, В.Гуменюк

Рейд УПА в Румунію 1949 р.

Книга у науково-популярній формі розповідає про передумови, підготовку та проведення рейду підвідділу УПА під командуванням сотника «Хмарин» до Румунії 1949 р. Про цей захід українського підпілля не було вичерпної інформації через брак достовірної документальної бази. Авторам вдалося віднайти унікальні архівні документи, фото та спогади, що дають змогу реконструювати хід подій, простежити долю учасників акції, довести велике пропагандивне значення рейду, основним завданням якого було ознайомлення народів інших країн з метою боротьби українського національного підпілля, засвідчення перед світом факту існування УПА, встановлення контактів у сусідніх державах.

Видання вирізняється історичною достовірністю, новизною та повнотою залучених документів, містить значну кількість кольорових ілюстрацій та фото, багато з яких публікується вперше.

Для широкого кола читачів.

ISBN 978-966-2909-08-1



ІСТОРИЧНИЙ ЖУРНАЛ
ОДНОСТРІЙ